

Irak– konflikten

En spillteoretisk analyse av forløpet til Gulfkrig III

Dag Andreas Hanseth

Hovedfagsoppgave, Samfunnsvitenskapelig fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

April 2007

Forord

Jeg vil med dette takke Jon Hovi for meget gode forelesninger på kursene STV – 917 og 919 (Rasjonalistiske perspektiver i studier av internasjonale konflikter og internasjonalt samarbeid). Sjelden har jeg opplevd at så mye har blitt sagt med så få ord. I en enkel spørreundersøkelse gjennomført som del av avslutningen på et av kursene ble jeg nok registrert med missing verdier, men nå er tilbakemeldingen gitt. Vi var få på kursene, men de mange som hadde sjansen lever sikkert lykkelig uvitende om hva de gikk glipp av.

I tillegg fortjener min veileder, Jon Hovi, takk for oppbyggende kommentarer i forbindelse med ferdigstillelsen av oppgaven.

Takk også til venner og familie som på ulike måter har vist interesse for og støttet opp under arbeidet.

Det som fikk fart på sakene var den hyggelige meldingen fra instituttet, ved Siv Håberg, om at fristen gikk ut 1. mai 2007. En slik kjærkommen melding la løpet for hva som ellers hadde vært fritid.

Oslo, april 2007.

Innhold

FORORD	2
INNHold	3
1. INNLEDNING	6
1.1 INTRODUKSJON	6
1.2 PROBLEMSTILLING	7
1.3 FREMGANGSMÅTE.....	9
1.4 KILDER.....	12
1.5 GJENNOMGANG AV KAPITLENE.....	13
2. HISTORIKK	15
2.1 INNLEDNING	15
2.2 DET IRAKISKE REGIMET OG DETS KAMP FOR OVERLEVELSE FØR OG ETTER GULFKRIG II	15
2.3 IRAKS IKKE- KONVENsjONELLE VÅPENPROGRAM FØR OG ETTER GULFKRIG II, REDUSERT TIL MISSILER OG EN TYPE KANON.....	18
2.4 FN- ORGANER FOR Å VERIFISERE, I HOVEDSAK, S/RES/687.....	20
2.5 USAS TILTAK FOR Å FJERNE REGIMET I IRAK ETTER GULFKRIG II	22
2.6 OPPSUMMERING	24
3. TRUSSEL FOR Å NØYTRALISERE EN ANNEN TRUSSEL	25
3.1 INNLEDNING.....	25
3.2 BETINGELSER FOR EN EFFEKTIV TRUSSEL	26
3.3 EN ENKEL SPILLTEORETISK FORMALISERING BASERT PÅ FORELIGGENDE FORUTSETNINGER OM SITUASJONEN	33
3.3.1 <i>Formalisering av situasjonen</i>	34
3.4 SPILLMODELLER USA – IRAK ^M / FULLSTENDIG OG FULLKOMMEN INFORMASJON	37
3.4.1 <i>Trusselen er effektiv (troverdig og tilstrekkelig alvorlig)</i>	37
3.4.2 <i>Trussel ikke effektiv (troverdig, men ikke tilstrekkelig alvorlig)</i>	38
3.4.3 <i>Trussel ikke effektiv (tilstrekkelig alvorlig, men ikke troverdig)</i>	39
3.4.4 <i>Trussel ikke effektiv (verken troverdig eller tilstrekkelig alvorlig)</i>	40
3.5 TILTAK FOR Å ØKE TRUSSELENS TROVERDIGHET	41

3.5.1	<i>Selvbindinger</i>	43
3.5.2	<i>Rykteeffekter</i>	46
3.5.3	<i>Verifiserbare handlinger</i>	47
3.5.4	<i>Tillatelser</i>	48
3.6	OPPSUMMERING	53
4.	VIRKELIGHETSOPPFATNINGER – OPPDATERING	55
4.1	INNLEDNING	55
4.2	USA SOM STRATEGISK TYPE.....	55
4.3	IRAKISK FORDEL + EVENTUELL KOSTNAD (IRAKISK OPPFATNING) AV Å IKKE OPPTRE I SAMSVAR MED S/RES/1441.....	59
4.3.1	<i>Irakisk fordel av ikke– konvensjonelle våpen</i>	60
4.3.2	<i>Kostnader Irak kunne bli påført (irakisk oppfatning)</i>	65
4.4	FORMALISERING OG ANALYSE AV SITUASJONEN – SPILLET.....	70
4.5	REALISERT UTFALL; ”STÅ FAST” ELLER ”BØYE AV”?	74
4.6	OPPSUMMERING	78
5.	FORSMÅDDE BETINGELSER – HVA MED DEM?	80
5.1	INNLEDNING	80
5.2	USAs ANTATTE, ELLER REELLE(?), MOTIVER I KONFLIKTEN	81
5.2.1	<i>Hvordan begrunnet USA andre mål og virkemidler enn de som var regulert i S/RES/1441, og som derfor ikke var legitimert?</i>	85
5.3	IRAKS ANTATTE, ELLER REELLE(?), MOTIVER I KONFLIKTEN	87
5.4	BETINGELSEN <i>RELEVANT</i> TRUSSEL	88
5.5	BETINGELSEN <i>FULLSTENDIG</i> TRUSSEL.....	90
5.6	BETINGELSEN <i>KLAR</i> TRUSSEL.....	92
5.7	GRUNN TIL ANGER?	93
5.7.1	<i>Saddam Hussein</i>	93
5.7.2	<i>George Bush jr.</i>	94
5.8	OPPSUMMERING	95
6.	AVSLUTNING/ KONKLUSJON	97
6.1	OPPSUMMERING	97

6.2	KONKLUSJON	98
7.	VEDLEGG	101
	KILDELISTE	102

1. Innledning

1.1 Introduksjon

I mars 2003 gikk ”koalisjonen av de villige”, i hovedsak USA og Storbritannia, til krig mot Irak.¹ Koalisjonen begrunnet sin handling med at Irak ikke hadde oppfylt sine forpliktelser overfor det internasjonale samfunnet, og at landet derfor utgjorde en trussel mot fred og sikkerhet. Forpliktelsene fremkom i FN- resolusjonene rettet mot Irak etter Gulfkrig II, og gjaldt i hovedsak at landet skulle avvæpne seg selv og avvikle sin militære kapasitet med hensyn til masseødeleggelsesvåpen. Dette skulle verifiseres av FN.² Det var sterk internasjonal motstand mot en eventuell krig mot Irak. I henhold til kritikerne reflekterte ikke ”koalisjonen av de villige” noen internasjonal konsensus om virkemidlene for å tvinge Irak til innrømmelser. Motstanderne omfattet stater med status som medlemmer av FNs sikkerhetsråd (Frankrike og Russland) og én europeisk stormakt (Tyskland). I tillegg fantes en omfattende internasjonal opinion mot krig. Kritikerne var i mot krig som virkemiddel. Noen opponerte på prinsipielt grunnlag – problemer skal ikke løses med væpnet maktbruk. Andre var i mot fordi de mente at folkeretten ikke legitimerte bruk av væpnet makt i dette tilfellet. Andre igjen opponerte fordi konsekvensene i etterkant var høyst usikre og noen fordi de mente at Irak ikke utgjorde noen trussel.

Det er ingen tvil om at Irak ble mer villig til å etterkomme pålagte forpliktelser etter at USA økte presset mot landet. Lederen for UNMOVIC, Hans Blix, stilte følgende spørsmål i 2002; ”... *how far could this game of chicken go?*” (Blix 2004: 116).³ Selv

¹ Koalisjonen bestod av 22 nasjoner, hvorav kun 4 med betydelig styrkebidrag; UK, Australia og Sør- Korea. USA stilte en styrke på over 100.000 soldater, de tre andre stilte styrker i kategorien over 1000. De øvrige 18 nasjoner stilte mindre, og til dels svært små, styrkebidrag som løste diverse støtteoppdrag. Ingen av disse var betydningsfulle for den totale militære operasjonen, og ingen av dem kunne hver for seg ha utrettet noe i denne saken. Grovt kan en hevde at de representerte politisk støtte uttrykt ved tilstedeværelse. Men støtten fritok USA for politisk isolering i saken, noe som for USA antakelig var av langt større verdi. 98 % av styrkene kom fra USA og UK.

² Gulfkrig I regnes gjerne som krigen mellom Irak– Iran, 1980-88. Gulfkrig II: Iraks invasjon av Kuwait, 1990, og den amerikanskledede FN- styrken som gjenopprettet status quo, 1991.

³ UNMOVIC; United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission for Iraq

om svært mange aktører var involvert i prosessen som kulminerte med invasjonen i Irak, kan en hevde at Blix reduserte antall saklig relevante parter til to med sitt spørsmål, nemlig USA og Irak. Dersom forutsetningene var oppfylt for et (asymmetrisk) ”*chicken*”- spill, og spillerne var klar over dette, kunne man anta at rasjonell atferd ville resultere i at en av partene bøyde av for motparten. Krig hadde vært unngått.⁴ Hvis krig derimot var målet, eller en del av løsningen, var ikke spillet Blix nevnte tilstrekkelig som beskrivelse av situasjonen.

1.2 Problemstilling

Rent umiddelbart skulle en anta at Irak som var en relativt svekket stat (industrielt/teknologisk, økonomisk og militært), og som stod i fare for å havne i en krig mot USA (en industriell/teknologisk-, økonomisk- og militær supermakt) ville strekke seg svært langt for å unngå krig av den enkle grunn at den med stor sikkerhet ville tapes. Med tap menes her at Iraks militære styrker ville bli så desimert at de som organiserte enheter praktisk talt ville opphøre å eksistere. I tillegg ville det irakiske regimet sannsynligvis bli styrtet når det ikke lenger kunne beskyttes av militære styrker.

Dersom man med krig mener en amerikansk invasjon av Irak, synes det ovenstående å kunne gjelde. Hvis Irak med sikkerhet visste at en krig ville bety invasjon, kunne en hevde at det ville være i regimets beste interesse å unngå at det skjedde. Eneste måte å unngå invasjon på, kunne hevdes å være at Irak oppfylte kravene i respektive resolusjoner fra Sikkerhetsrådet. Dette kunne igjen åpne for en opphevelse av sanksjonene. Imidlertid kunne en eventuell krig ta andre former enn invasjon. Uansett annen form ville Irak kunne bli påført materiellmessige og menneskelige tap av varierende størrelsesorden. Dersom regimet ville overleve en slik krig, kunne det tenkes at regimet valgte krigen. Spesielt gjelder dette dersom regimet i en eller annen forstand kunne utnytte nevnte tap til egen fordel, på en eller annen måte. En kunne her

⁴ Se Hovi og Rasch (1993: 50-51) for en redegjørelse av spillet inkludert likevektsbetraktninger.

tenke seg muligheten av at Irak fikk sympati i den arabiske, muslimske verden og at dette kunne anspore andre aktører – for eksempel terrororganisasjoner – til å rette anslag mot USA og amerikanske interesser, som var deres felles fiende. Slike muligheter forfølges ikke videre. Det andre er at Irak kunne fortsette å dra nytte av å ikke oppfylle de respektive resolusjoner fra Sikkerhetsrådet, men sanksjonene ville fortsette. Problemet for Irak var at regimet ikke med sikkerhet kunne vite følgene av å opptre i uoverensstemmelse med de respektive resolusjoner med en trussel om krig hengende over seg.

Med dette som bakgrunn blir hovedspørsmålet som følger;

Hvorfor bøydde ikke Saddam Hussein av for trusselen om bruk av militærmakt fremmet av USA og koalisjonen av villige stater – en trussel som hadde til hensikt å sikre irakisk oppfyllelse av Sikkerhetsrådets resolusjon 1441 – slik at landet hadde unngått at trusselen ble satt i verk?

I dette ligger at det kunne trekkes et klart skille mellom oppfyllelse og ikke oppfyllelse av kravene til S/RES/1441, og at Irak ikke oppfylte kravene. Resolusjonen stilte meget strenge krav med hensyn til tid og innhold (Blix 2004: 89).

Hvis formålet med trusselen var en avvæpning av Irak, og ingenting annet, kunne man anta at dersom Irak umiddelbart oppfylte deler av kravene ville det være tilfredsstillende for Sikkerhetsrådet og USA. Men da måtte betingelsen være en fullstendig oppfyllelse etter kort tid. Blix anslo noen måneder fra februar 2003 (ibid: 204).

Hvis derimot formålet med trusselen ville kunne åpne for andre og kanskje mer tungtveiende mål, dersom Irak ikke fyllestgjørende oppfylte kravene, kunne man anta at USA kompromissløst lot et klart skille gjelde som utløsende faktor for å utløse krigen, samtidig som USA ville forsøke å hindre Irak i opptre i overensstemmelse med kravene.⁵

⁵ En ser her bort fra at USA vil overholde et folkerettslig forbud mot å gå til krig.

Implisitt i denne problemstillingen ligger følgende spørsmål; tilfredsstilte trusselen mot Irak nødvendige betingelser for at den skulle være effektiv? Dersom trusselen ikke tilfredsstilte kravene for å være en effektiv trussel, hadde Irak ingen incentiver til å handle i tråd med dens intensjon. Dette er i tråd med teorien om rasjonell atferd gitt at man er utsatt for en trussel.

Irak kunne ha unngått S/RES/1441 (2002) med tilknyttet trussel fra USA dersom S/RES/687 (1991) hadde blitt bekreftet oppfylt i perioden 1991 – 2002. Det siste spørsmålet som søkes besvart er: hva kan være mulig forklaring på at Saddam Hussein ikke oppfylte S/RES/687? Hadde Saddam Hussein således et motiv for å gi et inntrykk av at landet var i besittelse av masseødeleggelsesvåpen, eller at det i det minste hersket usikkerhet omkring dette forholdet?

1.3 Fremgangsmåte

Denne oppgaven tar sikte på å besvare spørsmålene i problemstillingen gjennom bruk av spillteori. Med unntak av Saddams unnlattelse av å oppfylle S/RES/687, vil analysen i hovedsak være relatert til interaksjonen mellom USA og Irak som utspant seg i tiden etter 11. september 2001 og inntil USAs invasjon og okkupasjon av Irak våren 2003.

Spillteoriens grunnleggende forutsetninger om rasjonell atferd i interaksjon gjelder selvfølgelig også her. Det vil si at partene søker å maksimere egne interesser gjenspeilet ved deres nyttefunksjon gitt den andre partens valg. Når det er sagt, kan følgende bemerkes; det som er rasjonelt for en statlig regjering å gjøre i en bestemt sak vil ikke nødvendigvis være rasjonelt å gjøre for den samme staten med annen politisk ledelse. F. eks kunne preferansestrukturen være forskjellig.

Det forutsettes at aktørene, i dette tilfellet stater, er enhetlige og rasjonelle. Dessuten at de opptrer i omgivelser hvor deres handlinger er en funksjon av vissheten om at de

handler mot tilsvarende rasjonelle aktører i saker som omfatter begge eller flere.⁶ Begrepet enhetlig rasjonell innebærer at statene besitter et konsistent sett av preferanser fordelt over foreliggende alternativer. Preferansene uttrykker og er et resultat av autonomi (selvstendighet) og refleksjon. Dermed utelukkes viljesvakhet og selvmotsigelser, samtidig som virkelighetsoppfatningene må bygge på tilgjengelig informasjon.

Det forutsettes at partene ikke er i stand til endelig å binde seg selv til å handle i tråd med fremsatte trusler og løfter. Beslutningstakerne vil fortløpende vurdere om det er i landets interesse å gjennomføre eller trekke tilbake en fremsatt trussel når tiden for det er inne.⁷

Den politiske situasjonen mellom USA (egentlig FN) og Irak relatert til de ulike Sikkerhetsrådsresolusjoner om masseødeleggelsesvåpen kunne karakteriseres som status quo. Situasjonen var uønsket av USA og kan hende kun delvis ønsket av Irak. En endring av situasjonen ville nødvendigvis og intuitivt bety gevinst for en part og kostnad/ tap for den andre. Hvis ikke ville situasjonen være foretrukket av partene. Spesielt gjelder dette dersom USA ved trusler alene kunne oppnå ønsket situasjonsendring.⁸ Dersom trusselen ble utløst, kunne dette innebære at USA opplevde kostnader i forbindelse med krigen, men gevinst ved å få endret situasjonen. For Irak ville en utløst trussel kunne bety kostnader påført som følge av krigen, og i tillegg tap av fordel som skyldtes at situasjonen ble endret.

Det valgte teoretiske perspektivet fordrer en presisering av gevinster og kostnader som rasjonelle aktører tar hensyn til i en strategisk interaksjon. I vårt tilfelle er dette konsentrert til bruk av trusler. En rasjonell aktør ikke vil endre atferd dersom en

⁶ Stater er valgt som aktører. I teksten nyttes ikke bare Irak og USA som navn på aktørene. Der f. eks Saddam nyttes som representant for Irak er det fremdeles Irak som er aktøren.

⁷ Forutsetningen betinger således bruk av ikke-kooperative spill.

⁸ Det er her ikke tatt hensyn til den urealiserte merkostnaden Irak kunne bli påført ved en krig (trusselens urealiserte merkostnad).

fremmet trussel ikke kvalifiserer til dette. En slik presisering er beheftet med usikkerhet. Hva partene satt inne med av beslutningsmessig relevant informasjon når de måtte treffe sine beslutninger, er ikke kjent. Men ettertiden har avdekket noe informasjon tilknyttet nytteregnskapet til i alle fall en av partene.

Bruk av spillteori kan bidra til å identifisere, isolere og analysere noen av de variabler som var sentrale for Iraks beslutninger og atferd som svar på utfordringer fra USA med hensyn til sistnevntes streben etter å oppnå en situasjonsendring. Når det er sagt, kan det eksistere flere mulige variabler som ikke omfattes av oppgaven, men som kan forklare hvorfor Irak handlet som det gjorde i interaksjonen med USA. Derfor vil denne analysen ikke oppfylle en fullstendig forklaring på den irakiske handlemåten i forhold til problemstillingen.

Avgrensninger: det var mange aktører med ulike oppfatninger om hvordan konflikten omkring S/RES/1441 skulle håndteres. I denne oppgaven låses konflikten til et forhold mellom USA og Irak.⁹

Forutsetninger er ikke samlet et sted, men er presentert fortløpende i forbindelse med foreliggende problemstilling. De følgende, forholdsvis enkle spillteoretiske, formaliseringer av interaksjonen mellom USA og Irak fremtvinger en klargjøring av eksplisitte forutsetninger.

En fordel med dette er at resonnementene blir mer ”gjennomsiktige” enn de ellers ville ha blitt, og dermed blir det også lettere [for leseren] å oppdage om noe er ”galt”. En annen fordel med eksplisitte forutsetninger er at de bidrar til å klarlegge gyldighetsområde for den enkelte modell (Hovi og Rasch 1996: 98).

I hvert kapittel vil det, i den grad det er mulig, bli trukket konklusjoner med bæring på spørsmålene i problemstillingen.

⁹ Dette til tross hva Meyer (2005: 282) har hevdet; ”UK var sikkert en junior partner i foretagendet, men esset i ermet for UK var at USA ville ikke ha gått veien alene”.

1.4 Kilder

Kildene nyttet som referanser for å beskrive hendelser knyttet til de respektive situasjonene som utspant seg mellom USA og Irak i nevnte periode er, med enkelte unntak, sekundære eller i et fjernere vitneforhold. Kildene er i form av bøker samt artikler fra pressen og internett. Av førstehåndskilder kan blant andre nevnes Sikkerhetsrådsresolusjoner, samt dokumenter og taler fra Det hvite hus/ Bush-administrasjonen. Felles for kildene er at de er åpne. Det er i USA utarbeidet graderte rapporter om konflikten, og jeg har nyttet enkelte såkalte lekkasjer offentliggjort i pressen. Der det er gjort fremkommer det av fotnote.

Jeg har i de fleste tilfeller hvor engelskspråklige kilder er nyttet tatt meg den frihet å oversette disse til norsk. I noen tilfeller er den engelske originalversjonen nyttet.

Det er ikke gjort forsøk på kildetolkning og kildegranskning i henhold til kravene for dette, selv om kildene kanskje hadde fortjent det. Med hensyn til kildevurdering er kildene valgt ut fra deres relevans, det vil si betydning for problemstillingene.

Kildenes troverdighet har jeg i mindre grad hatt mulighet for å vurdere (Dahl 1973: 63–70). Med andre ord er innholdet i hovedsak brukt ”face value”. Kildene hefter for utsagnene eller påstandene. Det er videre klart at mange av utsagnene er brukt retorisk i en politisk sammenheng både før og etter krigsutbruddet, og at utsagnene kan være farget avhengig av hvilken side man tok. I en sak som dette er det som nevnt ikke sikkert at all relevant informasjon er offentliggjort. Kan hende sier de graderte rapportene noe om hva den ene eller begge partene med sikkerhet visste om hverandre om saklige forhold og hva hersket det usikkerhet om.

Til slutt; hvilken status hadde distribuert informasjon, var det propaganda for å øke oppslutningen om forestående beslutning, eller var det objektiv informasjon? Det blir normalt sagt forut for kriger at det første offer er ”sannheten”. Sannheten kommer når tiden er inne, og det kan ta lang tid.

1.5 Gjennomgang av kapitlene

Kapittel 2 omhandler sentrale historiske forhold forut for konflikten mellom USA og Irak i perioden 2001 til 2003. Konflikten mellom de to stater opphørte ikke med den betingede våpenhvilen vedtatt med S/RES/687. Derfor følger en redegjørelse om Saddams kamp for regimeoverlevelse, og hans politiske ambisjoner. I tillegg presenteres det irakiske ikke-konvensjonelle våpenprogrammet samt FNs forsøk på å verifisere irakisk oppfyllelse av S/RES/687, og endelig presenteres amerikansk politikk overfor Irak.

Det gjøres oppmerksom på at kapittel 3 og 4 forutsetter at konflikten mellom USA og Irak kun omhandler S/RES/1441. Altså kun en avvæpning av Iraks ikke-konvensjonelle våpenkapasitet. I kapittel 5 oppheves denne forutsetningen.

I kapittel 3 redegjøres det for betingelsene som er nødvendige for å oppnå en effektiv trussel. Med en effektiv trussel oppnår utsteder de ønskede krav, og trusselen kommer dermed ikke til utførelse. Deretter analyseres fire spill hvor USA og Irak i interaksjonen med sikkerhet kjenner hverandres preferanser samt hvor de er i spillet når de selv skal velge handlemåte. Spillene varierer med hensyn til ulike antakelser om betingelsene *troverdighet* og *tilstrekkelig alvorlig*. Avslutningsvis redegjøres for tiltak USA iverksatte for å øke *trusselens troverdighet*.

Kapittel 4 starter med et spill hvor trusselen bare var *troverdig* i ett av tilfellene, mens trusselens alvorlighet var *tilstrekkelig* i begge tilfellene. Spillet løses med hensyn til bayesiansk oppdatering. Deretter gjøres det rede for mulige irakiske fordeler og mulige kostnader av å opptre i strid med S/RES/1441. Kostnadene henspiller på betingelsen *tilstrekkelig alvorlig* og er relatert til irakisk oppfatning av situasjonen. Neste spill er modellert med irakisk usikkerhet (ufullstendig informasjon) om mulig påførte kostnader.

Kapittel 5 undersøker om betingelser som tidligere var forutsatt oppfylt, faktisk var det. Kapitlet starter med en redegjørelse for de antatt reelle motivene partene kan ha hatt. Kunne de ha hatt noe å si for atferden i en konflikt som saklig sett gjaldt en

ikke– konvensjonell avvæpning av Irak? Deretter kontrolleres betingelsene opp i mot motivene.

Avslutningsvis oppsummeres og konkluderes det i forhold til problemstillingene.

2. Historikk

2.1 Innledning

Irak ble til dels støttet av Vesten inkludert USA i dets krig mot Iran (1980–88). Landet ble som følge av invasjonen av Kuwait (1990) en fiende for sine tidligere støttespillere, spesielt for USA og øvrige stater i Midt-Østen. Det sørget invasjonen i seg selv for. Det forelå ingen folkerettslig hjemmel for Iraks handling. Invasjonen medførte en økt trussel mot Iraks nabostater. Det oppsto en fare for ytterligere invasjoner, og at Irak truet andre staters interesser forbundet med (det internasjonale) oljemarkedet. Siden Gulfkrig II var USA (/UK) og Irak antagonister.

Formålet er å gi en kort redegjørelse om sentrale forhold som dannet bakgrunnen for og som kan ha spilt en rolle for Iraks og USAs atferd i konflikten i 2001 – 2003. Kapitlet innledes med innenrikspolitiske forhold i Irak, deretter Iraks ikke-konvensjonelle våpenprogram og FNs forsøk på å verifisere oppfyllelse av S/RES/687, samt USA mangeårige bestrebelse for å fjerne det irakiske regimet..

2.2 Det irakiske regimet og dets kamp for overlevelse før og etter Gulfkrig II

Trolig hadde Saddam Hussein allerede fra maktovertakelsen av det regjerende Baath-partiet, ved kupp i 1979, som sitt primære mål selv å beholde makten. Andre i Irak hadde nødvendigvis ikke samme mål tatt i betraktning at landet opplevde sitt 13. kupp siden 1920, det året staten ble opprettet.

I et konfidensielt memorandum fra 1933 beklaget den hashemittiske kong Faisal av Irak følgende;

“There is still – and I say this with a heart full of sorrow – no Iraqi people, but unimaginable masses of human beings, devoid of any patriotic idea, imbued with religious traditions and absurdities, connected by no common tie, giving ear to evil, prone to anarchy, and perpetually ready to

rise against any government whatever. Out of these masses we want to fashion a people” (Long 2004: 46).

Kan hende hadde ikke beskrivelsen og realiteten endret seg mye da Saddam overtok som leder av staten. Nasjonen var sterkt sprikende langs flere dimensjoner, f. eks kulturelt og religiøst, men Saddam hadde politiske ambisjoner som krevde en samlet nasjon. En nasjon som forente i hovedsak kurdere i nord, sunnimuslimer i midten og sjiamuslimer i sør.¹⁰ Ambisjonene hadde sitt utspring i Baath- ideologien; ideen om pan- arabisme, en samling av arabere i én nasjon. En slik nasjon krevde en stor arabisk leder, og Saddam betraktet seg som eneste kandidat. Tiltakene for å ensrette nasjonen til statens tjeneste omfattet i stort en oppmyking av Baath- ideologien. De ulike folkegruppene ville ikke gi slipp på sosial status og kultur for å samle seg bak denne ideen. I tillegg skulle historiske prosjekter lanseres. Det gjaldt å finne fellesnevnerne som skulle forene ulike grupper. Til slutt var en omfavnelser av islam viktig. Religion var i utgangspunktet et personlig anliggende og skulle ikke påvirke politikken. Men dersom islam kunne fremme politiske mål, burde den inkluderes, ikke ekskluderes. Men siden den frie viljen som var ”*prone to anarchy*” ikke føyde seg, grep Saddam ytterligere til metoden ”vil de ikke, så skal de”. Uansett etnisk eller religiøs tilhørighet ble ingen spart dersom konspirasjoner eller mer åpne trusler mot regimet ble oppdaget. Men kurderne og sjiamuslimene ble særlig undertrykket, også uavhengig av dette. Med deportasjoner, likvideringer, fengslinger, tortur, sensur og forbud mot opposisjon (religiøs eller sekulær) holdt han massene sammen. (Long 2004: 48–56). Etter 12 år ved makten hadde han vært i to kriger med nabostater i 8-9 av dem, og han startet begge.

Etter Gulfkrig I var Irak i dårlig økonomisk forfatning. Langt verre ble det under sanksjonene etter Gulfkrig II. Faren for kupp var stor.¹¹ Opposisjonelle hadde god

¹⁰ Før Saddam tok makten proklamerte han at han ikke hadde ekspansjonistiske hensikter. Dette hevdet han også forut for og like før han startet Gulfkrig I og II (Long 2004: 14).

¹¹ Minst åtte interne kuppforsøk fra folk tilhørende Baath- partiet ble satt i verk mot Saddam siden 1979 (Thune 2003b: 41).

grobunn, men dårlige levevilkår – det sørget regimets allestedsnærværende sikkerhetsapparat for. Sist gang (1982) en minister hadde foreslått for Saddam å trappe ned og deretter overlate makten til noen andre, mottok ministerens kone ministeren opphaket i en pose (Woods, Lacey og Murray 2006: 9). Etter dette fikk Saddam bare vite fra sine nærmeste medarbeidere om slike saker som ikke ville medføre dødsstraff!

Etter Gulfkrig II forfalt både den irakiske hæren og øvrige militære styrker gradvis. Dette skyldtes vedvarende ressursmangel.¹² De siste operasjoner hæren gjennomførte, var å slå ned interne opprør fra kurdere og sjiamuslimere i kjølvannet av krigen. Hovedoppdraget til hæren, spesielt Republikanergarden, ble fra nå av å ivareta sikkerheten til Baath-regimet og dermed opprettholde makten til Saddam. Stort andre kapasiteter hadde ikke hæren. og Saddams muligheter til å fortsette (utenriks)politikken med andre midler – med militærmakt – var sterkt redusert (ibid: 5).

Således kunne trusselen mot regimet i Irak, representert ved FN og enkeltstaters tiltak, antakelig være større enn den trusselen Irak representerte motsatt vei. Det eneste unntaket måtte eventuelt være opposisjonelle, men de kunne regimet identifisere og straffe.

S/RES/687 slo fast at uten en destruksjon av spesifiserte våpen og våpenrelatert materiell og dokumenter, ville Irak fortsatt utgjøre en trussel mot fred og sikkerhet i regionen. Uten en verifisering av den totale beholdningen av dette materiellet og deretter destruksjon, ville trusselen fortsatt være tilstede.

¹² I perioden 1991 – 2003 ble den konvensjonelle irakiske landmilitære styrken med hensyn til antall soldater (1 mill), divisjoner (68), stridsvogner (6.000), pansrede kjøretøy (4.800) og artilleri (rakett) (4.000) redusert med alt fra 1/2– part til 2/3 av den opprinnelige styrken. Tapet i volum ble ikke kompensert for ved økt kvalitet/ ytelse på gjenværende kapasiteter (Franks 2004: 348 – 349).

I en til nå ukjent gjennomgang av militær planlegging i Irak, gjennomført i 1995, ble det foreslått at Irak skulle nytte samme strategi som hadde vært vellykket for Russland i kampen mot Napoleon og Hitler, nemlig oppholdende strid. Godt bevæpnede irakiske stammer skulle kjempe slik partisanere gjorde. Saddam avviste ideen. Bevæpnede stammer var for risikabelt for et regime som levde i frykt for opprør (Gordon og Trainor 2006: 20).

2.3 Iraks ikke– konvensjonelle våpenprogram før og etter Gulfkrig II, redusert til missiler og en type kanon

Irak var forpliktet til ikke å bruke kjemiske– og biologiske våpen i henhold til Genève– protokollen av 1925 som Irak hadde undertegnet. I 1989 underskrev Irak en FN– deklarasjon hvis formål var en universell fjerning av kjemiske– og biologiske våpen. Irak hadde også underskrevet avtalen om ikke– spredning av atomvåpen fra 1968 (S/RES/687 1991: 1-2).

Den delen av det irakiske våpenprogrammet som fikk særlig stor oppmerksomhet etter Gulfkrig II begrenses til ikke– konvensjonelle våpen. Til denne kategorien hører kjemiske–, biologiske– og atomvåpen (ABC– våpen), samt ulike typer av leveringsmidler for disse.

I det følgende gis en kort presentasjon av Iraks våpenprogram relatert til ikke– konvensjonelle våpen.

Missilprogrammet startet på 1970– tallet med importerte SCUD– missiler fra Sovjetunionen. I 1987 lyktes Irak med å utvikle et missil med en rekkevidde på 650 km, tilstrekkelig for å nå Teheran.¹³ Missilet var montert på kjøretøy, noe som gjorde det vanskelig å detektere og bekjempe.¹⁴ I begynnelsen av 1988 traff irakiske missiler med konvensjonelle stridshoder Teheran. Effekten og dermed trusselen fra missilene skal ha medført at Iran dempet sin krigføring med missiler mot irakiske byer.

Før Gulfkrig II hadde Irak forberedt minst 25 missiler med stridshoder med kjemiske agenter. Disse hadde forhåndsautorisering for bruk dersom Bagdad ble angrepet med atomvåpen.

Etter Gulfkrig II avslørte Irak at landet hadde produsert 50 missiler med kjemiske stridsmidler. 25 stk med biologiske stridsmidler og 5 stk for prøver og forsøk med kjemiske stridsmidler (Web 1).

¹³ Missilene kunne tjene som leveringsmiddel både for konvensjonelle og ikke- konvensjonelle våpen.

¹⁴ Amerikanske fly, uansett type, klarte ikke å bekjempe en eneste kjøretøymontert SCUD under Gulfkrig II (Web 1).

På 1980-tallet var ambisjonen stor for å utvikle ulike typer missiler med rekkevidde over hele Midt-Østen, men Irak hadde store problemer med å utvikle missilene uten ekstern hjelp. Mange – om ikke de fleste av prosjektene – endte uten suksess.

Irak søkte i hemmelighet også andre metoder for å øke sin militære slagkraft. Ved hjelp av blant andre den franskanadiske eksperten på ballistikk, Gerald Bull, var intensjonen å utvikle en såkalt superkanon med kapasitet til å levere B/C- stridsmidler og muligens A- stridshoder med en rekkevidde på ca 550 km. Prosjektet raknet da Bull ble drept i et attentat, angivelig av Mossad. Deler til kanonprosjektet ble beslaglagt i UK (ibid).

Irak hadde også en ambisjon om å utvikle atomvåpen. Flere milliarder dollar var avsatt til det topphemmelige programmet. Det var i strid med ikke-spredningsavtalen og måtte derfor omgå FNs kontrollregime. Irakerne hadde lært hvordan de skulle anrike uran, og hadde klart å fremstille svært små mengder plutonium og uran. Men den industrielle kapasiteten for dette formålet var svært liten i 1990, i tillegg til at teknologien var gammeldags.

Før Gulfkrig II ble vestlig etterretning sterkt kritisert for ikke å ha oppdaget eller ha kunnskap om at Irak hadde etablert et atomvåpenprogram (Blix 2004: 263). Da det ble oppdaget, kom det som et sjokk på verden (ibid: 24).

Irak hadde altså vist vilje til å sette i gang våpenprogrammer som var i strid med internasjonale konvensjoner landet hadde underskrevet. Irak hadde også vist vilje til å bruke ikke-konvensjonelle våpen i krig. I Gulfkrig I ble kjemiske våpen brukt i utstrakt grad mot Iran, men mest kjent er nok angrepet på den kurdiske byen Halabja. Dette er regnet for det mest omfattende angrep med slike midler mot en sivilbefolkning i nyere tid.¹⁵ Forut for Gulfkrig II hadde USA sterkt advart Irak om ikke å bruke ikke-konvensjonelle våpen. Advarslene kom fordi Irak hadde truet med

¹⁵ Den internasjonale reaksjonen rett etter angrepet var heller dempet. Fra vestlige land mottok Irak strenge diplomatiske protester og UK trakk midlertidig hjem sin ambassadør for konsultasjoner. Vesten begynte imidlertid å bli urolig for Iraks ikke-konvensjonelle våpenprogram (Long 2004: 16).

slik bruk om landet ble angrepet. Irak nyttet ikke slike stridsmidler i krigen, men angrep uprovosert Israel med konvensjonelle ballistiske missiler (ibid: 255).¹⁶

2.4 FN– organer for å verifisere, i hovedsak, S/RES/687

FNs verifikasjonslag (UNSCOM/UNMOVIC og IAEA) skulle på vegne av Sikkerhetsrådet identifisere og verifisere irakisk destruksjon av henholdsvis av B/C– og A– kategorivåpen, våpen som var omfattet av FN's resolusjoner.

I juni 1991 avslørte IAEA bevis for et irakisk atomprogram. Da fant man produksjons– utstyr som var forsøkt skjult. Etter avsløringen innrømmet Irak i juli 1991 forsøk på anriking av uran, men Irak ønsket fortsatt å holde dokumenter om programmet skjult. Dette avslørte IAEA i september 1991 (Blix 2004: 24-5).

Inspeksjonene det første halvåret ga grunnlaget for at IAEA i løpet av 1992 kunne ødelegge atomvåpenprogrammet. Perioden med inspeksjoner som varte fra 1992 til 1998 hadde gitt mye innsikt i våpenprogrammene, men ingen betydningsfulle funn av ulovlige våpen. IAEA verifiserte ødeleggelsen av produksjonssteder som hadde vært benyttet i våpenprogrammene. Ødeleggelsene ble for det meste utført i løpet av 1992 (ibid: 28–30).

I 1997 konkluderte IAEA i en rapport til Sikkerhetsrådet at det var ingen betydningsfulle avvik mellom irakisk deklarasjon og hva IAEA hadde oppdaget. Men rapporten la til at man ikke kunne være helt sikker på at det ikke var mer å finne. Det var imidlertid generell enighet blant statene i Sikkerhetsrådet at denne delen av avvæpningen var fullført. Kun få spørsmål måtte klareres ut (ibid: 28-29). I 1998 konkluderte IAEA overfor Sikkerhetsrådet at Iraks atomprogram var avsluttet.

¹⁶ Jeg vet ikke hva advarslene konkret gikk ut på, men kan hende ble Irak fortalt at FN– koalisjonen (eller USA) ville avsette regimet med makt dersom C– våpen ble brukt. Slik Hovi (1998: 12) har definert advarsel (naturen eller tredjepart påfører skade), snakker vi her heller om en trussel siden vedkommende som eventuelt vil påføre skade er identisk med utsteder av trusselen.

Med hensyn til B/C- våpen var ikke Irak like samarbeidsvillig, men ga heller et inntrykk av å leke ”katt og mus” med inspektørene. Leken tok mange former, og Irak undergravde sin troverdighet. Blant annet ble ukomplett og/eller falsk informasjon fremmet. Da irakiske deklarasjoner om B- våpen ble avvist av UNSCOM som mangelfulle, ble den ene endelige listen etter den andre fremmet. Dette kunne få UNSCOM og verden til å tro at regimet ville unndra forbudte våpen (ibid: 30).

UNSCOM kunne verifisere ødeleggelsen av flere produksjonssteder som hadde vært benyttet i våpenprogrammene, samt missiler og store kvanta med kjemiske agenter. Men grunnet dårlig regnskapsførsel fra Iraks side, kunne UNSCOM i 1998 ikke utelukke at det fantes både missiler og kjemiske- og biologiske våpen som ikke var oppgitt (ibid: 29).

I perioden kom det flere utsagn fra avhoppere om det irakiske ikke- konvensjonelle våpenprogrammet. De hevdet at Irak ikke lenger hadde slike våpen. Et eksempel på slike desertører var general Hussein Kamel, svoger av Saddam og tidligere direktør for det militærindustrielle selskap. Han hevdet fra Jordan i 1995 at alle forbudte våpen var ødelagt. Problemet for FN var at utsagnene ikke lot seg verifisere, blant annet grunnet det tidligere ”katt og mus”- spillet (ibid: 30).

Irak hindret også inspektørene adgang til bestemte steder som f. eks departementer, Republikanergardens lokaler og presidentpalassene. Men etter lange forhandlinger, og uten at Irak ble innrømmet betingelser, ble adgang innrømmet. Uansett, ikke i noen av inspeksjonene ble det funnet våpen eller relevant materiale på disse stedene (ibid: 32).

I 1998 hevdet en gruppe med internasjonale biologiekspertter at Iraks deklarasjon om biologiske våpen ikke gikk å verifisere. Irak svarte med å stoppe samarbeidet med UNSCOM og IAEA inntil Sikkerhetsrådet hevet de økonomiske sanksjonene og reorganiserte UNSCOM. Sikkerhetsrådet fordømte handlingen. Etter at USA og UK noe senere angrep Irak med kryssermissiler, erklærte Iraks visepresident i november at samarbeidet med UNSCOM var over (ibid: 36).

Ikke før desember 1999 kom Sikkerhetsrådet på banen med en ny resolusjon,

S/RES/1284, som åpnet for UNMOVIC (et reorganisert UNSCOM). En endring var at resolusjonen åpnet for muligheten av å suspendere sanksjoner dersom Irak samarbeidet i alle aspekter for å løse gjenstående saker (ibid: 38-39). Sikkerhetsrådet erkjente, til tross for at en stor del av avvæpningen var gjennomført i 1991/92, at flere saker gjenstod.

I november 2002 ble en ny runde med inspeksjoner initiert for å avvikle de gjenstående oppgaver. Nå ville man oppnå den endelige avvæpningen. I 2002 foreslo britene i Sikkerhetsrådet at Saddam Hussein skulle annonsere offentlig via fjernsyn at Irak var bestemt på avvæpning og at landet ville samarbeide fullt ut med inspektørene på spesifikke gjenstående saker. Saddam Hussein gjorde ikke dette slik han ble oppfordret til, men uttalte på sin sønns TV- stasjon at ”Irak hadde hatt masseødeleggelsesvåpen, men de fantes ikke lenger” (ibid: 4-5).

I følge Thune (2003a: 2) kunne det antas at inspektørene på 1990- tallet greide å ødelegge 90 % av Iraks masseødeleggelsesvåpen samt alle ikke- konvensjonelle våpenprogrammer. Allikevel hevdet han det at var stor usikkerhet om hvor store mengder av B/C- våpen som kunne være på lager.

2.5 USAs tiltak for å fjerne regimet i Irak etter Gulfkrig II

Etter Gulfkrig II etablerte i hovedsak USA og UK flyforbudssoner for det irakiske luftforsvaret.¹⁷ Den nordlige sonen ble etablert i 1991 i forbindelse med ”*Operation Provide Comfort*”. Kurderne skulle støttes humanitært samt beskyttes mot irakiske luftangrep. I 1992 ble en tilsvarende sone etablert i sør, blant annet for å beskytte sjiamuslimene i området, men også for å sikre at Irak ikke brøt med demilitarisert sone til Kuwait. Denne grensen ble skjøvet mot nord i 1996 og innskrenket ytterligere

¹⁷ Frankrike deltok i opprettelsen av flyforbudssonene, men denne harde linjen mot Saddam- regimet endret seg da Jacques Chirac kom til makten våren 1995. I september 1996 kritiserte Frankrike utvidelsen av flyforbudssonen i Sør- Irak. Desember samme år trakk Frankrike seg fra deltakelse i luftkontrollen av flyforbudssonen i Nord- Irak. Frankrike har i perioden søkt å binde Saddams implementering av FNs krav opp til en gradvis opphevelse av sanksjonspolitikken mot Irak (Orban 2003: 13).

Saddams handlingsrom.

Både Bush– (fram til 1993) og Clinton– administrasjonene (1993–2001) knyttet forhåpninger til at kombinasjonen av økonomiske sanksjoner, militær oppdemming og håndheving av flyforbudssonene ville resultere i militærkupp eller palassrevolusjon innen Saddams eget Baath– regime (Thune, Eide og Ulfstein 2003: 93).

Det har således ikke vært en hemmelighet at en av de utenrikspolitiske målsetningene til USA (og UK) siden 1991, i tillegg til oppfyllelse av S/RES/687, var å få erstattet Saddam med en annen og mer vennligsinnet lederskikkelse. Oppfyllelse av S/RES/687 samt regimeendring kunne imidlertid sies å stå i et motsetningsforhold. Saddam hadde flere ganger blitt fortalt av USA at sanksjonene kun ville bli stoppet ved at Saddam forlot makten. Selv om Saddam oppfylte S/RES/687, ville sanksjonene ikke opphøre (Blix 2004: 265). Det siste kunne USA sikre med begrunnelse i den såkalte sanksjonsfellen; Sikkerhetsrådets enkelte veto– maktens mulighet til å blokkere forslag om avskaffelse av sanksjonene, i sin tid innført i flertall uten nedlagt veto (Hovi 2001: 521).

Flere metoder hadde vært prøvd for å oppnå regimeendring, men uten suksess. Minst en gang (1996) var USA direkte involvert i hemmelige operasjoner for å styrte regimet – men det var helt mislykket (Rasch 2003: 221). USAs regimeendringpolitikk ble formalisert i 1998 ved Kongressens vedtak av ”*The Iraq Liberation Act*”. Vedtaket autoriserte presidenten til å bruke \$97 millioner for ikke–militær støtte til ulike deler av den irakiske opposisjonen med sikte på å fjerne Saddam Husseins regime.¹⁸ Hovedstrategien hadde vært kupp og palassrevolusjon som følge av oppdemming, men ikke aktiv inngripen fra USA sin side. Etter Bush–

¹⁸ I følge Clarke (2004: 264) hadde verken Kongressen eller president Clinton i tankene med ”*The Iraq Liberation Act*” et regimeskifte i Irak ved bruk av amerikansk militærmakt; en amerikansk invasjon av Irak.

I følge Meyer, en svoren tilhenger av krig mot Irak (2005: 228), kunne ikke Clinton ta en politisk risiko ved å implementere den vedtatte regimeendringpolitikken, grunnet kampen for sitt politiske liv etter affæren med M. Lewinsky og sårslikkingen etter å ha overlevd riksrett.

administrasjonens maktovertakelse januar 2001 skulle en betydelig omlegging av USAs Irak– politikk finne sted (Thune, Eide og Ulfstein 2003: 93).

2.6 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet funnet at de økonomiske sanksjonene rettet mot Irak hadde stor negativ effekt på landets konvensjonelle militære kapasitet. Store deler av de mest utrustede og best trente avdelingene hadde som oppdrag å beskytte regimet, fordi faren for kupp var stor. Det betydde at regimet var sårbart overfor eksterne militære trusler. Dersom slike trusler skulle oppstå i form av angrep, hadde regimet valget mellom å senke nivået på egenbeskyttelsen, eller å være svake overfor en ekstern motstander. Slik sett kan en hevde at regimet, for å overleve, måtte opptre på en måte som minsket sannsynligheten for at en ekstern trussel fra fiendtlige stater i regionen skulle oppstå. Kan hende var dette en mulig begrunnelse for at Saddam ikke viste god vilje til å oppfylle S/RES/687.

Saddams regime var på en måte fanget. Regimet hadde kapasitet til å kunne motstå en trussel fra en front, men ikke to fronter. Irak hadde heller ikke stor militær handlefrihet. Det sørget flyforbudssonene for. Dette i tillegg til en stadig desimering av de militære styrker i størrelse og kvalitet, gjorde at vi kan hevde at Irak ikke utgjorde en stor trussel mot nabostatene. Vi har altså funnet to begrunnelser for at Irak antakelig ikke utgjorde en trussel regionalt, og de henger sammen. Den ene fordi Irak var militært svakt, og den andre at den beste delen av den militære kapasiteten måtte nyttes mot interne trusler. I tillegg jobbet USA aktivt for indirekte å oppnå et regimeskifte i Irak. Dette skulle i utgangspunktet skje ved kupp eller palassrevolusjon. Regimet hadde altså god grunn til å bruke ressurser på egensikring. Usikkerheten om beholdningen av ca 10 % med B/C– våpen som FN ikke hadde verifisert ødelagt, skulle danne utgangspunkt for konflikten mellom USA og Irak i 2001 – 2003.

3. Trussel for å nøytralisere en annen trussel

[...] Men folk som fører krig for imperialistiske –, landvinnings– og/ eller økonomiskimperialistiske mål taler ikke altfor høyt om dem; de forsøker å dølge den sanne krigsårsak bak vakre talemåter om at de gjør det offer å føre krig for sivilisasjon, for kultur, frihet, demokrati og andre ting som er i særlig kurs i den alminnelige opinion, - mot barbari, ukultur, tyranni osv. Dette henger sammen med at individmoralen er bedre enn statsmoralen. Politikken følger statsmoralen og er hardhendt, ikke sentimental (Gjelsvik 1928: 26)

3.1 Innledning

Det såkalte FN– sporet med diplomatiske virkemidler førte ikke frem til en irakisk oppfyllelse av S/RES/687. Den irakiske trussel mot fred og sikkerhet avtok gradvis, men Irak tilslørte en eventuell restbeholdning av masseødeleggelsesvåpen.¹⁹ Dersom FN behandlet måloppnåelse i binære termer; oppfyllelse eller ikke, eksisterte fremdeles trusselen.²⁰ USA ønsket en endring av situasjonen og fremmet et nytt virkemiddel mot Irak, nemlig trussel om bruk av militærmakt.

Formålet med kapitlet er å redegjøre for når det er, og når det ikke er, rasjonelt å bøye av for en trussel. I tillegg er formålet å redegjøre for tiltak som kan styrke en trussels troverdighet. Innledningsvis redegjøres for nødvendige betingelser for å oppnå en effektiv trussel. Tre av betingelsene vil deretter bli utelatt fra den videre analysen. Deretter legges en spillmodell til grunn som vil bli analysert med henblikk på rasjonell atferd når en trussel er fremmet. Det forutsettes at partene har fullstendig og fullkommen informasjon. Spillmodellene oppsummeres i to modeller (tabeller). Avslutningsvis redegjøres for det USA gjorde for å styrke og/eller svekke trusselens troverdighet.

¹⁹ FN kunne ikke se bort fra en eventuell hemmeligholdt irakisk produksjon av masseødeleggelsesvåpen som skulle dekke opp for tapet av destruerte våpen overvåket av FN.

²⁰ Trussel i denne forstand er et produkt av evne (kapasitet, les masseødeleggelsesvåpen referert i S/RES/687) og vilje. Viljen er representert ved et ønske om å besitte masseødeleggelsesvåpen (f. eks Saddam). Uten evne kan viljen være stor uten at det representerer en trussel, i alle fall på kort sikt.

3.2 Betingelser for en effektiv trussel

En trussel er et utsagn som signaliserer en betinget intensjon om å påføre andre skade – fysisk, økonomisk eller på annen måte – med mindre den truede opptrer slik den som truer ønsker (Hovi 1998: 11).²¹ Dersom trusselen er effektiv, forårsaker den dermed ønsket effekt uten at utsteder utløser de betingede tiltakene. Spørsmålet er nå hvilke betingelser som måtte være oppfylt for at trusselen fra USA skulle kunne betegnes som effektiv i den forstand at Irak ble avskrekket fra å opptre uønsket.

I følge Hovi (1998: 13-16) må fem betingelser, under forutsetning om fullstendig informasjon, være innfridd for at en trussel skal kunne kategoriseres som effektiv. Det synes som om Hovi har identifisert nødvendige betingelser for å kunne betegne en trussel som effektiv. Det tas ikke stilling til om betingelsene samlet sett også er tilstrekkelige eller ikke, men det første forutsettes å gjelde. I det følgende opereres det derfor med fem betingelser som alle må være oppfylt for at man skal kunne konkludere med hensyn til trusselens effektivitet. Det kan tilføyes at fullkommen informasjon er forutsatt ved at den som blir truet, faktisk har begått et brudd, og at bruddet er verifisert. Dermed er grunnlaget lagt for utstedelse av trusselen. I vårt tilfelle har Iraks unnlattelse av å oppfylle S/RES/687 vært verifisert og åpent kjent som et brudd siden UNSCOM startet sitt arbeide. Irak hadde også status som stat i brudd med S/RES også etter at resolusjon 1441 var vedtatt. Inntil USA (2001/02) mer eksplisitt uttrykte konsekvenser av ikke å oppfylle resolusjonen, eksisterte ikke en tilsvarende trussel mot Irak annet enn en mulig gulrot om opphevelse av sanksjoner.

For å oppnå en effektiv trussel må følgende betingelser være oppfylt (en fylldigere gjennomgang av betingelsene 1, 4 og 5 blir gjort i kapittel 5);

²¹ Schelling (2002: 35) opererer med en lignende definisjon; "[...] en trussel er ikke noe annet enn en kommunikasjon av egne incentiver, utformet for å legge trykk på motparten med hensyn til de automatiske konsekvensene hans handling vil innebære. Og, tilfeldigvis, dersom den er suksessfull i sin avskrekking, vil det tjene begge parter".

En forskjell å spore er at mens Hovi betrakter en trussel å være betinget, låser Schelling (i denne definisjonen av en trussel – se andre s. 123) trusselen, så snart fremsatt, til å være ubetinget. Kan hende passer siste type definisjon bedre i kooperative spill.

1. – **relevant.** Det vil si i den forstand at trusselen kan påvirke utfallet. Den som trues må ha handlefrihet til å opptre ønsket. I tillegg må den som trues ha et incentiv til å opptre uønsket.
2. – **tilstrekkelig alvorlig.** Den som trues må foretrekke en overenskomst med utsteder heller enn å se bort fra kravet og la trusselen bli iverksatt. Med andre ord, gitt at trusselen ellers iverksettes, foretrekker den som trues å etterkomme gitte krav. Implisitt fordrer denne betingelsen at den som truer har tilstrekkelig kapasitet til å påføre den truede en utålelig kostnad.

Den truedes nytteregnskap over gevinsten ved å opptre uønsket sammenlignet med den kostnaden som iverksatte tiltak vil kunne representere, vil klarlegge hvorvidt betingelsen er oppfylt eller ikke.

I vårt tilfelle, hvor bruk av væpnet makt er aktuelt, er det i utgangspunktet ikke enkelt å si noe bestemt om den kostnaden som kan påføres den truede. Kostnaden avhenger av hva som er tillatt og mulig å ødelegge, samt hvilken betydning det som blir ødelagt har for den truede. Eventuelt om det er mulig å sette den truede i et militært dilemma, hvor den truede innser at å fortsette vil innebære fiasko.

Grovt sett kan man skille mellom to tilnæringsmåter for bruk av militærmakt mellom statlige aktører; direkte tilnærming (utmattelseskrig) og indirekte tilnærming hvor motpartens tyngdepunkt søkes identifisert og rammet.²²

I vårt tilfelle har den som truer (USA), kapasitet til å utkjempe en utmattelseskrig uten selv å utsette sine styrker for direkte konfrontasjon (eksempelvis ved bruk av presisjonsstyrte kryssermissiler). Dette muliggjør å

²² Tyngdepunkt defineres i denne sammenheng som ”det aspekt ved motstanderen eller egen avdeling, dersom det blir ødelagt, eliminert eller nøytralisert (ikke nødvendigvis gjennom fysisk angrep) vil føre til nederlag eller en beslutning om å søke fred. Siste ledd må forstås som at motstanderen eller egen avdeling ikke vil være i stand til å nå definerte målsetninger” (Stabshåndbok for Hæren).

Tyngdepunkter kan tilsynelatende være enkle å definere/ beregne (analytisk), men vanskelig å oppnå i praksis (ønsket effekt). En må derfor kjenne motstanderen og hans kapasiteter svært godt for å kunne definere virkningsfulle og oppnåelige tyngdepunkter. I tillegg; så snart et tyngdepunkt er bekjempet, kan nye oppstå i den forstand at motstanderen ikke gir opp kampen som forutsatt, eventuelt at motstanderen hadde en ”back up” man ikke kjente til.

ødelegge mål i Irak i henhold til en definert "high value (– pay off) target list"(HVTL), hvor Irak blir påført tap uten selv å kunne ramme motparten militært. Hvor alvorlig dette kan være, representert ved kostnad, kan illustreres med utmattelseskrigen NATO førte mot Milosevics Serbia i 1999. Etter ca. tre måneder ga Serbia etter for påførte og forventede kostnader.

Med hensyn til indirekte tilnærming, vet vi i ettertid at USA hadde definert Iraks tyngdepunkt å være blant annet det irakiske sikkerhetsapparatet og Republikanergarden (Franks 2004: 339). For å kunne bekjempe disse i tilstrekkelig grad, var USA avhengig av å ha bakkestyrker på irakisk territorium. I et slikt tilfelle melder også andre tyngdepunkt seg, nemlig USAs. Irak anså trolig tap av amerikanske soldaters liv som et slikt tyngdepunkt. Dette grunner seg i en stadig større respekt for livet, som igjen har ledet til en nærmest nulltoleranse for tap av egne liv i kamp (Gjerde 2005: 18). Opinionsen i USA hadde nok en tålegrense for hvor mange tap av enkeltsoldaters liv den kunne akseptere før støtten til videre krigføring opphørte i en slik grad at den ville få politiske konsekvenser. Jf det amerikanske militære engasjementet i Somalia i 1993 hvor USA trakk seg ut etter tap av 18 soldater (Meyer 2005: 278). Med andre ord: partene må ha en evne til å beskytte sitt tyngdepunkt mens motstanderens rammes.

Det kan tilføres at dersom trusselen utløses, vil den truende part måtte vurdere kostnaden av krig med gevinsten av å oppnå formålet med trusselen. En slik vurdering vil være med på å avgjøre utstedelse av en trussel eller ikke. Dersom en trussel utstedes, vil vurderingen ha en effekt på betingelsen *troverdighet* (i positiv forstand).

Som en kort oppsummering; verdiene som sammenlignes i nytteregnskapet til den truede er gjerne svært forskjellige, men dersom det går i minus, anses betingelsen oppfylt. For Irak sin del måtte landet også ta kostnadene av de økonomiske sanksjonene med i regnskapet.

3. – **troverdighet**. Oppfyllelse av denne betingelsen avhenger av i hvilken grad den som trues tror at trusselen blir iverksatt om ikke de fremførte krav

etterkommes. Det vil si at den som trues må ha en oppfatning av at trusselens utsteder virkelig har sterke incitamenters til iverksettelse gitt at fremsatte krav ikke oppfylles.

Uansett hvor alvorlig trusselen måtte være, vil den ikke være effektiv dersom den som trues med sikkerhet vet at den ikke vil bli iverksatt.

Det sies gjerne at troverdighet ikke er noe man har, men oppnår. I dette ligger at den som søker troverdighet må handle på en slik måte at det er overensstemmelse mellom ord og handling. Dette må kunne observeres av den man søker troverdighet hos. Dette innebærer f. eks at man må ha kapasitet, vilje og tillatelser til å utføre hva man sier man skal utføre. Man lykkes ikke dersom man mangler de kapasitetene som er nødvendig for å oppnå troverdighet. Dersom den man søker troverdighet hos vet dette, lykkes man ikke. En annen måte å oppnå troverdighet på kan være å frata seg selv muligheten til å handle i strid med formålet for hva man ønsker å oppnå. Igjen må dette kunne observeres av den man søker troverdighet hos.

For USA gjaldt det i denne saken å få overbevist Irak om at en endring av status quo relatert til S/RES/687 var så viktig for USA at landet ellers ville gå til krig for å oppnå dette. Irak visste at USA hadde de militære kapasitetene for å gjennomføre en krig. Men for at kapasitetene skulle få effekt på troverdigheten, måtte styrkene være disponert slik at de kunne nyttes mot Irak. For amerikanske hærstyrker ville det innebære å bli forflyttet til områder nær Irak. Like viktig ville det være at Irak kunne observere denne utplasseringen. I tillegg måtte størrelsen på styrken være av et slikt omfang at det var grunn til å tro at den hadde kapasitet til å slå de irakiske styrkene. Dersom Irak ikke hadde denne oppfatningen, ville det ikke styrke trusselens troverdighet.

USA hevdet i sin begrunnelse for trusselen at Irak kunne forsyne terrorister med masseødeleggelsesvåpen. Dersom Irak visste at landet ikke hadde masseødeleggelsesvåpen, ville ikke det nødvendigvis styrke troverdigheten. Et annet poeng er at dersom Irak skulle ha forsynt terrorister med masseødeleggelsesvåpen, og dette hadde blitt oppdaget av USA, ville reaksjonene antakelig vært

sterke. Av den grunn kan man slutte at Irak ikke anså en slik begrunnelse som troverdig.

Mer om tiltak USA måtte iverksette for å styrke trusselens troverdighet, kommer i slutten av dette kapitlet.

4. – **fullstendighet**. Trusselen ansees som fullstendig dersom den eksplisitt eller implisitt inneholder et løfte om at tiltakene den omfatter, jf punkt 2, ikke blir iverksatt dersom den truede parten oppfyller utsteders krav.

Hvis dette kravet ikke oppfylles, kan dette overfor punkt 1 (relevans) karakteriseres som en selvmotsigelse. Den som trues gis i realiteten ingen incentiv til å handle i ønsket utsteders øyne.

5. – **klarhet**. En fremført trussel, i motsetning til en kapasitetsmessig trussel, kan sies å bestå av to ledd uttrykt i utsagn av typen;

”hvis/ hvis ikke..., så...”.²³

En trussel i henhold til første ledd inneholder dermed hvilke betingelser som må være innfridd for at den ikke skal settes ut i livet, jf punkt 2. Den truede part må vite hva som må gjøres for å innfri kravene og hva det konkret innebærer å gå i mot kravene. Hovi (1998: 16) opplyser at den truede part må forstå hva den som truer ønsker å oppnå. Dersom betingelsen ikke er oppfylt, vil det være meningsløst å karakterisere trusselen som effektiv av den enkle grunn at den truede ikke vil være i stand til å oppfylle kravene som et resultat av en bevisst handling i forhold til de forskrifter trusselen gir.

Utsagnets annen del, ”så”, skal inneholde en konkretisering av hva den som truer vil foreta seg dersom den truede ikke gir etter for trusselens krav. Hovi

²³ Det betingede utsagnet må ikke forveksles med tilsvarende utsagn som beskriver lovmessighet, nettopp fordi tomme trusler kan fremmes. Jf ikke- kooperativ spillteori.

poengterer at en trussel kvalifiserer til karakteristikken tilstrekkelig klar bare hvis den truede vet konsekvensene av å gå i mot trusselens krav.²⁴

I fortsettelsen forutsettes at tre av betingelsene er oppfylt, nemlig kravet om;

– **relevans:** Irak har siden S/RES/687 ikke vist tilstrekkelig vilje til å oppfylle det internasjonale samfunns vilje, selv med kontinuerlige økonomiske sanksjoner mot seg. Vi nøyer oss med at dette er tilstrekkelig for å anta at der forelå et incentiv til å opptre uønsket.

Med utgangspunkt i at Irak var en suveren stat, synes det ikke problematisk å anta at staten hadde handlefrihet til å opptre ønsket, og at dette var åpent kjent. Slik sett utelukkes også muligheten for en rasjonell forklaring i retning av at Irak, dersom videre uønsket atferd, skyldes at staten ikke hadde evne til å opptre ønsket.

– **fullstendighet:** det henger sammen med at interaksjonen foreløpig er begrenset til saklig sett kun å gjelde S/RES/1441. Trusselen representert ved USAs militærmakt forutsettes således opphevet dersom FNs verifikasjonsorgan UNMOVIC bekrefter oppfyllelse av resolusjonskravene.

– **klarhet:** S/RES/687 stilte utvetydige krav om at Irak betingelseløst aksepterte å ødelegge, fjerne og/eller gjøre harmløs alle kjemiske og biologiske våpen, alle relaterte systemer og komponenter samt all forskning, utvikling, støtte og produksjonssteder. Det samme gjaldt for missiler med rekkevidde lenger enn 150 km samt tilhørende reparasjons- og produksjonssteder. Tilsvarende gjaldt for atomvåpen; verken produksjon eller forskning med hensikt å konstruere atomvåpen skulle skje. I tillegg skulle alle stater fortsette å forhindre våpensalg og overføring av våpenteknologi til Irak. S/RES/687 ble fulgt opp av nye resolusjoner som bekreftet at

²⁴ Hovi berører med betingelsen "klarhet" hva Dahl (1973: 63) omtaler som innholdsbestemmelse eller tolkning av en kilde, altså å beskrive meningsinnholdet. Dette refererer først og fremst til avsenders intensjoner, men også om mottakerens forståelse av meddelelsens innhold. Dahl hevder at disse tolkninger ikke uten videre kan antas å være identiske.

Irak verken hadde oppfylt kravene, eller hadde samarbeidet med verifikasjonsorganene i tillegg til henstilling om oppfyllelse.

I S/RES/1441 var også kravene til Irak utvetydige, men i tillegg ble Irak gitt en siste sjansje til oppfyllelse. Den enstemmige resolusjonen fra Sikkerhetsrådet forlangte at Irak la for dagen et umiddelbart, ubetinget og aktivt samarbeid med UNMOVIC. Operasjonalisert betydde dette for Irak at staten innen 8. desember 2002 skulle fremme til FN en oppdatert, full og nøyaktig deklarasjon av alle aspekter av forbudte våpen og leveringsprogram, i tillegg til alle kjemiske-, biologiske- og nukleære program. Inkludert i dette skulle det også inngå utstyr som kunne ha en dobbelfunksjon. Altså utstyr som kunne nyttes til sivile så vel som til forbudte militære formål. Tidsfristen var 30 dager. Men hensyn til inspeksjoner i regi av FN, skulle disse gis uhindret adgang til ønskede steder for inspeksjon.

Den kanskje største forskjellen mellom resolusjonene 687 (med oppfølgende resolusjoner) og 1441, var at mens førstnevnte ikke ga tidsfrister for når oppfyllelsen skulle være utført, så gjorde S/RES/1441 nettopp det – hva og når var klart angitt.

Med hensyn til konkretisering av hvilke konsekvenser Irak ville bli påført dersom landet unnlot å oppfylle kravene, nøyer vi oss her med forutsetningen om væpnet aksjon, selv om dette er upresist all den tid konsekvensene av en væpnet aksjon så å si alltid vil være beheftet med usikkerhet.

Betingelsene om trusselens tilstrekkelige alvorlighet og troverdighet vil spille en viktig rolle med hensyn til en videre forståelse av partene som rasjonelle aktører i den foreliggende situasjon.

Settes disse mot hverandre i en firefeltstabell, får vi fire ulike situasjoner hvor betingelsene er eller ikke er tilstede enten samlet eller hver for seg (Hovi 1998: 17):

Tabell 1.

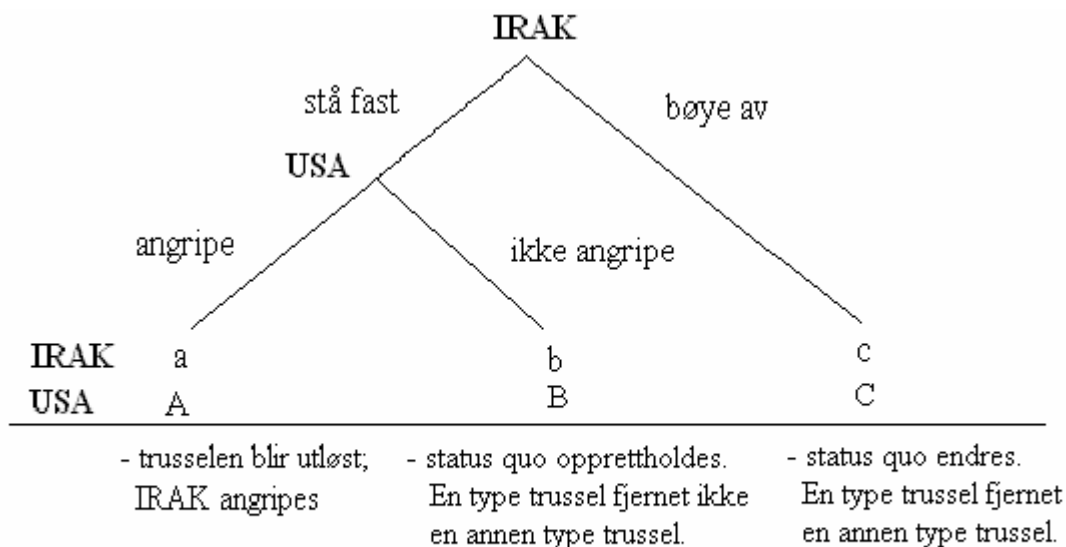
		Er trusselen troverdig ?	
		JA	NEI
Er trusselen tilstrekkelig alvorlig ?	JA	1	3
	NEI	2	4

Tabellen gir et utgangspunkt for fire ulike modeller. Før vi ser nærmere på disse, starter vi med hva kan kalle grunnmodellen for interaksjonen mellom USA og Irak.

3.3 En enkel spillteoretisk formalisering basert på foreliggende forutsetninger om situasjonen

Modellen tar utgangspunkt i den kjensgjerning at Irak ikke har oppfylt S/RES/687/1441 og at USA siden høsten 2001 har forberedt for en militær trussel mot Irak for å endre status quo.

Spillet fremstilt på ekstensiv form ser da slik ut:

Figur 1.

3.3.1 Formalisering av situasjonen

Spillet består av to spillere: Irak og USA.

Spillet regler er som følger: USA har fremmet trussel om bruk av væpnet makt mot Irak dersom sistnevnte ikke etterkommer S/RES/687/1441. Irak har derfor første trekk i spillet og står overfor valget å ikke etterkomme kravene, ”stå fast”, eller å etterkomme kravene, ”bøye av”. Dersom Irak bøyer av, er spillet slutt og en endring av situasjonen inntreffer. USA har andre trekk og står overfor valget mellom å utløse trusselen, altså iverksette væpnet makt overfor Irak eller å la være. Dersom USA lar være, avsluttes spillet, og status quo opprettholdes. Dersom USA angriper, endres status quo, ellers ikke.

Spillernes strategier; Irak kan etterkomme krav fra USA eller la være. USA kan angripe eller ikke angripe. USAs strategier er betinget av Iraks atferd.

Spillernes informasjon er fullstendig og fullkommen. Det betyr at det er åpent kjent at spillerne kjenner hverandres strategier og preferanser samt at spillerne vet hvor de er i spillet, nemlig hva som har skjedd tidligere, når de skal foreta sitt valg. I slike dynamiske spill med gitt informasjonstilgang analyseres spillet med hensyn til delspill– perfekt likevekt som løsningsbegrep. Med delspill– perfekte likevekter vil en unngå likevekter (Nash–) som åpenbart bygger på tomme trusler. En delspill– perfekt likevekt består av strategier som utgjør beste svar for spillerne for alle mulige delspill (Hovi og Rasch 1993: 68).

Spillet har tre utfall. Utfall (a, A): USA fremsetter en trussel, Irak ignorerer denne og USA angriper. Utfall (b, B): USA fremsetter en trussel, Irak ignorerer denne og USA resignerer. Utfall (c, C): USA fremsetter en trussel og Irak bøyer av for denne.

Spillerne har preferanser over spillets utfall. Med tre utfall kunne det for hver spiller eksistere seks preferansestrukturer dersom spillerne ikke var indifferente over utfallene. Antallet mulige par av rangordninger blir dermed 36, som tabellen indikerer.

Tabell 2.

		Irak		Irak:		USA:	
		stå fast	bøye av				
USA	angripe	a	c	1.	$a > b > c$	A	$A > B > C$
		A	C	2.	$a > c > b$	A	$A > C > B$
		b	c	3.	$b > c > a$	B	$B > A > C$
	ikke angripe	B	C	4.	$b > a > c$	B	$B > C > A$
				5.	$c > a > b$	C	$C > A > B$
				6.	$c > b > a$	C	$C > B > A$

I et dynamisk spill hvor partene tillegges informasjonstilgangen som nevnt over, er det i utgangspunktet uproblematisk å predikere hvilken løsning som synes troverdig. Spesielt gjelder dette siden det også forutsettes åpent kjent om betingelsene for en trussel å være effektiv er oppfylt eller ikke.

Preferanseordninger tilhørende Irak som utelates og hvorfor:

- i nummer 1 og 2 rangerer Irak "stå fast"/ "angripe" høyest. Dette medfører, forutsatt en troverdig trussel, at Irak blir angrepet av USA. Umiddelbart virker denne preferanseordningen irrasjonell. Men selv om konsekvensen av utfallet innebærer tap av menneskeliv og materiell, kan preferanseordningen være rasjonell. En kan her tenke seg at et angrep fra USA ikke vil lykkes med å fjerne f. eks en beholdning av masseødeleggelsesvåpen. Disse kan være så godt beskyttet at USA må angripe andre mål, i håp om at kostnadene for Irak blir så store at Irak velger å oppgi masseødeleggelsesvåpnene. Dersom Irak kan tåle tap av f. eks infrastruktur, kan det være rasjonelt å rangere "stå fast" høyest.

Er reglene for rasjonell atferd ivaretatt kan en utenforstående ikke bedømme rasjonaliteten i preferansene. Selv om preferanseordningen virker irrasjonell, er det aktøren selv som avgjør hva som er best for vedkommende (Nicholson 1992: 50). På sikt kunne denne preferanseordningen vise seg å være rasjonell, men det er betinget av en rekke forhold. Muligheten forfølges ikke videre her.

- i nummer 5 og 6 rangerer Irak ”bøye av” høyest. Preferanseordningene fører til en endring av status quo, en situasjon som Irak selv ønsker. Det virker lite rimelig at disse er Iraks foretrukne preferanseordninger. Bakgrunnen for at USA fremmet trusler mot Irak, var nok en antakelse om at nummer 5 og 6 ikke tilhørte Iraks preferanseordning.

Preferanseordninger tilhørende USA som utelates og hvorfor:

- i nummer 1 og 2 rangerer USA ”å angripe” høyest. Disse preferanseordninger kan indikere at selv om betingelsene for *jus ad bellum* ikke er oppfylt, vil USA angripe. Her kan anføres USAs Strategidokument av september 2002, hvor forkjøpsangrep stod sentralt. Men det virker ikke rimelig at USA velger å angripe dersom Irak oppfyller kravet til trusselen ved å bøye av. Jf betingelsen om fullstendighet.
- i nummer 3 og 4 rangerer USA høyest de handlingsalternativer som leder til at status quo opprettholdes. Det virker ikke rimelig all den tid USA ikke søker dette utfallet, men heller en endring av status quo.

Spillernes gjenværende preferanseordninger er for Irak; $b > c > a$ og $b > a > c$, og for USA; $C > A > B$ og $C > B > A$. Vi ser for Irak at disse foreskriver en opprettholdelse av status quo, mens for USA foreskriver de en endring av status quo. Interaksjonen mellom preferanseordningene gir fire forskjellige spill (Hovi 998: 16 – 28). Spillene vil bli analysert under forutsetning om fullstendig og fullkommen informasjon.

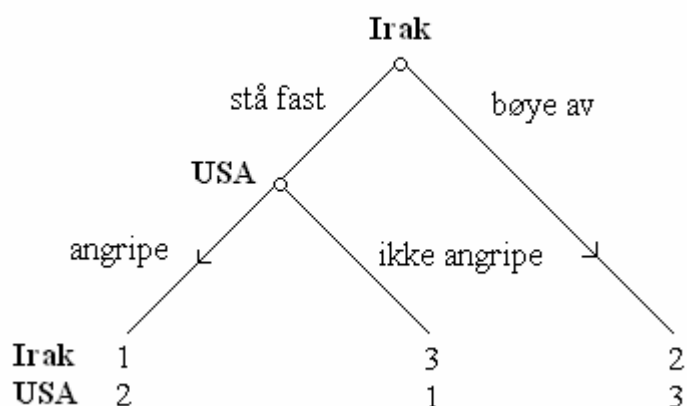
Spillene analyseres med utgangspunkt i figur 1, nemlig om betingelsene for at en trussel skal være effektiv er tilstede. Grunnen er at rasjonelle aktører ikke tar hensyn til trusler som åpenbart ikke tilfredsstillende betingelsene – i noen tilfeller vil en trussel bli avslørt som tom. Betingelsene er begrenset til tilstrekkelig alvorlig og troverdig.

3.4 Spillmodeller USA – Irak^m/ fullstendig og fullkommen informasjon

Spillene følger og benevnes tilsvarende nummereringen i tabell 1. For ikke å skape uklarheter med hensyn til forutsetninger for de fire etterfølgende spill, gjelder at USA har folkerettslig hjemmel for å angripe. I tillegg er USAs motiv for trusselen begrenset til kun å gjelde en irakisk oppfyllelse av S/RES/687/1441.

3.4.1 Trusselen er effektiv (troverdig og tilstrekkelig alvorlig)

Spill nr. 1.

Som vi ser av det dynamiske spillet på ekstensiv form har Irak et incentiv til å oppføre uønsket anskueliggjort ved $b > c$.²⁵ Dette viser at Irak foretrekker at status quo opprettholdes fremfor endring. En endring innebærer at Irak gir opp

ambisjonen om besittelse av masseødeleggelsesvåpen (programmer, produksjon, beholdning). Med andre ord; Irak taper den gevinsten landet hadde oppnådd ved å ha masseødeleggelsesvåpen. Men konsekvensen av å stå fast kan i verste fall føre til at Iraks dårligst rangerte utfall realiseres, gitt at USA iverksetter trusselen om å angripe. Velger derimot Irak å bøye av, realiseres nest beste utfall – oppgi masseødeleggelsesvåpnene uten tilleggskostnaden å ha blitt angrepet. At Irak i dette tilfellet anser trusselen å være tilstrekkelig alvorlig ser vi av $c > a$.

Hvorvidt USAs trussel er troverdig eller ikke, avhenger av om USA foretrekker å møte Iraks valg ”stå fast” med å angripe eller ikke. Det første er tilfellet i dette spillet

²⁵ Tallverdien tolkes med at a , A er best, og c , C er dårligst. Preferansene er angitt med ordinale verdier som igjen kun rangerer preferanser over utfall. Den ordinale verdien sier følgelig ikke noe om styrken parten vektlegger preferansen med.

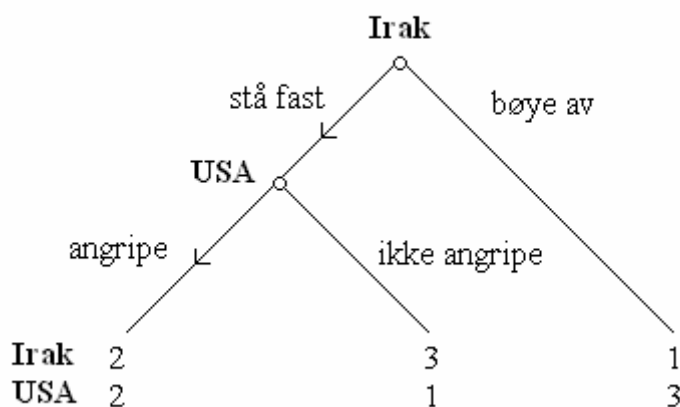
gitt ved $A > B$, altså er trusselen troverdig. Dersom Irak i tillegg anser trusselen som tilstrekkelig alvorlig, foretrekker Irak å bøye av og dermed oppnå nest best rangerte utfall.

Spilletts delspill– perfekte løsning fremkommer ved baklengs induksjon hvor en starter med spillets siste trekk og nøster seg bakover trinn for trinn til det første (Hovi og Rasch 1993: 71). I ikke– kooperative dynamiske spill vil en rasjonell aktør søke mot denne type likevekt, nettopp fordi en delspill– perfekt likevekt består av ett par strategier som er beste svar mot hverandre for alle mulig delspill. Dette spillet består av to delspill, det ene starter med USAs trekk og det andre er hele spillet. I det første delspillet foretrekker USA å angripe, noe som fører til at Irak foretrekker å bøye av, som igjen er bedre for USA enn å angripe. Med andre ord; et avvik fra likevektstrategien vil medføre et dårligere resultat for hver av spillerne. I dette spillet vises trusselen å være effektiv, den iverksettes ikke, men vil gi et ønsket utfall for USA.

Overført ville dette innebære at Irak oppfyller kravene gitt i S/RES/687/1441 og konflikten med Irak ville vært løst uten andre eksterne tiltak.

3.4.2 Trussel ikke effektiv (troverdig, men ikke tilstrekkelig alvorlig)

Spill nr. 2.

Trusselen er i dette tilfellet troverdig, men ikke tilstrekkelig alvorlig. Igjen nyttes baklengs induksjon for å finne spillets løsning. Dersom Irak velger å stå fast, vil det å angripe være å foretrekke for USA fremfor ikke å angripe. Irak har da

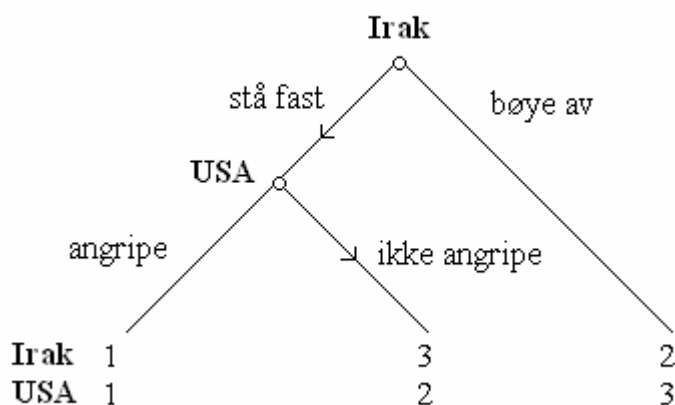
valget mellom å bli angrepet eller å bøye av. Av disse foretrekker Irak det første. Med andre ord; Irak anser ikke det å bli angrepet av USA som tilstrekkelig alvorlig for å

endre status quo, selv om landet vil bli påført tap som følge av å bli angrepet. Her kunne en tenke seg at Irak ville bli angrepet med kryssermissiler. Angrepet (–ene) kunne spenne langs en skala fra få punktangrep (ikke ulikt tilsvarende angrep USA har utført mot Irak tidligere) til utmattelseskrig uten at USA selv utsatte sine styrker for direkte konfrontasjon. Dersom Irak ved ulike typer tiltak hadde beskyttet sine interesser (blant annet infrastruktur knyttet til masseødeleggelsesvåpnene og våpnene selv), kunne landet utstå å bli angrepet. Irak vil altså ikke oppfylle kravene til S/RES/687/1441, men vil bli utsatt for angrep av USA.

Ved å overføre disse preferanseordningene til et spill på normalform (tabell), vil en finne at Iraks strategi ”stå fast” er sterkt dominant sammenlignet med å bøye av. USAs strategi å angripe er svakt dominant (svakt på grunn av at USAs strategier er indifferent gitt at Irak bøyer av) sammenlignet med strategien å bøye av. Har en, eventuelt begge, spiller (–e) en dominant strategi, er det rasjonelt å følge denne, siden en dominant strategi leder til beste svar uavhengig av hvilken strategi den andre spilleren velger. Den delspill– perfekte likevekten fremkommer også i spillet på normalform ved suksessivt å eliminere dominerte strategier. Til tross for at trusselen ikke er tilstrekkelig alvorlig, vil den bli iverksatt.

3.4.3 Trussel ikke effektiv (tilstrekkelig alvorlig, men ikke troverdig)

Spill nr. 3.

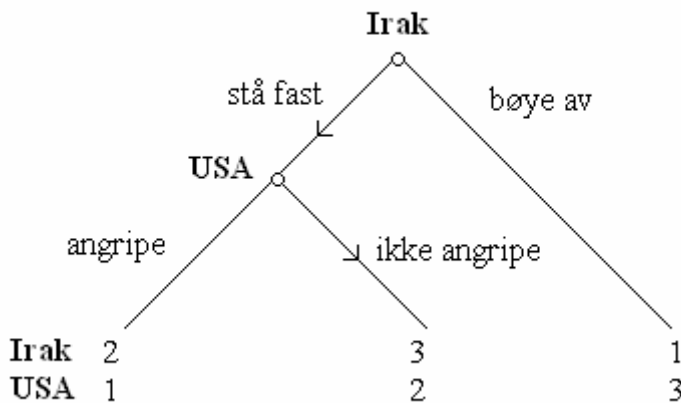
Dette spillet viser at trusselen er tilstrekkelig alvorlig, men ikke troverdig. Den er tilstrekkelig alvorlig fordi Irak foretrekker å bøye av fremfor å bli angrepet av USA; $c > a$. Manglende troverdighet fremkommer ved at USA, gitt at Irak

velger å stå fast, foretrekker å la være å angripe fremfor å iverksette et angrep. Med

disse preferanseordningene kan Irak trygt velge strategien ”stå fast”, nemlig ikke oppfylle kravene i S/RES/687/1441 inntil motparten (alt annet likt) etablerer en troverdig trussel. Ved baklengs induksjon finner vi således at spillet har sin løsning i den delspill– perfekte likevekten som gir utfallet; Irak står fast og USA ikke angriper. Med andre ord en bevaring av status quo – uønsket av USA (og FN). Men gitt preferansene i spillet er det bedre for USA ikke å angripe. Trusselen fremsatt av USA i dette spillet karakteriseres som en tom trussel.

3.4.4 Trussel ikke effektiv (verken troverdig eller tilstrekkelig alvorlig)

Spill nr. 4.

I dette tilfellet er den fremsatte trusselen verken tilstrekkelig alvorlig eller troverdig. USAs preferanseordning er den samme som i spill nr 3. På grunn av at trusselen ikke er tilstrekkelig alvorlig, foretrekker Irak å bli

angrepet fremfor å bøye av; $a > c$, sammenlignet med spill nr. 3. Trusselen er altså ineffektiv. Den medfører heller ikke en iverksettelse dersom Irak velger å stå fast. Status quo opprettholdes.

Grunnmodellen (figur 1) er nå analysert i fire varianter. Iraks optimale valg av strategi er identifisert gitt betingelsene for at en trussel skal være effektiv var tilstede eller ikke. Er betingelsene, troverdighet og tilstrekkelig alvorlig, ikke tilstede enten hver for seg eller samlet, er Iraks rasjonelle atferd gitt ved strategien (handlingsalternativet); ”stå fast”. Ved å følge denne strategien overstiger gevinstene kostnadene samlet sett, og status quo opprettholdes. Dersom begge betingelser er oppfylt, er Iraks rasjonelle atferd å ”bøye av”.

Tabell 1 kan nå oppsummeres slik (Hovi 1998: 28):

Tabell 3.

		Er trusselen troverdig ?	
		JA	NEI
Er trusselen tilstrekkelig alvorlig ?	JA	- trussel effektiv - grunnnet effektiv realiseres/ iverksettes den ikke	- trussel ikke effektiv - trusselen realiseres/ iverksettes ikke
	NEI	- trussel ikke effektiv - trusselen iverksettes	- trussel ikke effektiv - trusselen realiseres/ iverksettes ikke

Vi kan legge merke til at det er Irak sine preferanser som avgjør hvorvidt trusselen er tilstrekkelig alvorlig eller ikke, mens hvorvidt trusselen er troverdig eller ikke bestemmes av USAs preferanser.

3.5 Tiltak for å øke trusselens troverdighet

I følge Hovi og Rasch (1993: 69) er det i praksis ofte uhyre vanskelig å avgjøre sikkert om en bestemt trussel er troverdig eller ikke. Dette skyldes mange forhold. I spillene 1 - 4 ble problematikken omgått grunnet forutsetningen om fullstendig informasjon. Men spillene viste med hensyn til betingelsene om tilstrekkelig alvorlighet og troverdighet at de også i praksis må være oppfylt for å oppnå en effektiv trussel.

Vi har så langt vist at Irak ikke vil bøye av før landet blir møtt med en *troverdig* trussel. Dette forutsetter at de andre betingelsene er oppfylt. Beholdningen av masseødeleggelsesvåpen er mer verdifullt for Irak enn å oppgi disse for en tom trussel. Vi kan anta at Irak avventer situasjonen mens USA bygger opp trusselens troverdighet.

Fra tabell 3 vet vi at det tilligger den som truer å produsere en troverdig trussel. Med hensyn til den faktiske militære asymmetri som foreligger mellom USA og Irak i USAs favør, hersker det ingen usikkerhet hos partene om at USA har mer enn tilstrekkelig kapasitet til å oppnå at Irak vil kunne oppfatte trusselen som tilstrekkelig

alvorlig. For USA er derfor spørsmålet; hvordan komme seg fra spill nr. 3 til spill nr. 1.

En ytterligere oppløsning som illustrerer nødvendigheten av å skape tilstrekkelig troverdighet vises i tabell 4. Oppgaven til den som trues endres ikke, men vi ser at for den som utsteder trusselen, er det av vesentlig betydning å påvirke virkelighetsoppfatningene til motparten.

Fra tabellen, som bygger på forutsetningen at øvrige betingelser for en effektiv trussel er oppfylt, har vi at den som truer kan være tilfreds med utfallene 1 og 2, mens den truede helst unngår utfallene 2 og 3, men gjerne vil oppnå å være i overensstemmelse med utfallene 1 og 4.²⁶

Tabell 4.

		Den truedes oppfatning om virkeligheten i binær term; er trusselen troverdig?	
		JA	NEI
Er trusselen i virkeligheten (privat informasjon for den som truer) troverdig?	JA	- trussel effektiv - grunnnet effektiv realiseres/ iverksettes den ikke 1	- feiloppfatning av situasjonen - trusselen iverksettes 3
	NEI	- trusselen effektiv, og blir ikke iverksatt - den truede ble lurt ("suckers payoff") 2	- trussel ikke effektiv - trusselen realiseres/ iverksettes ikke 4

Faglitteraturen foreskriver forslag over tiltak den som truer kan iverksette i sin bestrebelse på å produsere troverdighet. Under følger eksempler på slike tiltak i den foreliggende situasjon. Tiltakene kategoriseres som følger (listen er på ingen måte uttømmende):²⁷

- selvbindinger:
 - offentlige uttalelser, muntlige og skriftlige, som fremsettes i sakens

²⁶ Sannsynlighetsfordelinger kan selvfølgelig erstatte de binære termene.

²⁷ Grensesnitt mellom kategoriene kan foreligge.

anledning fra relevante myndighetspersoner (politikere i posisjon) av den truende stat. At uttalelsene kommer fra myndighetspersoner vil indikere intensjoner om handling som det kan være vanskelig å gå tilbake på (tap av troverdighet).

– politisk/ militært: gi militær sjef oppdrag; ”oppnå følgende [...] ved bruk av militær makt”, og militære forberedelser iverksettes.

- rykteeffekter:
 - tidligere opptreden i sammenlignbare tilfeller.
- verifiserbare handlinger:
 - handlinger som ledd i praktiske forberedelser relatert til trusselen; de må kunne observeres og vurderes av den truede.
- tillatelser:
 - tiltak for å oppnå hjemmelsgrunnlag og hjemler for å kunne iverksette den form for maktbruk den som truer har annonsert.

I det følgende utdypes USAs praktiske tiltak for å gi trusselen mot Irak troverdighet. Som vi skal se er ikke alle slike bestrebelser produktive. Tiltakene følger ovenstående kategorisering.

3.5.1 Selvbindinger

Det var spesielt tre dokumenter og taler fra president G. Bush jr. som varslet en trussel mot blant andre Irak nemlig;

(1) talen presidenten holdt i Kongressen den 20. september 2001,

(2) ”*state of the union*” – talen til Kongressen den 29. januar 2002

(3) rapporten om USAs fremtidige sikkerhetspolitikk, ”*The National Security Strategy of USA*” av september 2002 (Web 2).

Felles for dokumentene var at de bar preg av terroranslaget den 11. september 2001. Det ble fastslått med bekymring at undertrykkende regimer besatt masseødeleggelsesvåpen, og at terroranslag ikke lenger bare rammet USAs eiendom og interesser i utlandet, men nå også fastlandet av USA. I tillegg signaliserte dokumentene at USA opplevde en følelse av sårbarhet. Totalt sett beskrev dokumentene et endret trusselbilde i den forstand at terrorisme nå hadde etablert seg som den største trussel mot USAs sikkerhet.

Hvordan skulle USA møte truslene? I talen 20/9-01 ble mottiltakene begrenset til å stoppe terroristenes økonomiske ressurser samt å gi støtte til demokratiske reformer. Tiltakene ble videreført i ”*state of the union*”- talen, men nå ble Irak nevnt eksplisitt. Bush omtalte diktaturer som fremstilte masseødeleggelsesvåpen og/eller som hadde kontakt med terrorister som ”ondskapens akse” – disse representerte en latent trussel mot sine naboer og USA. Strategidokumentet, en årlig redegjørelse fra presidenten til Kongressen om trusler mot USA og virkemidler for å motvirke dem, satte kampen mot terrorisme i en bredere ramme. Målsetningene ble spesifisert og rangert som følger; 1) forsvar av freden ved å bekjempe terrorister og tyranner, 2) bevaring av freden ved å bygge gode relasjoner blant de store maktene og 3) utvidelse av freden ved å utfordre til frie, åpne og demokratiske samfunn på hvert kontinent. Mål nummer én var viktigst og skulle prioriteres fordi terror var langt farligere enn før. Tidligere var det slik at ”*enemies in the past needed great armies and great industrial capabilities to endanger America*”. Men nå kunne en liten gruppe med utstyr billigere enn en stridsvogn, bringe død og ødeleggelse i stor skala.

President G. Bush jr. hevdet at et angrep på Irak ville forhindre at terrorister fikk adgang til masseødeleggelsesvåpen. Strategidokumentet gjorde det klart at forkjøpsangrep kun skulle anvendes mot terrorister og røverstater. En røverstat ble definert som et regime som i tillegg til å undertrykke sine egne innbyggere, brøt internasjonale avtaler og ”... *is determined to acquire WMD [...] to be used as threats or offensively to achieve their aggressive design; sponsor terrorism...*”. Strategidokumentet formulerte tradisjonelle krav for et legitimt forkjøpsangrep, men

slo også fast at terrorisme og masseødeleggelsesvåpen kunne viske ut et klart skille mellom forkjøpsangrep og preventivt angrep.²⁸ Et forkjøpsangrep skulle uansett ikke være mer omfattende enn høyst nødvendig.

Den 27. november 2001 mottok sjefen for CENTCOM, general Tommy Franks, en telefonsamtale fra USAs forsvarsminister, Donald Rumsfeld. Rumsfeld meldte til generalen at president Bush jr. ønsket at han – Franks – så på militære muligheter mot Irak. Dette innebar starten på planleggingen av en militær aksjon mot Irak.²⁹ (Franks 2004: 315) Noe senere verifiserte generalen oppdraget overfor forsvarsministeren med følgende; ”en militær aksjon mot Irak har til hensikt å fjerne regimet til Saddam Hussein samt at Irak, militært sett, ikke skal være i stand til å kunne utgjøre en trussel mot sine naboer verken med konvensjonelle – eller masseødeleggelsesvåpen”. Dette ble bekreftet (ibid: 330-331). Det var viktig at operasjonskonseptet ble utviklet til en gjennomførbart plan så snart som mulig da ordre om angrep kunne komme fra presidenten på kort varsel. Planleggingen skulle foregå så hemmelig som mulig. Ifølge Rumsfeld hadde ikke presidenten tatt en beslutning om å gå til krig, og derfor måtte forberedelsene for den ikke forplikte USA til å gjøre det. For ikke å avsløre forberedelsene for Irak, var det viktig at CNN ikke rapporterte om disse. USAs etterretning hadde nemlig meldt at Saddam og hans militære rådgivere aksepterte hva de så på CNN som den hellige skrift. De antok videre at kabelkanalen ville rapportere alle kritiske utviklinger som kunne inntreffe (ibid: 342).

På en pressekonferanse ved CENTCOM den 21. mai 2002 ble Franks spurt om hvor stor styrken måtte være for en suksessfull invasjon av Irak. Franks svarte at ”hans sjef ennå ikke hadde spurt han om å lage en plan for en slik operasjon”. Franks hevdet at

²⁸ Forkjøpsangrep: bruk av militære midler for å forhindre et angrep som er umiddelbart forestående.

Preventivt angrep: bruk av militære midler for å forhindre en motstander å angripe hvor der er usikkerhet om motstanderens intensjoner og kapasiteter. Eksempel; Israels angrep på reaktor i Irak (Osirak) med begrunnelse at Irak snart kunne produsere A- våpen. Angrepet ble fordømt av Sikkerhetsrådet, og USA.

²⁹ CENTCOM: Central Command (felleskommando), oppdrag; oppretthold stabilitet i området Afrikas Horn via Midt-Østen til Kina (totalt 25 land). Kommandoen har ikke egne styrker, men får disse underlagt ved løsning av oppdrag.

dette var i overensstemmelse med virkeligheten, siden CENTCOM på det tidspunktet ikke hadde en plan, kun opsjoner (ibid: 425).

De nevnte eksemplene var kjent for offentligheten, og følgelig også for den irakiske etterretningstjenesten. De indikerte ganske klart for Irak (og resten av verden) at USA følte seg truet, hvorfor USA følte seg truet, at USA hadde identifisert hvilke land som utgjorde trusselen og at Irak helt klart var inkludert i oppmerksomheten.. De offentlige uttalelsene gjorde det også klart at USA ville møte trusselen offensivt dersom den ikke opphørte som følge av samarbeid med (FN) og USA.

I alle fall innledningsvis i USAs etablering av trusselen mot Irak, var det for Irak svært vanskelig å få konkret og bekreftet informasjon om en eventuell militær aksjon. Spesielt gjaldt dette da USA valgte hemmeligholdelse heller enn offentliggjøring. Det kan tenkes flere grunner til at USA valgte hemmelighold. Viktigst var nok det at Irak kunne finne på å opptre uønsket i forhold til det som kan hende var USAs egentlige målsetninger. Dersom USA ønsket å fjerne regimet i Irak ved et militær angrep, var det viktig at Saddam ikke fikk forståelsen av at det faktisk var målsetningen. En slik amerikansk målsetning kunne Saddam torpedere ved å oppfylle den kommende S/RES/1441, eventuelt komme den i forkjøpet. Dette ville bare delvis tjene den amerikanske målsetningen; et Irak fritt for masseødeleggelsesvåpen, men Saddam ville fortsatt være ved makten. Dersom USA ønsket å angripe Saddam, var det derfor viktig at trusselen ikke ble oppfattet som troverdig. Dette bekreftes kanskje av Franks;”[...] *if there where a chance of attacking Saddam [...], we could strengthen our presence in the region, without showing our hand*” (2004: 342). En trussel ble offentlig fremmet, men tiltak for å gjøre den troverdig ble hemmeligholdt. Jf rute 3 i tabell 4 rute 3.

3.5.2 Rykteeffekter

Slike effekter tilhører nødvendigvis ikke *tiltakene* for å styrke en trussels troverdighet med mindre de er iverksatt for å underbygge forestående trussel, men de kan tjene

som en referanse for dem som blir truet til nettopp å vurdere den truendes fortløpende tiltak i så måte.

I denne konteksten hadde Irak et vell av interaksjoner med USA å referere til. Slike interaksjoner gjaldt Gulfkrig II hvor USA i spissen for FN– koalisjonen oppfylte FN–mandatet (S/RES/678). Andre referanser var USAs offisielle og uoffisielle regimeendringpolitikk overfor Irak, USAs opptreden i forbindelse med irakiske brudd på de regulerende bestemmelsene som gjaldt flyforbudssonene og demilitariserte områder, samt Clinton– administrasjonens skepsis med hensyn til et direkte militært engasjement i Irak. Endelig kan nevnes ”Operasjon Ørkenrev” i 1998, hvor USA/UK uten støtte i Sikkerhetsrådet (verken pre eller post) iverksatte et fire dagers angrep mot 97 mål i og omkring Bagdad fordi Irak ikke ville samarbeide med UNSCOM (Thune, Eide og Ulfstein 2003: 106 - 107).

Selv om Irak hadde mange episoder i sin erfaringsbase vis a vis USA, må det for Irak i foreliggende situasjon ha vært vanskelig å dra direkte nytte av disse i sin løpende vurdering av USAs mulige atferd. Dette skyldes flere forhold. Kan hende var skifte av administrasjon (2001) og terroranslaget 11/9-01 de viktigste. Irak kunne i hvert fall ikke se bort i fra nye avstandsleverte punktangrep.

3.5.3 Verifiserbare handlinger

For at CENTCOM skulle være i stand til å gå til bakkekrig på kort varsel, var kommandoen blant annet avhengig av styrkeoverføring til aktuelle oppmarsjområder og utgangsstillinger for angrepet. I desember 2001 presenterte CENTCOM en plan for forsvarsminister Rumsfeld om hvordan dette skulle foregå. Innledningsvis skulle overføring av materiell til og mellom de amerikanske basene f. eks Kuwait, Saudi-Arabia, Qatar og Jordan gjennomføres. Dette skulle skjules under den rutinemessige rotasjonen av avdelinger på de forskjellige basene.³⁰ Slik rotasjon var vel kjent av

³⁰ Planen var en revidert utgave av den foreliggende plan CENTCOM hadde liggende (OPLAN 1003). Den opprinnelige planen innebar bruk av en styrke i størrelsesorden >400.000 soldater, og dette var noe Presidenten, forsvarsministeren og

irakerne. Deretter skulle personellmengden gradvis økes. I følge Franks (2004: 388) var ikke irakisk etterretning sofistisert nok til å avsløre slike inkrementelle skritt. På spørsmål fra Rumsfeld om hvor lang tid det ville ta å få hoveddelen av styrken på plass, svarte Franks; *"[...] at det ville ta omtrent 6 måneder. Med styrken på plass skulle treningen starte. Når CNN ble oppmerksom på dette, ville kanalen sikkert bli oppspilt et par dager, men Franks antok at Saddam ikke ville bli provosert til en dårlig vurdert reaksjon"* (ibid: 343 -344). Det er uklart hva Franks mente med *"... en dårlig vurdert reaksjon"*. Uttalelsen kan gis minst to tolkninger. Det ene er at Irak ville velge å møte en amerikansk styrkeoppbygging i Kuwait med å angripe Kuwait før alle amerikanske styrker var på plass. Den andre tolkningen kunne være at Saddam ville få kalde føtter og innlede et samarbeid med FN om S/RES/687. Til første tolkning kan hevdes at et irakisk angrep på Kuwait trolig ha ført til hva Saddam fryktet nest mest, nemlig en ekstern trussel. Det var lite trolig, selv om Franks som militær sjef kunne frykte noe slikt. Den andre tolkningen kunne være til skade for USA dersom USA hadde som målsetning å angripe Irak. Påskuddet for å gjøre det kunne falle bort.

En åpent kjent overføring av styrker ville indikere klart for Irak at det var en sammenheng mellom hva som offentlig ble uttalt og konkrete handlinger, jf den åpne styrkeoppbyggingen forut for Gulfkrig II. I dette tilfelle ble en annen fremgangsmåte valgt, og dermed var det ikke enkelt for Irak å avsløre hva slags form for militær aksjon USA eventuelt ville iverksette. Et vellykket hemmelighold ville nødvendigvis ikke bidra til å øke trusselens troverdighet.

3.5.4 Tillatelser

Dersom retten til bruk av militær makt mot andre stater ikke var regulert nasjonalt og internasjonalt, kunne man anta at rykteeffekter ville spille en større rolle i vurderingen

av en trussels troverdighet. Det samme kan sies om ikke statene allment brydde seg om reguleringene. Dersom reguleringene derimot var noe som stater allment forholdt seg til og rettet seg etter, ville en trussel om bruk av væpnet makt øke sin troverdighet dersom tillatelse forelå. Internasjonalt gjelder FN– paktens artikkel 51 som gir stater ”... naturlig rett til individuelt eller kollektivt selvforsvar når et væpnet angrep er blitt foretatt mot et medlem av De forente nasjoner...”.³¹ Nasjonale reguleringer varierer sikkert fra stat til stat, også avhengig av styreform, med hensyn til å autorisere egne styrker for oppdrag. Felles gjelder FN– paktens, men den enkelte stat tar på selvstendig grunnlag rettmessig avgjørelse eller ikke om bruk av egne styrker i allianse– og andre sammenhenger.

Den 11. oktober 2002 godkjente den amerikanske Kongressen et resolusjonsforslag fra president G. Bush jr. om å autorisere en eventuell adgang for Presidenten til å erklære krig mot Irak.³² Få amerikanske politikere betvilte at USA etter 11/9-01 befant seg i en krigssituasjon. Dette ble reflektert i Kongressen, hvor stemmegivningen resulterte i 296 for og 133 i mot i Representantene hus og 77 – 23 i Senatet. Flertallet var større enn hva Bush sr. fikk forut for Gulfkrig II.

I resolusjonen *Authorization for Use of Military Force Against Iraq of 2002* heter det (Thune, Eide og Ulfstein 2003: 97):³³

Sec 3: (a) The president is authorized to use the Armed Forces of the United States as he determines to be necessary and appropriate in order to

- (1) defend the national security of the United States against the continuing threat posed by Iraq; and

³¹ I tvilstilfeller vil folkerettsmessig rett eller urett til bruk av væpnet makt bekreftes av Sikkerhetsrådet. Sikkerhetsrådet avgjør også bruk av virkemiddel for oppfyllelse av Sikkerhetsrådsresolusjoner. I følge Thune, Eide og Ulfstein (2002: 99) var de allierte styrkene som deltok som Kuwaits allierte mot Irak neppe avhengig av en eksplisitt autorisasjon fra Sikkerhetsrådet.

³² For å sikre flertall for autorisasjon til krig hadde presidenten i tiden forut for avstemningen i betydelig grad tonet ned retorikken med mål om regimeskifte og heller økt betydningen av trusselen fra irakiske masseødeleggelsesvåpen (Meyer 2005: 254).

³³ For en utførlig juridisk/folkerettsmessig drøfting av FN- mandat for krig mot Irak, se Thune, Eide og Ulfstein 2003.

- (2) enforce all relevant United Nations Security Council resolutions regarding Iraq.

Kongressens vedtak ga president Bush jr. frie hender til å bruke amerikanske militærmakt mot Irak. Men et eventuelt angrep ville ikke som følge av Kongressens vedtak være hjemlet i FN– pakten. Bevis for et nødvendig selvforsvar mot Irak fordi Irak enten hadde vært direkte involvert i terrorhandlingene 11/9-01 eller utgjorde en umiddelbar fare mot nabostater eller andre, ville måtte fremmes for Sikkerhetsrådet. Så ville Sikkerhetsrådet akseptere eller avvise bevisene. For Irak var den amerikanske resolusjonen en bekreftelse på alvoret i situasjonen.

President Bush jr. søkte altså og fikk nasjonal autorisasjon til å gå til krig, og kunne forberede supermakten på dette. Vi kan anta at den nasjonale autorisasjonen i tillegg til å øke trusselens troverdighet, også økte USAs alternativer til avstandsleverte punktangrep.

Den 12. september 2002 brakte president G. Bush jr. saken mot Irak til FN. I FN's generalforsamling sa presidenten at *"dersom Saddam ønsker fred må Irak umiddelbart og betingelsesløst forsverge, bringe for dagen, fjerne eller ødelegge beholdningen av masseødeleggelsesvåpen [og] stanse forfølgningen av den irakiske sivilbefolkningen"* (Web 3). USA hadde besluttet å forfølge saken gjennom FN.³⁴

For at USA skulle oppnå en uomtvistelig troverdig trussel om angrep slik at den offentliggjorte målsetningen om irakisk oppfyllelse av S/RES/687 kunne oppnås uten krig, var USA avhengig av en hjemmel fra Sikkerhetsrådet som legitimerte krig. I denne erkjennelsen satte den amerikanske administrasjonen i gang et voldsomt press mot de faste og periodisk valgte statene i Sikkerhetsrådet for å oppnå den nødvendige hjemmel. Presset kan kanskje sies å inneholde to elementer. USA ville sannsynliggjøre en forbindelse mellom Irak, masseødeleggelsesvåpen og

³⁴ Det var ingen automatikk i at USA ville ta saken til FN's Sikkerhetsråd. Ved å gjøre det kunne oppslutningen om saken øke – USA ville gjøre sin sak til et felles ansvar, men i følge Meyer (2005: 249) var dette initiativet ment for å skape en anti– Saddam koalisjon, hjemmel til krig, politisk dekning i UK og en bro til post– krig Irak hvor FN ville spille en rolle.

Mange av verdens statsledere responderte på Presidentens beslutning med fornyet interesse med hensyn til å legge økt press på Saddam for en avvæpning eller at han førte bevis på at dette allerede hadde skjedd (Forden 2004).

terrornettverket Al-Qaida for å illustrere faren USA stod overfor. Det andre elementet var et diplomatisk press av typen ”det nye Europa er med oss (les Polen), det gamle Europa er mot oss (les Tyskland/ Frankrike).³⁵ Dilemmaet for Sikkerhetsrådet var selvfølgelig at dersom hjemmel for bruk av væpnet makt mot Irak ble innvilget, kunne Sikkerhetsrådet risikere at makt ble brukt for andre målsetninger enn de rent saklige. USA kunne komme til å bruke hjemmelen for å fremme sin langvarige regimeendringpolitikk overfor Irak. Den hadde hittil vært uten suksess. For USA gjaldt at dersom Sikkerhetsrådet ikke innrømmet en hjemmel, ville trusselen overfor Irak kunne fremstå som tom, all den tid USA satte seg fore å respektere Sikkerhetsrådets avgjørelse.

For at Sikkerhetsrådet skulle åpne for bruk av militær makt mot Irak, måtte forutsetningene for det være tilstede. Dessuten måtte et tilstrekkelig antall av rådets medlemmer oppfatte situasjonen likt. Dette ligger i beslutningsreglene. I prosessen frem mot S/RES/1441 kan blant andre Frankrike sies ikke å ha oppfattet hvilken fare Irak utgjorde, slik USA (og UK) gjorde. To måneder etter at S/RES/1441 ble vedtatt, møtte Hans Blix den franske presidenten. Under hele prosessen hadde han vært en skarp motstander av væpnet aksjon mot Irak. I møtet mellom de to uttalte president Chirac at Frankrike ”ikke hadde noen seriøse bevis for at Irak holdt tilbake ulovlige våpen”. Den franske etterretningstjenesten hadde meldt det motsatte, men Chirac mente at etterretningsoffiserer fra forskjellige land hadde en tendens til å ”forgifte” hverandre. Personlig trodde han ikke at Irak hadde masseødeleggelsesvåpen (Blix 2004:127- 8).³⁶

³⁵ I følge Clarke (2004: 32-33) Presidentens rådgiver innen kontra- terrorisme, søkte Presidenten allerede 12/9-01 å få bevist at det var en forbindelse mellom Irak og Al-Qaida. Den 13/9-01, etter et møte om emnet, meldte alle innkalte byråer og departementer at det ikke var en sammenheng mellom de to. I september 2003 meldte Presidenten offentlig at ”*det ikke var bevis for at Irak var involvert i angrepene 11/9-01*” (ibid: 268).

Frigitte (irakiske) dokumenter USA beslagla etter invasjonen av Irak indikerer at Al-Qaida ikke hadde noen formell forbindelse med Saddams regime. Saddam var heller bekymret for at irakere deltok med Taliban i den amerikanske krigen i Afghanistan (Nelson 2006: 2).

³⁶ Det er hevdet at Frankrike og Russland (faste medlemmer av Sikkerhetsrådet) ikke bare hadde rent saklige oppfatninger om den foreliggende prosessen, men at de hadde økonomiske motiver overfor Irak som kunne påvirket deres holdning i

S/RES/1441 ble vedtatt 8. november 2002, og den ga ingen eksplisitt autorisasjon for bruk av militærmakt dersom Irak ikke etterkom pålagte forpliktelser. S/RES/1441 impliserer ingen konkret reaksjon dersom ikke kravene oppfylles annet enn at Irak gis en siste sjanse. Hvis den ikke ble nyttet ville Irak møte alvorlige konsekvenser. Hvilke konsekvenser det kunne bli snakk om ble ikke definert.

I en felles uttalelse fra tre av de faste medlemmene av Sikkerhetsrådet (Frankrike, Russland og Kina) samme dag som Resolusjonen ble vedtatt het det:

Resolution 1441 [...] excludes any automaticity in the use of force. In this regard, we register with satisfaction the declarations of the representatives of the United States and the United Kingdom confirming this understanding in their explanations of vote, and assuring that the goal of the resolution is the full implementation of the existing Security Council resolutions on disarmament of Iraq's weapons of mass destruction. All Security Council members share this goal (Thune, Eide og Ulfstein 2002: 110).

For Irak kunne man umiddelbart anta at S/RES/1441 var gode nyheter relatert til den foreliggende trussel fra USA. Men mindre enn én time etter at Resolusjonen var vedtatt, gjorde president Bush det klart at enhver overtredelse fra Iraks side ville innebære "a material breach" (ibid: 97).

President Bush jr. ville med dette antakelig signalisere at ved et brudd på S/RES/1441 kunne Irak møte alvorlige konsekvenser– væpnet aksjon.

Vedtaket av S/RES/1441 kan ha svekket troverdigheten i den foreliggende trussel. Foreløpig kan vi anta at USA var vel forberedt på denne muligheten og hadde gjort forberedelser slik at bunnen ikke skulle falle ut av det fiendtlige engasjementet, i dette tilfellet, mot Irak. Flere ganger i det amerikanske Strategidokumentet (2002) var

saken (Orban 2003: 13 – 14).

Frigitte dokumenter USA beslagla etter invasjonen av Irak indikerer at Irak på slutten av 90- tallet bestakk tidl. franske politikere med forbindelse til Chirac med penger fra FNs olje- for- mat- program (Nelson 2004: 2). Artikkelen kobler ikke indikasjonene med den franske holdningen i Irak- konflikten. Meyer (2005 s. 227) ser åpenbart en slik sakskobling i den forstand at Frankrike og Russland ønsket økonomiske fordeler knyttet til en gradvis opphevelse av sanksjonene som følge av at Irak var i ferd med å oppfylle S/RES/687.

forkjøpsangrep omtalt som et aktuelt virkemiddel for å opprettholde USAs sikkerhet uten å spesifisere mot hvem eller under hvilke forutsetninger. Dokumentet hevdet dog at det måtte foreligge klare indikasjoner på at et angrep var under planlegging og at en røverstat kunne holdes ansvarlig, før et angrep skulle kunne iverksettes. I likhet med Strategidokumentet fra Clinton– administrasjonen (Web 4) innrømmet også president Bushs strategidokument at forkjøpsangrep ville kunne skape problemer i forhold til verdenssamfunnet om ikke Sikkerhetsrådet aksepterte et slikt angrep som legitimt. Men, USA ville ikke ”*hesitate to act unilaterally when necessary*”.

Med dette hadde USA åpnet for at en motpart ikke kunne avskrive en trussel om bruk av væpnet makt selv med fravær av en folkerettslig hjemmel. USA ville ikke la sitt handlingsrom begrenses til kun å gjelde hva som er folkerettslig tillatt.

Avslutningsvis nevnes en annen type tillatelse som kan underbygge en trussels troverdighet, nemlig den truendes søken etter å kunne nytte andre staters territorium som ledd i en operasjon mot mållandet. Såfremt slike forespørsler er åpent kjent – altså fullstendig informasjon – vil en godkjenning kunne styrke en trussels troverdighet. Motsatt vil en avvisning kunne svekke en trussels troverdighet. Det siste avhenger selvfølgelig av hva omkringliggende land av mållandet har svart. General Franks planla å angripe Irak fra tre kanter; Jordan, Kuwait og Tyrkia. I perioden som fulgte søkte generalen tillatelse fra disse og fra øvrige Gulfstater om tilgang til deres territorium. I alle forespørsler var svaret ja, med unntak av Tyrkia (Franks 2004: 387).³⁷

3.6 Oppsummering

Kapitlet har vist at det kun ville være rasjonelt for Irak å bøye av for trusselen dersom den var effektiv. Trusselen var effektiv når alle betingelsene var oppfylt, ellers ikke. I

³⁷ I tilfelle Tyrkia kom svaret så sent, primo mars 2003, at Irak ikke kunne se bort i fra muligheten å bli angrepet fra nord. Forhandlingene mellom USA og Tyrkia var åpent kjent slik at Irak måtte inkludere muligheten i sine planer, hvilket innebar, i følge Franks, at landet bandt nesten 13 divisjoner nord for Bagdad våren 2003.

eksemplene var det enkelt for Irak å bestemme egen atferd grunnet en forenkling av virkeligheten. Forenklingene var forutsetninger om fullstendig og fullkommen informasjon samt at USA hadde folkerettslig hjemmel for angrep.

Hovi og Rasch har rett i sin antakelse om at det i virkeligheten kan være uhyre vanskelig å avgjøre en trussels troverdighet. Det spesielle i vårt tilfelle var at det syntes som om USA ønsket å oppnå to ting: 1) Sikkerhetsrådets godkjenning for bruk av væpnet makt og 2) hemmeligholde tiltak som for Irak ville indikert økt troverdighet for foreliggende trussel.

Med unntak av den politiske retorikken fra USAs side mot Irak, var det relativt lite av konkrete handlinger USA ønsket å synliggjøre for å øke trusselens troverdighet. Selv om Irak ikke kunne få tilstrekkelige bekreftelser om trusselens troverdighet kunne den heller ikke avskrives.³⁸ USA hadde dermed etablert en usikkerhet omkring troverdigheten. Sannsynlighetsfordelingen over tilfellene troverdig eller ikke troverdig måtte Irak avgjøre.³⁹

³⁸ Et eksempel på den offentlige prosessen i så måte reflekteres av Ripley (2002) hvor han hevder; "helt siden president Bush jr. holdt sin "ondskapens akse"- tale i januar (2002) har spekulasjonene vært fremherskende om at presidenten snart vil gi ordre til en invasjon av Irak. En stadig økning i anti – Saddam Hussein retorikk som har funnet sted gjennom sommeren har påvirket spekulasjonene om at krig er nær forestående".

Som respons til ovenstående iverksatte Irak diplomatiske tiltak for å avvise retorikken samt unngå å bli mål for væpnet aksjon.

³⁹ Vi har sett bort i fra tidsaspektet i den forstand at inntil et gitt tidspunkt så var nødvendigvis ikke trusselen troverdig. Men etter tidspunkt så var trusselen troverdig. Dersom dette tidspunktet eksisterte har vi ikke forsøkt å identifisere dette i oppgaven.

4. Virkelighetsoppfatninger – oppdatering

”[...] I Plutarks versjon måtte smeden tilkalles for å gjøre jobben (åpne en bygning med betalingsmidler som skulle nyttes i krisetider), og han skriver at det kom til konfrontasjon mellom tribunen Metellus og Cæsar utenfor bygningen. Mens Metellus gjorde gjentatte forsøk på å stanse foretagendet, blusset Cæsars temperament opp, og han truet med å drepe Metellus. Da Metellus til slutt ga opp, erklærte Cæsar at det var vanskeligere for en mann av hans milde natur å fremsette en slik trussel enn det ville være å faktisk utføre handlingen” (Goldsworthy 2006: 435).

4.1 Innledning

Formålet med kapitlet er å analysere situasjonen fra irakiske side med spesiell vekt på betingelsen om tilstrekkelig alvorlighet. Dersom Irak ikke med sikkerhet kunne vite om betingelsen var oppfylt, kunne det få betydning for om Irak ville bøye av for trusselen eller ikke. Dersom denne betingelsen ikke var oppfylt, samtidig som de øvrige betingelser var oppfylt, ville trusselen bli utløst.

Først analyseres et spill med ufullstendig informasjon og bayesisk oppdatering for å anskueliggjøre betydningen av riktige virkelighetsoppfatninger. Så redegjøres for fordelene og ulike kostnader som Irak kunne oppnå eller bli påført ved å opptre i strid med S/RES/1441. Deretter analyseres en noe utvidet utgave av forrige spill hvor vi har tatt hensyn til Iraks oppfatninger om hvilke typer væpnet aksjon landet kunne bli utsatt for dersom det unnlot å oppfylle S/RES/687/1441. Dette grunnis med USAs trussel om alenegang. Endelig redegjøres for realisert utfall.

4.2 USA som strategisk type

Under en antakelse om at Irak også denne gang ville spille ”katt og mus” med FN og inspektørene, kunne det tenkes at Irak ville sette USA på en test. Med spill nr.5 søkes således å klarlegge USAs strategiske type, nærmere bestemt Iraks usikkerhet om USA er en ”fast” eller ”ettergivende” strategisk type. Det første inntreffer dersom trusselen er troverdig, og Irak velger å stå fast. USA velger å angripe, som følge av Iraks

opptreden. Det andre inntreffer dersom trusselen ikke er troverdig, og Irak velger å stå fast. I dette tilfelle velger USA ikke å angripe. Dette lar seg bestemme med bruk av Bayes regel for betingede sannsynligheter.

Spillet består av to egentlige spillere: Irak og USA. I tillegg innføres "naturen" som en uegentlig spiller.

Spillernes strategier; Irak kan etterkomme krav fra USA eller la være. USA kan angripe, eller ikke angripe. USAs strategier er betinget av Iraks atferd.

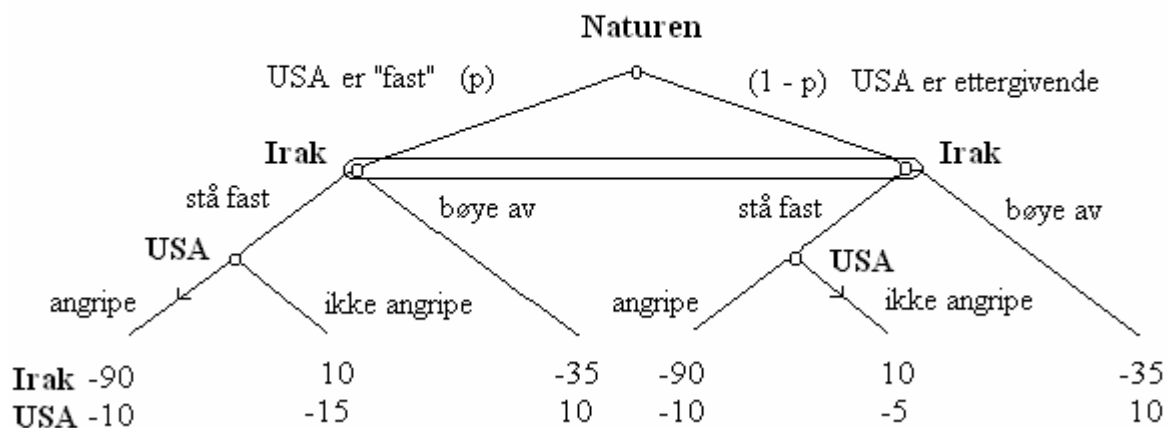
USAs informasjonstilgang; fullstendig og fullkommen. For Irak er informasjonstilgangen ufullstendig. Den er ufullstendig fordi det for Irak hersker usikkerhet om USAs preferanser eller strategier. I praksis må derfor spillet analyseres som et spill med ufullkommen informasjon (Hovi og Rasch 1996: 40).

Preferansene for begge spillere vil ha kardinal nytte.⁴⁰

Spillet bygger i utgangspunktet på spillene nummer 1 og 3. Disse viste at trusselen bare var *troverdig* i ett av tilfellene, mens trusselens alvorlighet var tilstrekkelig i begge tilfellene. Også i dette spillet vil Iraks noder (beslutningspunkt) tilhøre samme informasjonssett.

⁴⁰ Preferanser er i utgangspunktet ikke-observerbare størrelser, heller er de i sin natur privat informasjon. Det er ikke en ambisjon her å kartlegge avstanden mellom spillernes rangordning av de ulike utfallene. Preferansenes tallverdier er som følge av det nødvendigvis fastlagt relativt vilkårlig. Å sette en (tall)verdi på et utfall som truer ens eksistens synes ikke helt enkelt.

Spill nr. 5.

"Naturen" har som en uegentlig spiller første trekk. Naturen avgjør med en sannsynlighet (p) om Irak er i venstre del av spillet, og med sannsynlighet ($1 - p$) om Irak er i høyre del av spillet. Sannsynlighetsfordelingen forutsettes kjent av Irak.

Vi kan da beregne kritisk grense for (p) med hensyn til en eventuell separerende – eller ikke – separerende likevekt.⁴¹

For Irak blir da den forventede nytten av å stå fast som følger:

$$EU_{\text{Irak}}(\text{stå fast}): p(-90) + (1-p)10 \Rightarrow -100p + 10.$$

Forventet nytte av å bøye av blir som følger:

$$EU_{\text{Irak}}(\text{bøye av}): p(-35) + (1-p)10 \Rightarrow -35.$$

Strategien "stå fast" er da et rasjonelt valg gitt at $EU_{\text{Irak}}(\text{stå fast}) > EU_{\text{Irak}}(\text{bøye av})$:

$$\Rightarrow -100p + 10 > -35 \Rightarrow p < 45/100.$$

⁴¹ Forelesningsnotater 1998.

1. Gitt at Irak står fast for verdier av $p < 45/100$, vil vi få en separerende likevekt. USA må da avsløre sin strategiske type. USA er en ettergivende type dersom USA ikke velger å angripe. USA er en "fast" type dersom USA velger å angripe.
2. Gitt at Irak bøyer av for verdier av $p > 45/100$, vil vi få en ikke-separerende likevekt. USA har da ikke avslørt sin strategiske type etter at spillet er slutt.

Gitt tilfelle 1, så kan Irak lære noe om USAs strategiske type under spillets gang ved å observere USAs atferd. Læringen finner sted ved at a priori sannsynligheter blir tilført ny informasjon til a posteriori sannsynligheter. Irak oppdaterer dermed sine virkelighetsoppfatninger med ny informasjon til sikker viten om USAs strategiske type. Sannsynligheten for at USA er en "fast" type er 1. Sannsynligheten for at USA er en ettergivende type er dermed 0. Dette vises ved Bayes regel:

A: USA er en "fast" type

B: USA angriper hvis Irak står fast

$\sim A$: USA er en ettergivende type

$p(A)$: sannsynligheten for at USA er "fast" før spillet begynner: p

$p(\sim A)$: sannsynligheten for at USA er en ettergivende type før spillet begynner: $1 - p$

$p(B|A)$: sannsynligheten for at USA angriper, gitt at USA er "fast": 1

$p(B|\sim A)$: sannsynligheten for at USA angriper, gitt at USA er "ettergivende": 0

$$\text{Bayes regel: } p(A|B) = \frac{p(A) \times p(B|A)}{p(A) \times p(B|A) + p(\sim A) \times p(B|\sim A)} = \frac{p \times 1}{p \times 1 + (1-p) \times 0} = \frac{p}{p} = 1$$

Skulle det vise seg at USA ikke angrep, gitt at Irak valgte å ”stå fast”, ville USAs strategiske type være ettergivende.

Gitt tilfelle 2, vil sannsynligheten for at USA er en ”fast” type være (p) etter at spillet er slutt. Med andre ord, Irak har ikke kunnet oppdatere sine a priori virkelighetsoppfatninger.

Dersom vi med angrep i dette spillet mener en amerikansk fullskala invasjon og Irak står fast for verdier av $p < 45/100$, vil vi få en separerende likevekt. USA må da avsløre sin strategiske type. Dersom USA velger å angripe er USA en ”fast type”. En slik oppdatering av virkelighetsoppfatningen, at USA er en ”fast type”, ville bety for Irak at landet fikk et nytt regime. Dette var ikke en målsetning for Saddam. Dersom usikkerhet om trusselens troverdighet, gitt trusselens alvorlighet, ville det således være kritisk for Saddam å velge feil strategi, jf tabell 4.

4.3 Irakisk fordel + eventuell kostnad (irakisk oppfatning) av å ikke opptre i samsvar med S/RES/1441

Betingelsen om *tilstrekkelig alvorlighet* impliserer i enkleste form en vurdering av om fordelen ved å opptre uønsket overfor utsteder av trusselen fortsatt vil representere en fordel tatt i betraktning de kostnader en iverksettelse av trusselen ville innebære.

Dersom utsteder av trusselen har mulighet til å angripe denne fordelen direkte, altså begrunnelsen for hvorfor trusselen ble utstedt, er problemstillingen isolert sett enkel. Den truede kan selv velge å avslutte denne fordelen, ellers vil utsteder av trusselen kunne ødelegge fordelen – med andre ord et tilfelle av null– sum spill innen samme målkategori.⁴² Dersom dette ikke er mulig for utsteder av trusselen, vil målet for

⁴² Et eksempel kunne være Iraks atomreaktor i Osirak (1981). Men det er uvisst om Israel fremmet en trussel mot Irak vedrørende videre drift av reaktoren før de ødela den ved bruk av jagerbombere. Dersom en trussel ble fremmet, kunne Irak selv velge å stenge reaktoren. Hvis ikke kunne de risikere at Israel ødela den. Om Israel ikke kunne ødelegge reaktoren –

trusselens tiltak ikke være målet som var begrunnelsen for trusselen. Kan hende USA hadde dette i tankene da bevisene for mobile enheter knyttet til masseødeleggelsesvåpen ble lansert som et ledd i begrunnelsen for at invasjon var nødvendig. Mobile enheter med materiell omfattet av S/RES/687/1441 ville være vanskelig for FN–inspektørene å finne. Det kunne heller ikke slås ut ved hjelp av punktangrep om USA ikke visste hvor det befant seg. Igjen; trusselens tiltak (væpnet aksjon) måtte ramme andre mål enn det som var begrunnelsen for trusselen. F. eks måtte de irakiske konvensjonelle militære styrkene som beskyttet de mobile enhetene med masseødeleggelsesvåpen bekjempes for å få tilgang til masseødeleggelsesvåpnene. Dersom det siste var tilfelle, måtte den truede vurdere fordelene ved å opptre uønsket med kostnadene staten ville bli påført på andre områder. Det siste synes altså å måtte gjelde for Irak. Men først til mulige fordeler av å opptre uønsket.

4.3.1 Irakisk fordel av ikke–konvensjonelle våpen

Det er lett å finne kilder som gir oversikt over typer av masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler for disse som Irak enten har produsert eller har forsøkt å produsere siden 1980–tallet. Det samme gjelder om landets tidligere bruk av masseødeleggelsesvåpen og tiltak iverksatt for å lure FN–inspektørene. Det siste gjelder både med hensyn til faktisk beholdning og planer om å produsere og utvikle nye masseødeleggelsesvåpen. Men det er ikke enkelt å finne kilder som forsøker å begrunne hvorfor Saddams Irak ønsket disse ikke–konvensjonelle våpnene. Fra oppsummeringen i kapittel 2 har vi at Saddams regime kunne tjene på at det i det minste hersket usikkerhet om Irak hadde ikke–konvensjonelle våpen eller ikke. Vi skal nå gå videre å se om den antakelsen fortsatt kunne ha gyldighet.

angripe Iraks fordel ved å ha en reaktor– måtte Israel finne andre og indirekte måter å tvinge Irak til å stenge denne, om det var Israels ønsker.

Etter gassangrepene mot blant annet byen Halabja ble irakisk handlemåte forsvart av Den Arabiske Liga og Arab Cooperation Council. Begge de arabiske institusjonene gikk i mot den vestlige kritikken som ble fremmet, og annonserte samtidig deres fulle solidaritet med Irak. Begrunnelsen de ga, var hensynet til den irakiske kampen for suverenitet og nasjonal sikkerhet. Dette styrket Saddams syn på at en konfrontasjon med Vesten var veien å gå for å oppnå arabisk lederskap (Long 2004: 16).

I 1990 nøt Saddam sin ekspanderende rolle som lederskikkelsen som frontet en tøff form for arabisme. Saddam antok, som blant annet hans bruk av kjemiske våpen viste, at en krigersk og brutal fremferd skaffet han politisk kapital i hans streben for lederskap i den arabiske verden. I april 1990 ble det annonsert at Irak hadde klart å utvikle og produsere et tosifret antall kjemiske våpen med kapasitet til å nå og utslette halve Israel. Saddam kunne nå muligens klare å gjennomføre det som Israels nabostater ikke klarte i krigene i 1948, 1956, 1967 og 1973 (Long 2004: 17). Etter Gulfkrig II gav ikke Saddam opp ambisjonen om å skaffe midlene (ikke-konvensjonelle våpen) som om ikke tilstrekkelige, så – kan man anta – i alle fall nødvendige for å oppnå politisk lederskap i den arabiske verden.

Felles for de ikke-konvensjonelle våpnene gjelder kanskje deres evne til avskrekking, med kjernefysiske våpen (A-våpen) som det dokumentert mest effektive av de tre kategoriene. Dette skyldes blant annet at de har en enorm ødeleggende effekt og at beskyttelsestiltakene mot dem (fremdeles) er få og usikre. Våpnene er vanskelig å detektere. De må bekjempes før utskyting eller mens de er i bane for at de ikke skal få effekt i målet. Men de er vanskelige å treffe med avskjærende missil eller laser. Minst tre mulige motiver for et ønske om A-våpen må sies å kunne gjelde;

1) med staten som aktør. En tro på at A-våpen vil kunne gi økt forhandlingsmakt internasjonalt og virke avskrekkende (nasjonal sikkerhet). Første ledd kan kalles et offensivt motiv, mens siste ledd har en defensiv karakter. Men det er ikke enkelt å forutsi hensikten forut for anskaffelse. Dessuten kan hensikten skifte med ulike situasjoner som måtte oppstå.

2) et innenrikspolitisk motiv. Øke et regimes evne til overlevelse ved å øke kostnaden

for stater som vil forsøke å avsette det.

3) status og prestisje i form av å tilhøre de få atommakter.

Ingen har klart å finne et enkelt motiv for anskaffelse av A– våpen som gjelder alle som har og vil ha A– våpen, men de tre nevnte motiver synes å kunne ha gyldighet om enn i varierende grad når det gjelder Saddam (NRK– P2 2007).⁴³

Kan hende ville atomvåpen ha gitt Irak en økt utenrikspolitisk handlefrihet og styrket mulighetene for regimeoverlevelse. Men siden 1997–98 var Saddam fratatt å oppnå en slik handlefrihet.

Med hensyn til B/C– våpen lar det seg forholdsvis enkelt gjøre å beskytte seg mot slike dersom bruk blir varslet.⁴⁴ Imidlertid må forholdene, spesielt vær (vind, temperatur, sol) ligge til rette for at våpnene kan bli brukt med suksess. Den kanskje største ulempen er at mens B/C– våpen er billigere å produsere enn A– våpen, er de svært vanskelig å produsere suksessfullt med hensyn til lagring og leveringsmidler. Ikke at det ikke lar seg gjøre, men bruken av slike våpen (B– våpen) har historisk sett vært ytterst begrenset. Sannsynligvis skyldes dette at de ikke levde opp til forventningene eller var upraktiske i den forstand at de produserte relativt få skader og/eller dødsfall mot militære styrker (Mærli 2003: 6).⁴⁵

Ikke desto mindre er våpnene egnet til å skape frykt. Våpnene er rimelige relativt sett til militære styrker, og med desimeringen av de irakiske militære styrker siden 1991 kunne det tenkes at slike våpen kunne være et avskrekkende alternativ. Bruk av slike våpen kunne nødvendigvis ikke påregnes å gå upåaktet hen. Spesielt gjelder nok

⁴³ Atommakt kan defineres på (minst) tre måter A) gjennom opptreden overfor andre (A)stater, og motsatt B) sikkerhet om beholdning (f. eks via prøvesprenging) og C) la det herske usikkerhet om kapasitet. Det er antakelig like viktig å bli oppfattet som A– makt som å ha A– våpen (NRK– P2 2007). Saddam lot C) gjelde for B/C– våpen.

⁴⁴ Sivilbefolkningen i relevante naboland av Irak, i tillegg til Israel, ble forsynt med enkle beskyttelsestiltak (masker, overtrekksdrakter og medisiner) før FN– koalisjonen gikk til angrep på irakiske styrker i Kuwait (1991).

⁴⁵ Mærli underslår ikke at B–(og C) våpen *kan* ha en masseødeleggende effekt, men effektiviteten gjenstår å bevise i stor skala.

Mærli har også tatt til ordet for at det er feil/ misvisende å definere ABC– våpen samlet for masseødeleggelsesvåpen – det tilslører mer enn det skiller. Bush– administrasjonen definerer de tre våpenkategoriene samlet. I følge Mærli fortjener kun A– våpen denne betegnelsen grunnet *bevislig* ødeleggende og katastrofal effekt (både på liv og materiell).

dette om bruken ville foregå over landegrensene, men kanskje også om bruken skjedde innenriks. Noen av grunnene kunne være de lidelsene som ofrene ville bli utsatt for i en tid hvor menneskerettigheter vinner frem. TV- overføringer skaper opinion for reaksjon. Dersom bruk ikke medførte ekstern reaksjon, kunne det virke som en oppmuntring til fortsatt bruk, noe som ikke ville være internasjonalt ønskelig. Med andre ord, effekten ved bruk av B/C- våpen i en militær konflikt har nok minsket. Det skyldes gode muligheter for beskyttelse, men også fordi militære mottiltak har blitt bedre. Bruk av B/C- våpen kunne resultere i en rask og ødeleggende respons fra langtrekkende og treffsikre konvensjonelle missiler.

B/C- våpen nyttet i terrorvirksomhet kan være effektivt. Spesielt gjelder dette i en tid hvor terrorister ikke bryr seg om store tap av menneskeliv. En kan her tenke seg at en stat forsyner en ikke- statlig terrorgruppe med agenter og/ eller kunnskap til å produsere B/C- våpen. Terrorgruppen kan delvis på vegne av denne staten iverksette terroranslag. Men dersom denne staten ble oppdaget i å støtte terrorvirksomhet, kunne det få alvorlige politiske konsekvenser. Kostnadene denne staten kunne bli påført, ville nok bli høyere enn gevinsten ved et suksessfullt terroranslag.⁴⁶ Kan hende er det derfor vi til nå har opplevd få – om noen – terroranslag ved bruk av B/C- våpen i nyere tid. Et unntak kan være noen brev med miltbrannsporer som ble sendt rundt i USA i perioden etter 11/9-01. Hvem som stod bak er vel ikke bekreftet?

Det synes derfor som om den realpolitiske betydningen av B/C- våpen for Saddam Hussein hadde minsket betraktelig. Beskyttelsesmuligheter er gode, men det forutsetter altså en varsling om at bruk av B/C- våpen er forestående. I tillegg har stater som kunne tenkes å reagere på bruk av B/C- våpen, f. eks USA, utviklet gode muligheter for å respondere. Det kan legges til at Saddam i løpet av 1990- tallet hadde fått redusert leveringsmidlene i form av Scud- missiler fra et antall av 819 før

⁴⁶ Et eksempel på dette kan være at den 11. desember 2001 utstedte Bush- administrasjonen en *påminnelse* om sin policy som advarer enhver nasjon som bruker masseødeleggelsesvåpen (altså ABC- våpen) mot USA eller dets allierte ville bli møtt med massiv gjengjeldelse, muligens inkludert bruk av A- våpen (Mærli 2003: 4).

Gulfkrig II til et sted mellom 4 og 36 (Thune 2003a: 2). Dette var åpent kjent, og en medvirkende årsak til at betydningen av B/C– våpen minsket.

Et annet område hvor våpnene, eller usikkerheten om beholdning, fortsatt kunne ha spilt en rolle, kunne tenkes å være i form av ære status og prestisje. Det tenkes her på Saddams ære overfor eget regime og befolkning. En begrunnelse for dette kan finnes i følgende utsagn om arabisk syn på ære; ”*Acquisition of honour, pride, dignity, respect and the converse avoidance of shame, disgrace and humiliation are keys to Arab motivation, clarifying and illuminating behaviour in the past as well as in the present*” (Jones 1990: 34). Med dette utsagnet lagt til grunn kunne det tenkes at det i æresbegrepsmessig forstand var av betydning for Saddam å holde en internasjonal konflikt gående, heller enn å bli strippet for prosjekter som skulle være deler av bærebjelkene for å gjennomføre politiske ambisjoner ut over Iraks grenser. Til det siste kan anføres at han så langt hadde lidd nederlag i sine store prosjekter som politisk leder. Nye tilbaketog kunne derfor ytterligere svekke hans anseelse i Irak og i den arabiske verden – og det ville han unngå. Kan hende var han, overfor regimet og befolkningen i Irak og Arabia, selv fanget av selvbindinger det var ydmykende å komme ut av?⁴⁷

Oppsummert har vi at den realpolitiske fordelene Saddam kunne ha av B/C– våpen, eller av usikkerheten om deres eksistens var redusert. I æresmessig forstand kunne allikevel våpnene eller usikkerheten omkring dem ha en betydning.

⁴⁷ Blix (2004: 189) gir støtte for slike antakelser; under destruering av Al Samoud 2 missiler den 24. februar 2001 anmodet irakerne om at dette ikke ble vist på TV – det ville være for ydmykende. Stolthet med hensyn til konstruksjon, smerte i stoltheten ved ødeleggelse.

På spørsmål om hvorfor Saddam (muligens) hadde overdrevet beholdningen av B/C– våpen, svarte Hans Blix; en kan henge opp et skilt på ytterdøren ”Pass dem for hunden!” uten selv å ha en hund. Irakerne ville gjerne fremstå farligere enn de faktisk var (Web 5). Woods, Lacey og Murray (2006: 6) hevder at Saddam fant det svært vanskelig å forlate illusjonen om masseødeleggelsesvåpen siden den ga god posisjon i den arabiske verden.

4.3.2 Kostnader Irak kunne bli påført (irakisk oppfatning)

Mot fordelene av å besitte B/C- våpen, eventuelt ikke besitte slike våpen, men allikevel velge å ikke etterkomme S/RES/687/1441, måtte avregnes de kostnader man kunne påføres som konsekvens av en slik beslutning.⁴⁸ Dersom kostnadene ikke var tilstrekkelig store, ville det ikke være rasjonelt å bøye av for trusselen. Motsatt; dersom kostnadene var tilstrekkelig store, ville det være rasjonelt å bøye av for trusselen – vi ser bort fra indifferens.

Frigitte rapporter basert på intervjuer og avhør av irakere tilhørende ledelsessjiktet i regimet fra før april 2003, avslører at Saddam ikke utelukket at USAs trussel om bruk av væpnet makt relatert til S/RES/1441 ikke var troverdig.⁴⁹

Heller var det i ledelsessjiktet usikkerhet om hva slags væpnet aksjon som ville bli konsekvensen om ikke kravene i S/RES/1441 ble oppfylt. I følge rapportene var det i hovedsak to alternativer som reelt sett ble vurdert av regimet – det legges til et tredje alternativ med forsøk på å forklare hvorfor dette antakelig ikke ble vurdert;

- (1) motparten ville kun nytte fly og kryssermissiler til å angripe ulike mål i Irak, men kanskje først og fremst i Bagdad (punktangrep)
- (2) motparten ville besette sørlige deler av Irak (oljefeltene og byen Basra) i tillegg ville fly og kryssermissiler kunne nyttes til å angripe ulike mål i Irak/ Bagdad (begrenset invasjon).
- (3) motparten ville iverksette en fullskala invasjon av Irak.

Det første alternativet hadde Irak erfaring med fra tidligere. Spesielt i den sammenheng var Operasjon Ørkenrev i 1998, men USA/ NATO hadde gjennomført tilsvarende type angrep med hell mot S. Milosevic` Serbia. Sistnevnte bøyd etter

⁴⁸ Det forutsettes ingen utsikt til opphevelse av de økonomiske sanksjonene.

⁴⁹ Rapportene det henvises til er omtalt i Aftenposten 13. februar 2004; "Washington Post har mottatt en hemmeligstemplet rapport datert 26. januar 2004" samt i The Guardian 13. mars 2006; "en nedgradert rapport fra Joint Forces Command med bakgrunn i intervjuer/avhør av ledende irakere vil bli frigitt samt en hemmeligstemplet rapport navngitt Irakiske perspektiver på Operasjon Iraqi Freedom ble gitt president Bush i april 2005".

hvert av for kravene. Fordel for motparten var at denne type angrep kunne gjennomføres med liten sannsynlighet for egne tap, men ha god effekt i målene i den forstand at angrepene var presise, hadde god ødeleggelsesevne og at det kunne vedvare (utmattelseskrig). Dermed var alternativet troverdig i den forstand at det totalt sett kostet den som truet lite, men kunne også være tilstrekkelig alvorlig. I følge Tariq Aziz, den irakiske utenriksministeren, hadde Saddam vært bekymret for interne opprør blant ulike familier og stammer før, under og etter et tidligere angrep USA gjennomførte mot Bagdad (Gordon og Trainor 2006: 21).

Vi ser nå at hva som kunne være *tilstrekkelig alvorlig* for Saddam, var å bli påført militærmakt som i tillegg til å ha en spesielt materiellmessig ødeleggende effekt, kunne ha som effekt at interne motstandere av regimet (spesielt sjiamuslimere) ville forsøke å rukke ved regimet.⁵⁰

I artikkelen til Hultgren (2004) er det uttrykt at Saddam trodde at dersom det kom til konfrontasjon i form av punktangrep, ville regimet kunne overleve dette.

Vi kan legge merke til at avisenes gjengivelse av rapportene ikke sier noe om at Saddam var engstelig for å miste kapasitet i form av B/C- våpen.

Det andre alternativet kunne ha økt risikoen, slik Saddam så det, for et sjiamuslimsk opprør som igjen ville true regimets overlevelse.⁵¹ Deler av Saddams innerste sirkel av ledere antok at dersom konflikten ville bli varm, ville USA gjennomføre en intens bombekampanje. I tillegg ville USA ta kontroll med oljefeltene sør i Irak og besette byen Basra, men ikke rykke lenger nord i landet (Gordon 2006: 21). En kan her tenke seg muligheten av at sjiamuslimene, vel kjente med USAs regimeendringpolitikk, og

⁵⁰ Mennesker (og materiell) som mål skal så langt mulig reduseres til personer (materiellkategorier) som direkte kan knyttes til konflikten; jus *in bello* (Genève- konvensjonene).

⁵¹ De ulike gjengivelsene av rapportene er ikke innbyrdes helt i overensstemmelse med hensyn til dette alternativet med hensyn til å bruke oljen som forhandling – det øvrige korresponderer bra.

USA kunne forene felles interesser med hensyn til et forsøk på å styrte regimet.⁵² En amerikansk tilstedeværelse i de sørlige områdene av Irak kunne således, med større sannsynlighet enn det første alternativet, utløse nettopp det som Saddam fryktet mest. Dette ville være på siden av den saklige begrunnelsen, nemlig oppfyllelse av S/RES/1441. Men en kan her tenke seg muligheten av at USA tok oljefeltene som et forhandlingskort for å få full og uhindret adgang (simultant) til alle tenkelige steder som kunne skjule ulovlig virksomhet relatert til (A)/B/C- våpen. Enhver hindring Irak måtte sette opp, ville bli respondert på av USA med punktangrep. Dersom en slik fremgangsmåte i tillegg fikk som effekt at regimet ble styrtet, ville USA se på det som fordelaktig. Men helst burde dette inntreffe når prosessen relatert til S/RES/1441 var sikret. Dersom dette kunne kontrolleres, ville interessefellesskapet mellom de irakiske sjiamuslimene og USA opphøre så snart regimet var styrtet, og USA kunne militært trekke seg ut av Irak uten å ha blitt påført utålelige kostnader.

Med hensyn til det tredje alternativet bekreftes det i den ugraderte rapporten fra USAs Joint Forces Command at Saddam avviste muligheten for en fullskala invasjon. Av den grunn betraktet ikke Saddam USA som sin hovedmotstander. Saddams største frykt var et sjiamuslimsk opprør lik det som sjokkerte hans regjering etter Gulfkrig II (Gordon og Trainor 2006: 21). En av grunnene til Saddams avisning av alternativ nummer tre, var at han mente at kostnadene ved en slik operasjon ville bli høyere enn hva USA var villig til å betale (ibid 2006: 21). Det siste stemmer overens med betraktningene om betingelsen tilstrekkelig alvorlig (supra: 27): USA ville være veldig sårbar overfor eget tyngdepunkt, slik det er antatt at Saddam identifiserte det. Det vil si at Saddam antakelig vurderte at USA i krig med Irak ville miste flere soldater enn hva USA var villig til å ofre for å kontroll med masseødeleggelsesvåpnene.

Det var imidlertid ikke helt klart hva Saddam la i at kostnadene ville bli for store for

⁵² De irakiske sjiamuslimene hadde ikke gode minner fra det forrige store opprøret mot Saddam i kjølvannet av Gulfkrig II (1991). Den gang grep ikke USA inn da Saddam slo ned opprøret. Senere kom dog flyforbudssoner.

USA i dette tilfellet. Han kunne ha ment at det ville bli for dyrt for USA å gjennomføre en invasjon for å bekjempe de irakiske militære styrkene, og deretter sørge for en oppfyllelse av S/RES/1441. Dette ville i så fall ha ført til et tvangsartet samarbeid med regimet, hvor regimet kontrollerte sikkerhetssituasjonen i landet mens USA søkte etter masseødeleggelsesvåpen. Eller han kunne ha ment at USA ville gjennomføre en invasjon med formål å bekjempe de irakiske styrkene, og deretter gjennomføre et regimeskifte. Til det siste kan Saddam ha hatt i tankene at et bortfall eller en endring av maktstrukturene som holdt de ulike etniske og religiøse gruppene i Irak sammen, ville føre til et sikkerhetsmessig kollaps. Det igjen kunne føre til ukontrollerbare og lovløse tilstander med store tap av menneskeliv, både blant irakerne og i de amerikanske styrkene. En slik situasjon ville kunne bli for dyr for USA. Saddam var nok klar over at mange irakere hadde mye å hevne som følge av hans måte å regjere landet på, og en utført hevn ville igjen bli hevnet osv.⁵³

Andre momenter tilhørende det tredje alternativet kan ha vært at dersom USA søkte alenegang, kunne ikke landet regne med å dele kostnadene med øvrige militære stormakter i form av tilstedeværelse av større militære kontingenter i Irak. I tillegg opplevde Saddam støtte i Sikkerhetsrådet i den forstand at motstanden mot krig – kanskje her tolket til fullskala invasjon – var tilstrekkelig stor til at den ikke ble legitimert i S/RES/1441. Avslutningsvis kan gjentas at Saddam i denne konflikten ikke kunne registrere en langvarig, synlig og lett verifiserbar amerikansk styrkeoppbygging som skulle indikere en fullskala invasjon, slik tilfellet var i 1990/91.

Oppsummert betyr dette at Saddam vurderte, men forkastet det alternativet som USA faktisk forberedte seg for. Saddam beholdt alternativ nummer 1 og 2 som de sannsynlige amerikanske reaksjonsmåter dersom Irak ikke oppfylte S/RES/1441.

⁵³ Utsagnet til kong Faisal (supra: 16–17), kunne, som følge av hvordan etterkommerne regjerte staten og nasjonen, ha gyldighet også i 2003.

Mot fordelene av å opptre uønsket overfor S/RES/1441 måtte Saddam vurdere kostnaden av det mest kostnadspåførende alternativet han kunne bli utsatt for. Dette gjaldt i tilfellet hvor andre alternativer (her alternativ nummer 1) innebar at betingelsen *tilstrekkelig alvorlig* ikke var oppfylt, men at det mest kostnadspåførende var det (alternativ nummer 2), og det var usikkerhet om hvilke av alternativene som eventuelt ville bli utført.

Vi har identifisert at Saddam i grovt vurderte alternativ nummer 2 som tilstrekkelig alvorlig, og alternativ nummer 1 som ikke tilstrekkelig alvorlig. I realiteten innebar dette for Saddam, forutsatt en troverdig trussel, at dersom han overhodet ikke hadde en beholdning av materiell i strid med S/RES/687/1441, kunne kostnaden med ikke å avsløre dette innebære slutten på regimet.⁵⁴ Verken deler av ledersjiktet i Irak eller resten av verden visste med sikkerhet at Irak hadde B/C- våpen. Men hvis dette usikkerhetsmomentet – beholdning av B/C – våpen eller ikke – betydde mye for Saddam, kunne usikkerhetsmomentet beholdes og regimet bestå selv etter at Irak hadde blitt utsatt for punktangrep. Men Saddam visste ikke med sikkerhet hva USA vil gjøre i et tilfelle hvor S/RES/1441 ikke ble overholdt.

Vi legger merke til at det er stor avstand i konsekvens mellom utfallene. I tilfellet hvor trusselen er tilstrekkelig alvorlig, er den også en eksistensiell trussel mot Saddam. Det er med andre ord ikke en situasjon hvor man har alt å vinne, men heller alt å tape.⁵⁵

⁵⁴ Vi forutsetter dermed at Saddam visste hva som faktisk var status med hensyn til landets beholdning av B/C- våpen. Rapporter tyder på at det var omfattende svindel blant forskere i Irak om rapportering og egen evne til å fremstille (ulovlige) våpen som var på Saddams ønskeliste. Svindelen oppgis å ha funnet sted for egen vinnings skyld (motta penger til forskning og prestisje), men uansett måtte Saddam forholde seg til rapportene (Andreassen 2004). I følge Woods, Lacey og Murray (2006: 9) hadde Saddam en ide om potensiell ikke- konvensjonell kapasitet, men ikke en nøyaktig oversikt grunnet utbredt løgn blant rapporteringspliktige.

Kan hende startet svindelen på et tidspunkt hvor Saddam visste at den ikke hadde betydning for hva han tidligere hadde fastslått; ingen beholdning, men at svindelen tjente sin hensikt (ærefrykt for diktatoren).

⁵⁵ Nå kan det kanskje minnes om at å være i en situasjon preget av å ha en eksistensiell trussel hengende over hodet hadde nærmest vært en daglig situasjon for Saddam siden han tok sete som irakisk president. Til nå hadde han overlevd alle forsøk på å styrte/ drepe han.

I virkeligheten var trusselen mot regimet enda mer beseglet dersom S/RES/1441 ikke ble oppfylt, men som vi har sett valgte Saddam å se bort fra det alternativ nummer 3.

4.4 Formalisering og analyse av situasjonen – spillet

Antall og type spillere: som for spill nr. 5.

Spillets regler er som følger: USA har fremmet trussel om bruk av væpnet makt mot Irak, dersom sistnevnte ikke etterkommer S/RES/1441. "Naturen" starter spillet med sitt trekk. Avhengig av naturens trekk vil Irak befinne seg i enten venstre eller høyre del av spillet. Irak kan ikke observere dette trekket, men er forutsatt å kjenne sannsynligheten for hvilket trekk som er valgt. Med sannsynlighet (p) er Irak i venstre del av spillet, og med sannsynlighet ($1 - p$) er Irak i høyre del når valget skal foretas. Irak har igjen valget om ikke å etterkomme kravene "stå fast" eller å etterkomme kravene "bøye av". Dersom Irak bøyer av, er spillet slutt. En endring av status quo inntreffer. USA har tredje trekk og står overfor valget mellom å utløse trusselen, altså å iverksette væpnet makt overfor Irak, eller å la være. Dersom USA ikke velger å angripe avsluttes spillet. Status quo opprettholdes. Dersom USA angriper, endres status quo avhengig av hvilken form for angrep som iverksettes.

Spillernes strategier; Irak kan etterkomme krav fra USA eller la være. USA kan angripe i henhold til alternativ nummer 1 eller 2, eller ikke angripe. USAs strategier er betinget av Iraks atferd.

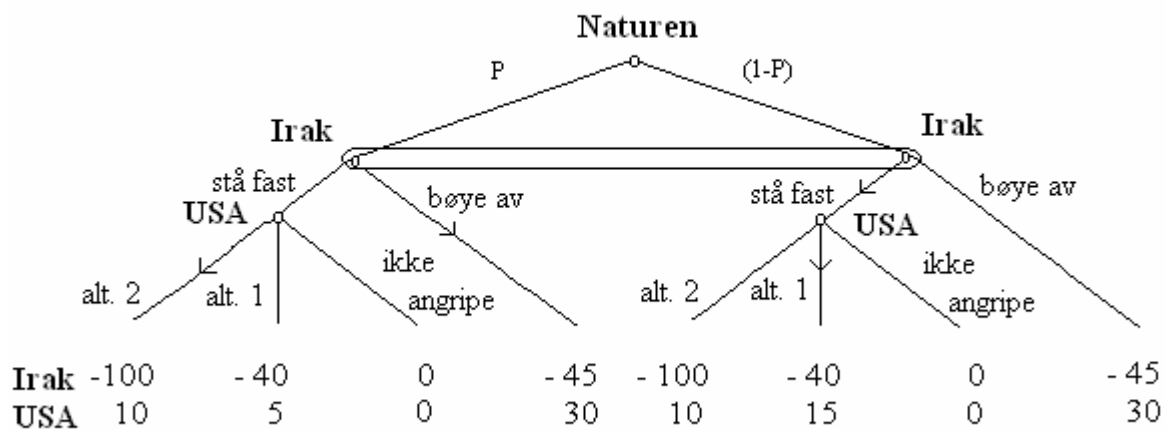
Spillernes informasjonstilgang er som for spill nr. 5. Unntaket er at i spill nr. 6 er Irak usikker på USAs preferanser vedrørende valg av type angrep.

Spillet har tre utfall. Utfall (1): Irak bøyer av for trusselen (status quo endres). Utfall (2): med sannsynlighet (p) angriper USA i henhold til alternativ nummer 2 (status quo forutsettes å bli endret). Utfall (3): med sannsynlighet ($1 - p$) angriper USA i henhold til alternativ nummer 1 (status quo opprettholdes).

Preferansene for begge spillere vil ha kardinal nytte. Iraks preferanseordning er lik i både venstre og høyre del av spillet. Velger Irak å bøye av, fører det til en endring av status quo, og spillet er slutt. Velger derimot Irak å stå fast, gir det USA valget mellom tre handlingsalternativer (irakisk oppfatning av situasjonen er lagt til grunn). Velger USA alternativ nummer 2, fører det til den dårligste av Iraks preferanser. Velger USA alternativ nummer 1, fører det til Iraks nest best rangerte preferanse. Hvis derimot USA velger ikke å angripe, er utfallet at status quo opprettholdes og Irak har oppnådd sin høyest rangerte preferanse.

USA oppnår sitt best rangerte utfall dersom Irak bøyer av. USA vil således ha oppnådd en oppfyllelse av S/RES/1441 uten å ty til bruk av væpnet makt. USAs dårligst rangerte utfall, etter at trusselen ble fremsatt, er å la være å iverksette. Da forutsettes at Irak velger å stå fast. Dette kan forklares med tapt anerkjennelse som supermakt i den forstand at når supermakten ruster til krig, og annonserer alenegang om nødvendig, så bøyer den av for motstand. Slikt kan det også bli rykteeffekter av. På den annen side vil nok mange hevde at anseelsen til USA ville ha blitt styrket om supermakten bøyd av.

Spill nr. 6.

Som vi ser av spillet har USA forskjellig preferanseordning på strategiene alternativ nummer 1 og 2, samt ikke angripe i henholdsvis venstre og høyre del av spillet.⁵⁶ I venstre del rangeres alternativ nummer 2 (begrenset invasjon inkludert punktangrep) som best av angrepsalternativene. Det kan forklares med at USA ønsker å sette Irak i en avgjørende situasjon med hensyn til oppfyllelse av S/RES/1441. Det skal således ikke lenger være mulig for Irak å leke ”katt og mus” med inspektørene uten at slike forsøk umiddelbart får en konsekvens, f. eks i form av væpnet respons (punktangrep). I tillegg til at amerikanske styrker står på irakisk territorium og kan avansere mot nord som alternativ til punktangrep, kan de amerikanske styrkene fungere som sikkerhet for et eventuelt sjiamuslimsk press for revolt mot det irakiske regimet. Ulempene med alternativ 2 kan være at de amerikanske bakkestyrkene blir påført tap som er uforenlig med den amerikanske opinionen. Det kunne tenkes dersom Saddam stod i mot en revolt, og at sjiamuslimene vendte seg mot deres fiende nummer 2 (som da ville ha vært fiende nummer 1).

I høyre del av spillet rangeres alternativ nummer 1 (punktangrep ved hjelp av flystyrker og kryssermissiler) som best av angrepsalternativene. Det kan forklares med at USA ønsker å minimere sannsynligheten for egne tap. Samtidig vil de allikevel påføre irakisk infrastruktur så stor skade at Saddam og regimet blir ytterligere svekket, og dermed sårbart. Oppfyllelse av S/RES/1441 vil ikke inntreffe som følge av alternativ nummer 1, men USA har atter en gang vist vilje til handling med bruk av væpnet makt mot en av flere stater som bryter sikkerhetsrådsresolusjoner. USA vil med dette opprettholde rykteeffekter om at stater ikke kommer ustraffet fra å bryte resolusjoner, som i tillegg innebærer å representere en trussel mot USAs sikkerhet, slik USA ser det.

⁵⁶ Spill nr. 5 bygger (i utgangspunktet) på spill nr. 1 og 2. Disse spill viste at trusselen var troverdig i begge tilfeller, mens trusselens alvorlighet bare var tilstrekkelig i ett av tilfellene. I spill nr. 5 vil imidlertid Iraks noder (beslutningspunkt) tilhøre samme informasjonssett. Spill med fullkommen og fullstendig informasjon er således omformet til et spill med ufullkommen informasjon (gjelder for Irak.)

Som vi vet er betingelsen troverdighet oppfylt i begge sider av spill nr. 6. Kun i venstre del oppfyller trusselen også betingelsen *tilstrekkelig alvorlig*. Iraks optimale valg av strategi er dermed avhengig av hvilken node det befinner seg i, noe Irak ikke vet med sikkerhet. Men aktørens virkelighetsoppfatning, i henhold til Morrow (1994: 171) løser dette problemet. De to nodene i informasjonssettet vektet og deretter kalkuleres aktørens forventede nytte fra informasjonssettet. Aktørens virkelighetsoppfatning er representert ved sannsynlighetsfordelingen (p) og $(1 - p)$ for at aktøren er ved hver av nodene i informasjonssettet. Aktørens forventede nytte (representert ved preferansene) for hvert tilgjengelige handlingsalternativ blir kalkulert ved å bruke sannsynlighetsfordelingen for at vedkommende er i den noden. Deretter summeres noden i informasjonssettet. En rasjonell aktør velger så det handlingsalternativ som maksimerer nytten.

For Irak blir da den forventede nytten, expected utility (EU), av å ”stå fast” som følger:

$$EU_{\text{Irak}}(\text{stå fast}): p(-100) + (1-p)(-30) \Rightarrow -70p - 30.$$

Forventet nytte av å ”gi etter” blir som følger:

$$EU_{\text{Irak}}(\text{bøye av}): p(-45) + (1-p)(-45) \Rightarrow -45.$$

Strategien ”stå fast” er da et rasjonelt valg gitt at $EU_{\text{Irak}}(\text{”stå fast”}) > EU_{\text{Irak}}(\text{”bøye av”})$:

$$\Rightarrow -70p - 30 > -45 \Rightarrow p < 1/14.$$

For $p < 1/14$ har vi en separerende likevekt. USA avslører sin strategiske type.

For $p > 1/14$ har vi en ikke-separerende likevekt. Irak bøyer av, og kan følgelig ikke lære noe om USAs strategiske type – i dette tilfellet

Av dette følger at det ville være rasjonelt for Irak å ”stå fast” dersom sannsynligheten for at USA ville nytte alternativ nummer 2 var mindre enn 1/14. Denne problemstillingen ble da opp til Irak å avgjøre.⁵⁷

Irak valgte å stå fast, noe som kan indikere at landet vurderte sannsynligheten for at USA ville angripe i henhold til alternativ nummer 2 som mindre enn 1/14 gitt antakelsene om preferansene. Dette kunne bety at Irak ikke anså trusselen for å være tilstrekkelig alvorlig. Dersom det var tilfellet var heller ikke trusselen effektiv.

Det gjøres oppmerksom på at analysen over er én mulig forklaring på at Irak valgte å ”stå fast”.

4.5 Realisert utfall; ”stå fast” eller ”bøye av”?

Konklusjonen i forrige punkt med hensyn til irakisk valg av handlemåte kan synes noe kategorisk. Som vi skal se i dette punktet var den irakiske handlemåten noe mer imøtekomende.

S/RES/1441 hadde i seg flere elementer som alle måtte oppfylles av Irak i henhold til tidsfrister og øvrige krav. Irak skulle blant annet;

- gi tillatelse til ønskede inspeksjoner,
- avgi deklarasjoner som viste komplett status over aktivitet knyttet til (A)/B/C-våpen, – destruere ulovlig materiell og
- vise vilje til samarbeid i en slik grad at det var uomtvistelig at Irak ville renvaske seg. Spørsmålet var derfor om Irak i tillegg til å bøye av ville kunne gjøre det i tilstrekkelig grad, og om USA og Sikkerhetsrådet kunne bli tilfreds med rapportene fra UNMOVIC om irakisk respons på S/RES/1441. Mulighetene for å skape friksjon fra begge parters side var absolutt til stede.

⁵⁷ Det gjøres igjen oppmerksom på at preferansene i noen grader vilkårlig valgt og derfor kan brøken for Irak ha hatt en annen verdi.

S/RES/1441 ble vedtatt av Sikkerhetsrådet 8. november 2002. Irak ble anmodet om et umiddelbart, betingelsesløst og aktivt samarbeid med inspektørene fra UNMOVIC. Ytterligere unnlattelse av å følge forpliktelsene ville føre til at Sikkerhetsrådet måtte vurdere situasjonen og behovet for nye tiltak – et diplomatisk språk for mulig væpnet operasjon (Blix 2004: 89). Irak hadde en uke på å meddele aksept. Den 13. november 2002 meldte Irak at landet aksepterte resolusjonen, altså to dager før fristen.

I tillegg husker vi at mindre enn én time etter at Resolusjonen var vedtatt, gjorde president Bush det klart at enhver overtredelse fra Iraks side ville innebære "a material breach". Noe senere meldte Condi Rice's nestkommanderende, Steve Hadley, til den britiske ambassadøren til USA at det ville være nulltoleranse overfor ethvert irakisk brudd på samarbeid med inspektørene (Meyer 2005: 257).

Inspeksjonene startet den 27. november 2002 og det var 25 dager før tidsfristen gitt i S/RES/1441 gikk ut (Blix 2004: 95). Irak hadde 30 dager fra 8. november på å fremme deklarasjonen (selvangivelsen) til Sikkerhetsrådet. Den 7. desember avleverte Irak deklarasjonen på 12.000 sider til en FN– delegasjon i Bagdad. Deklarasjonen ble så distribuert til de faste medlemmene av Sikkerhetsrådet, og deretter til de ikke– faste medlemmene.

Deklarasjonen svarte ikke til forventningene om en ny start for den endelige løsning – den avslørte ikke noe Sikkerhetsrådet ikke visste fra før. Heller var den en repetisjon av gamle uverifiserte data som tidligere var avgitt til UNSCOM– inspektørene før de i 1998 forlot Irak. Av nyheter var dokumenter om utvikling av missiler og forskningsdokumenter om biologi relatert til fredlige formål. Med hensyn til C– våpen inneholdt deklarasjonen oppdaterte versjoner av deklarasjoner avlevert i 1996.

Enkelte stater [ikke navngitt] hevdet de hadde gode bevis for forhold som ikke samsvarte med deklarasjonen. UNMOVIC var ikke i stand til å verifisere deklarasjonen, ei heller hadde UNMOVIC bevis for å falsifisere den. Den amerikanske ambassadøren til FN, John Negroponte, hevdet at deklarasjonen var en fornærmelse mot Sikkerhetsrådet, og at Irak med dette hadde misbrukt sin siste

sjanse. Frankrike avventet inspeksjoner og Russland hevdet at USA ikke hadde bevis for sine anklager mot Irak (ibid 2004: 107 – 8).

I følge Meyer (2005: 258) hadde haukene i den amerikanske administrasjonen sterkt mislikt at president Bush tok saken til FN. De var redd for at Saddam ville takle en Resolusjon slik at det forhindret bruk av væpnet makt mot Irak. Men den irakiske deklarasjonen svingte definitivt pendelen tilbake til sporet for en krig våren 2003.

Dette gjaldt som en konsekvens av hvordan man kunne betrakte S/RES/1441, jf avsnittet under problemstillingen. Dersom man la en kompromissløs tolkning til grunn, kunne den irakiske deklarasjonen betraktes som unnlatelse av å oppfylle S/RES/1441. Det kunne utløse en krig dersom USA hadde andre mål i Irak enn kun en oppfyllelse av resolusjonen.

Men som et avgjørende bevis på Iraks manglende vilje til å bøye av for S/RES/1441, ville USA snarest presentere for verden ”a smoking gun”. Antakelig ble deklarasjonen vurdert til å være et for svakt brudd med kravene. USA ønsket derfor at Blix grep Saddam på fersk gjerning med masseødeleggelsesvåpen. Således kunne USA unngå tidskonsumerende inspeksjoner. Slike inspeksjoner kunne føre til en utsettelse om ordre til krig, en utsettelse som ikke ville favorisere de amerikanske bakkestyrkene. Den største risikoen var allikevel at USA gikk raskere frem enn bevisene tillot. Det kunne bygge opp til en sprekk i alliansen mellom USA og UK dersom USA gikk til krig på et grunnlag Sikkerhetsrådet ikke kunne anerkjenne som hjemlet.⁵⁸ En kan her ane en viss tilbakeholdenhet, jf uttalelsen til Negroponte, men en usikkerhet om situasjonen begynte å vokse.

Dersom president Bush i prosessen mot Irak hadde holdt oppe bruer for en fredelig løsning, ble disse brent med hans tale 29. januar 2003 (State of the Union). Bevis for at Irak ikke hadde masseødeleggelsesvåpen var fremdeles viktig, men nå kom en ny

⁵⁸ Til tross UKs uttrykte ubetingede støtte til USA (2002), ville ikke USA ikke ha gått veien alene (Meyer 2005: 282). Dette står kanskje noe i motsetning til første fotnote i kapittel 1.

betingelse for en fredelig løsning; dersom Saddam ikke forlot det irakiske presidentembetet, var terningen kastet for krig. Talen annonserte også at Colin Powell ville føre bevis for Sikkerhetsrådet om at Irak i tilstrekkelig grad hadde forbrutt seg mot S/RES/1441 (Meyer 2005: 259).

Noen dager tidligere, den 27. januar, hadde Blix avgitt en rapport til Sikkerhetsrådet om fremgangen i inspeksjonene. Selv om det var tidlig å fastslå resultater, var rapporten heller negativ med hensyn til irakisk vilje til samarbeid. (ibid: 259). Blix meldte i sin tale følgende til Sikkerhetsrådet; ”det virker ikke som Irak så langt har akseptert de pålagte kravene til avvæpning, krav som Irak må oppfylle for å vinne tillit fra verden og kunne leve i fred”. I tillegg ble det blant annet påpekt at Irak kunne ha produsert mer miltbrannbakterier enn tidligere oppgitt, og at noe av dette fremdeles eksisterte (Blix 2004:139 – 140). USA hoppet på rapporten som måker etter sild, men holdt igjen en utløsning av trusselen.

Det kanskje mest kjente beviset USA fremførte mot manglede irakisk oppfyllelse av S/RES/1441 ble lagt frem i Sikkerhetsrådet den 5. februar 2003.⁵⁹ Den amerikanske utenriksministeren, Colin Powell, la frem materiale som hadde til hensikt å tilføye Saddam et *coup de grace* (nådestøt), og dermed gjøre ytterligere inspeksjoner overflødige.

Men selv om Powells presentasjon ble forholdsvis godt mottatt, var den ikke så avgjørende som USA hadde lagt opp til (Meyer 2005: 260).

⁵⁹ I vitnesbyrdet ble bilder (datert mai 2002) som blant annet skulle bekrefte mobile produksjonsenheter og mobile lagre for masseødeleggelsesvåpen samt mobile rensestasjoner vist frem. Kjøretøyene vist på bildene har senere vist seg å være mobile hydrogentanker brukt av irakisk feltartilleri for å fylle værbaljonger (Web 5). Powell hevdet også eksplisitt at Irak hadde en beholdning på mellom 8.500 – 25.000 liter miltbrannbakterier (biologiske våpen). I ettertid er det dokumentert at beholdningen ble destruert i 1991 (Andreassen 2004).

Opplysninger C. Powell ikke vitnet om i Sikkerhetsrådet, selv om stabssjefen til visepresidenten ønsket det, var påstandene om at Irak nylig hadde kjøpt (anrikningsutstyr for) uran fra Niger/Afrika. Opplysningene viste seg å være forfalskninger (Hegge 2004: 8). President Bush derimot, inkluderte opplysningene i sin ”State of the Union message” den 28. januar 2003 (Blix 2004: 230).

Den andre rapporten Blix la frem for Sikkerhetsrådet var mer positiv i Iraks favør. Irakerne samarbeidet med inspektørene. Dette ledet til fornyet usikkerhet hos USA(/UK) i bedømmelsen om Saddam ville oppfylle S/RES/1441 eller ikke (ibid: 261). Et bevis med henblikk på en "smoking gun" uteble, men USA hadde ikke tid til å vente på at inspeksjoner skulle produsere det endelige beviset. USAs plan for krig og Sikkerhetsrådets plan for inspeksjoner var selvfølgelig ikke synkronisert, og etter hvert måtte sistnevnte vike plass. Krigen ble utsatt fordi de amerikanske styrkene ikke var klare før primo mars. Dette skyldes ikke minst at Tyrkia ventet med å gi sitt svar på om landet tillot sitt territorium brukt av de amerikanske styrkene.

Diskusjonene i Sikkerhetsrådet om en ny resolusjon førte ikke frem.

Krigen mot Irak startet 20. mars 2003.

4.6 Oppsummering

Vi har funnet at Saddam forkastet muligheten for at USA skulle gjennomføre en fullskala invasjon. Når det gjelder de to gjenværende to mulighetene for væpnet aksjon var kun en ansett som tilstrekkelig alvorlig. Mot en slik kostnad var fordelene av å ha B/C- våpen, hvis realpolitiske betydning antakelig hadde minsket. Vurderingen om betingelsen om tilstrekkelig alvorlighet var oppfylt eller ikke, ble løst ved sannsynlighetsfordeling.

Av analysen av spill nr. 6 fant vi sannsynligheten for når Irak burde bøye av for trusselen på grunn av usikkerhet om hvilke typer militær aksjon som kunne iverksettes i henhold til irakisk oppfatning av situasjonen. Siden Irak valgte å "stå fast", ble antakelig betingelsen tilstrekkelig alvorlig ikke vurdert som oppfylt. Det ble poengtert at dette kunne være en mulig forklaring på Iraks valgte handlemåte.

Ved hjelp av bayesisk perfekte likevekter (separerende og ikke- separerende) ble det vist at Irak kunne oppdatere sin virkelighetsoppfatning om USAs strategiske type.

Avslutningsvis viste vi at Irak i det realiserde utfallet etter utgivelsen av S/RES/1441 ikke var kategorisk avvisende som følge av å ”stå fast”, men at landet ikke viste tilstrekkelig samarbeidevilje i henhold til kravene om dette.

5. Forsmådde betingelser – hva med dem?

”Enhver innser det prisverdige ved en sanndruelig fyrste som lever et helstøpt liv uten noen form for snedigheter. Likevel har vi i vår egen tid sett at de fyrster er kommet langt som ikke har gått av veien for å lyve og snedig visst å lure folk. Til syvende og sist har de på dette vis overgått de ærlige og aktverdige.

Det finnes to måter å kjempe på: med lov og med makt. Lovens vei er menneskenes kampform, makten er dyrenes. Men da den første ofte viser seg utilstrekkelig, er det nødvendig å ty til den andre. Derfor må fyrsten vite å kunne være så vel dyr som menneske. [...] Det ene holder ikke uten bruk av det andre” (Machiavelli 1532).

5.1 Innledning

Så langt har vi analysert interaksjonen mellom Irak og USA under den forutsetning at en oppfyllelse av S/RES/1441, har vært hva konflikten saklig sett dreide seg om. Men USA hadde også andre motiver tilknyttet konflikten. Slike motiver kan ha hatt en betydning for hvordan USA opptrådte.⁶⁰ En grunn til uenighet i Sikkerhetsrådet kan nettopp ha vært at USA (og UK) hadde en annen oppfatning om konflikten enn f. eks Frankrike. Kan hende opptrådte USA like mye eller mer i overensstemmelse med andre motiv enn hva S/RES/1441 ga saklig grunn for.

Formålet med kapitlet er å undersøke om USAs motiver med en evt. krig mot Irak kan ha påvirket USAs atferd relatert til betingelsene vi tidligere har forutsatt som oppfylt. Innledningsvis redegjøres for USAs antatte motiver i konflikten. Deretter undersøkes hva USA gjorde for å forfølge disse motiver relatert til S/RES/1441. Så redegjøres for Iraks antatte motiver, før vi undersøker om betingelsene relevant, fullstendig og klar kan begrunnes oppfylt eller om disse ble påvirket av USAs øvrige motiver.

Avslutningsvis vurderes partenes grunn til anger over valgt handlemåte.

⁶⁰ Motiv brukes her som beveggrunn til handling i motsetning til ”[...] motiv kan i seg selv ikke foranledige handling” (Hovi og Rasch 1996: 38). Handlingene (selv om de ikke får effekt) begrunnes altså i motivet. Se også Dahl 1973: 90.

5.2 USAs antatte, eller reelle(?), motiver i konflikten

Man burde antakelig legge prinsippet om metodologisk individualisme til grunn dersom språklige meddelelser – f. eks forslag og ordrer – gjelder som handlinger. Dermed ville man trolig kunne få viten om den egentlige begrunnelsen for USAs forberedelse for og gjennomføring av krigen. Man kunne eventuelt søke en begrunnelse for krigen i de enkelte handlinger i prosessen som ledet frem til krigen.⁶¹ Men selv om man kunne spørre de som var involvert, er det ikke sikkert at man hadde fått den egentlige begrunnelsen. Dette fordi begrunnelsen som ble gitt forut for handlingen ikke trenger å være den samme etter at handlingen har funnet sted. Eksempel på dette kommer senere.

Kan hende er det prinsippet om metodologisk individualisme som forskere og andre har nyttet når Gulfkrig III skal gis en begrunnelse. Under følger noen eksempler på begrunnelsene, og i stor grad korresponderer de.

Senhøstes 2001 bekreftet forsvarsminister Rumsfeld at general Franks hadde forstått sitt oppdrag riktig. Oppdraget hadde vært løselig formulert, men nå hadde det funnet sin form. Det gikk ut på at Saddams regime skulle fjernes og at Irak ikke skulle utgjøre en trussel mot sine naboer verken med konvensjonelle – eller masseødeleggelsesvåpen. Her kan man finne en begrunnelse, nemlig at Irak utgjorde en umiddelbar trussel og at denne var uforenlig med fortsatt fred og sikkerhet regionalt og internasjonalt.

Thune (2003b: 38) er uenig i dette; "[...] Iraks masseødeleggelsesvåpen var det nesten ingen som hadde snakket om [...] siden FN- inspektørene ble trukket ut av Irak. Og [...] Iraks naboland hadde [ikke] ytret noen bekymring over en angivelig trussel fra Saddam Hussein". Dette samsvarer med oppsummeringen fra kapittel 2. Thune (ibid: 52) hevder videre at invasjonen av Irak riktignok ble begrunnet med henvisning til 11/9-01. Altså at Irak direkte eller indirekte kunne være involvert i

⁶¹ Se Hovi og Rasch (1996: 74); situasjonslogisk analyse.

flykapringene. Men krigens begrunnelse ikke er krigens opphav, like lite som 11/9-01 er identisk med krigens forklaring. Videre hevdes at invasjonen av Irak var en avsporing av krigen mot terror. USA definerte terrorens vesen slik at den enkelt kunne bekjempes med militær makt. Å inkludere Irak og Saddams regime i definisjonen av terrorisme, gjorde det enkelt å begrunne for hjemmemarkedet at å fjerne regimet var identisk med å bekjempe terror.

Andre hevder at da Bush-administrasjonen overtok etter president Clinton, skulle de nyvalgte ikke gjenta feilene den forrige administrasjonen hadde begått med å forsøke nasjonsbygging i utlandet. Dog var det en mindretallsgruppe i Bush-administrasjonen (neokonservative) som presset på for økt amerikansk engasjement i verden. Etter 11/9-01 ble mindretallet hørt og fikk flertallets stemme. I søken etter en begrunnelse for krig mot Irak, fant de neokonservative i Bush-administrasjonen sine viktigste argumenter i islamisme.⁶² Professor B. Lewis hevdet at islamismen var et produkt av en katastrofalt feilslått politikk internt i den arabiske verden. Inntil det ble en bevegelse for demokrati og økonomisk vekst i regionen, ville islamismen og omfanget av terroraksjoner vokse. Da disse argumentene ble akseptert av administrasjonen, ble det således et spørsmål om hva USA skulle gjøre mot den nye fienden. Tidlig ble et regimeskifte i Irak diskutert som en løsning. Når så et angrep på Irak ble besluttet, ble det lagt frem mange begrunnelser som skulle rettferdiggjøre dette (Aaronowitch 2006).

Richard Clarke (2004: 265) oppgir at Bush-administrasjonens begrunnelser for krig mot Irak hadde skiftet fra terrorisme, via masseødeleggelsesvåpen til det irakiske folks lidelse. Videre hevder han at president Bush' nærmeste rådgivere (visepresidenten, forsvarsministeren og viseforsvarsministeren som alle hadde

⁶² Thune (2003b: 204-206) synes å være av den oppfatning at det såkalte mindretallet (de neokonservative) helt siden 1991 hadde hatt som politisk målsetning å fjerne Saddam ved bruk av makt, og at 11/9-01 utløste en mulighet til realisering av målet.

sentrale posisjoner i den forrige Bush– administrasjonen) ga presidenten fem motiver for et angrep på Irak før beslutningen om å forberede til krig ble fattet;⁶³

- 1) å rydde opp i situasjonen etter at den første Bush– administrasjonen forlot embetet i 1991; Saddam hadde blitt tillatt å konsolidere makten ved blant annet å slakte sine interne motstandere i kjølvannet av Gulfkrig II (dette korresponderer med USAs regimeendringsspolitikk overfor Irak, og da også fjerning av trusselen mot USA).
- 2) å øke Israels strategiske posisjon ved å eliminere en stor fiendtlig innstilt militærmakt
- 3) å skape et arabisk demokrati som kunne tjene som modell for å skape andre vennlig innstilte arabiske stater som nå ble truet av interne dissidenter (Egypt og Saudi Arabia)
- 4) å skape rom for tilbaketrekking av USAs styrker fra Saudi Arabia, hvor de hadde vært stasjonert i 12 år for å forhindre irakisk ekspansjon. Styrken var en kilde til anti–amerikanisme som truet det saudiske regimet
- 5) å skape en vennligsinnet kilde til olje for det amerikanske markedet og dermed redusere avhengigheten av saudisk olje.

Til punkt 1 kan kanskje tilføyes betraktninger om at i 2001 nærmet oppdemmingen mot Irak seg slutten. Sanksjoner svant bort, og olje – for – mat – programmet var preget av korrupsjon og inkompetanse (Meyer 2005: 228).⁶⁴ Dette var selvfølgelig kjent av USA. Dersom Irak i neste omgang skulle bli frikjent av UNMOVIC (som vi har sett Frankrike og kanskje Russland håpet på), ville saken om opphevelse av sanksjonene mot Irak antakelig komme opp i Sikkerhetsrådet. Slike forhandlingsrunder ville neppe bli enkle for USA (/UK), som kunne oppleve å måtte gi konsesjoner med Saddam fremdeles ved makten. Thune (2003b: 51) hevder at; ”*dersom FNs våpeninspektører rapporterte om fullt irakisk samarbeid eller at Irak var fritt for masseødeleggelsesvåpen, var Sikkerhetsrådet forpliktet til å suspendere eller å heve sanksjonene mot Irak*”. USA ville følgelig stå i et dilemma. Opphevelse

⁶³ I boken *Spillet om Irak* (Rasch, Matlary og Mydskse 2003) drøftes forhold som omfattes av punktene 1, 3 og 5, og i den grad det konkluderes åpner ikke konklusjonene for måloppnåelse (med unntak av å eliminere Saddams regime).

⁶³ I motsetning til nevnte rådgivere var utenriksminister Powell helt frem til krigen bekymret for at man undervurderte utfordringene ved å avsette Saddam med bruk av militær makt. I november 2001 uttalte han til New York Times at han aldri hadde sett noen fornuftig plan for å bli kvitt Saddam. Powell mente at oppdemming var beste virkemiddel for å fremtvinge et regimeskifte i Irak. Denne strategien ble også støttet av flere høytstående amerikanske offiserer (Gjerde 2005: 49).

⁶⁴ For C. Powell var det derfor maktpåliggende å stramme inn på sanksjonene, men dette skjedde ikke (Meyer 2005: 228)

av sanksjoner med Saddam ved makten ville være uforenlig med USAs regimeendringpolitikk og inkorporeringen av Irak i "ondskapens akse". Motsatt ville det heller ikke være et godt signal å sende til eventuelt andre stater som brøt med Sikkerhetsrådsresolusjoner. Man kunne ikke godt si at dersom resolusjoner ble oppfylt, var det likevel usikkert om det betydde slutten på sanksjonene.⁶⁵ Med et slikt utfall, frikjenning av Irak med hensyn til S/RES/1441, ville den ikke-konvensjonelle kapasiteten til Saddam være borte, som jo var formålet med resolusjonen. Men viljen til anskaffelse ville nødvendigvis ikke være borte. Det kunne jo tenkes at Saddam, så snart sjansen bød seg, ville gjenoppta våpenprogrammene for ikke-konvensjonelle våpen.⁶⁶ Dette ville USA unngå med en krig mot Irak.

Clarke antar at alle motivene (1–5) spilte en viktig rolle, spesielt i forbindelse med en økt bekymring for stabiliteten til det saudiarabiske regimet på sikt. I tillegg hadde antakelig presidenten et stort behov for å markere seg sterkt etter 11/9-01.

Kort oppsummert har vi at det virker opplagt at USA hadde andre mål med å konfrontere Irak enn hva som var målet med S/RES/1441. Med en oppfyllelse av S/RES/1441 ville ikke Irak kunne utgjøre en regional eller internasjonal trussel. Men general Franks' oppdrag inkluderte også to andre mål, nemlig Iraks konvensjonelle styrker og Saddams regime. I tillegg er det påpekt ytterligere målsetninger som omfatter olje og demokrati. Vi har tidligere sett at Irak ikke utgjorde noen regional trussel, i alle fall ikke på kort sikt. Men dersom Saddam, fortsatt ved makten i Irak, på nytt hadde fått sjansen til å bygge opp sin militære kapasitet, kunne det tenkes at han i fremtiden ville kunne utgjøre en trussel. Det sa S/RES/1441 ingenting om.

⁶⁵ Som vi tidligere har vært inne på i kapittel 3 har Hovi (2001: 521) hevdet at "det for eksempel i Iraks tilfelle ikke ville være en overdrivelse å si at det ville være et betydelig nederlag for USA og Storbritannia dersom sanksjonene skulle bli avskaffet mens Saddam ennå sitter ved makten". Tilsvarende hadde Powell meldt til Meyer (2005: 251) i 2002.

⁶⁶ En av den amerikanske Iraq Survey Group' (ISG) viktigste konklusjoner i sin siste rapport, september 2004, var alle bevisene som pekte i retning av at Saddam hadde intensjon om å restarte våpenprogrammene så snart sanksjonene ble avsluttet (Meyer 2004: 228)

5.2.1 Hvordan begrunnet USA andre mål og virkemidler enn de som var regulert i S/RES/1441, og som derfor ikke var legitimert?

Det virker så langt som at USA antok at de ulike målsetninger kunne komme til oppfyllelse med krig som virkemiddel. Noen av målsetningene kunne oppnås som en direkte følge av krig, mens andre først kunne realiseres etter at krigen var avsluttet.

Et sentralt emne i så måte var regimeendring i Irak. Saddam måtte fjernes fra makten. Dersom det ble oppnådd, ville øvrige målsetninger kunne falle på plass. Dette kunne enten skje ved at Saddam og ledelsesapparatet abdiserte frivillig, eller ved krig. Det var lite trolig at Saddam ville gå av frivillig, og palassrevolusjon eller kupp, hadde vist seg ikke å komme i stand. Til det var Saddams kontroll med opposisjonelle for sterk.

Når beslutningen om krig som virkemiddel på det nærmeste var fattet, gjensto spørsmålet om hvordan krigen skulle begrunnes. Begrunnelsen måtte vinne politisk oppslutning blant den hjemlige opinionen, og den måtte i tillegg vinne politisk oppslutning i Sikkerhetsrådet. Ellers måtte USA være villig til selv å bære alle omkostningene ved alenegang.

Å fremføre en begrunnelse uten å inkludere hva man i realiteten ønsket å oppnå (f. eks punktene 1-5), er kan hende ikke et ukjent fenomen i politikk eller i dagliglivet for øvrig. Det kan således være en rasjonell fremgangsmåte om den øker sannsynligheten for måloppnåelse. I tillegg kunne mange stater sikkert være enige i noen av målsetningene, kanskje spesielt om man inkluderte det humanitære aspektet.

USA valgte å satse på en begrunnelse for krig som koblet Iraks fortid sammen med terrortrusselen. Irak hadde brukt C- våpen mot egen befolkning, og landet hadde

unnlatt å oppfylle S/RES/687. Og når staten først var presentert som en røverstat, kunne USA glatt påstå at Irak også var en del av et internasjonalt terrornettverk.⁶⁷

Dersom USA ville nytte en uoppfylt S/RES/1441 som springbrett for å berede grunnen for å oppnå andre politiske målsettinger, kunne det ha vært i USAs interesse at Irak ikke tilfredsstillende oppfylte kravene. USA stod således i følgende dilemma; landet måtte utsette Irak for en militær trussel for å tvinge frem en irakisk vilje til å oppfylle S/RES /1441. Samtidig måtte USA være forberedt på å avbryte forberedelser til krig dersom Irak oppfylte kravene. Dersom det ikke skjedde, ville det være veldig avslørende med hensyn til begrunnelsen for krig.

Når begrunnelse først var valgt, gjaldt det for USA å kunne føre troverdige bevis for denne. Dersom USA visste at bevisene ikke var sannferdige, var det viktig å øke tempoet i beslutningsprosessene. Slik ville den tiden som var tilgjengelig for å kontrollere holdbarheten av bevisene ikke være tilstrekkelig. I tillegg måtte USA ikke vike fra begrunnelsene, men la det herske usikkerhet om faktagrunnlaget. De som var enige i begrunnelsene, kunne tjene på det. De som bestred begrunnelsene, ville kunne tape. Med tap menes at dersom USA samarbeidet med disse land på andre områder, kunne USA sette dette samarbeidet under press.

Denne prosessen endte med S/RES/1441. En strek i regningen for USA var at Resolusjonen ikke åpnet for bruk av væpnet makt, verken implisitt eller eksplisitt, selv om Irak ikke oppfylte den. Det var kanskje ikke merkelig siden de øvrige faste medlemmer i Sikkerhetsrådet antakelig forholdt seg saklig til situasjonen, og ikke kunne godta den amerikanske bevisførselen. Dessuten hadde enkelte av Sikkerhetsrådets medlemmer egne interesser i Irak, kanskje spesielt Frankrike og Russland med hensyn til den irakiske oljen.

⁶⁷ ”Å angripe Irak ville bli tøft å selge i UK. Vi hadde derfor behov for en klok plan for å overbevise opinionen at det fantes en lovlig grunn for angrepet. Dette ville antakelig bli lettere når USA valgte å ta saken via FN” (Meyer 2005: 243). Kan hende er dette å finne premissene for å oppnå en på forhånd gitt konklusjon?

For å underbygge det ovenstående som refererer til hendelser *før* krigen, hevdet Paul Wolfowitz, daværende assisterende forsvarsminister i USA, i et berømt intervju *etter* krigen, at irakiske masseødeleggelsesvåpen ble valgt som et rasjonale for krigen av byråkratiske grunner. Det fantes flere begrunnelser for å gå til krig, men den valgte begrunnelse var den eneste som kunne få stor oppslutning i USA. Og det var den eneste som hadde en sjanse til å oppnå appell utenfor USA og i FN (Blix 2004: 266).

Selv om USA kunne ha andre og kanskje aktverdige begrunnelser for å gå til krig mot Irak betydde, ikke dette at de andre grunnene ville få folkerettslig legitimitet, eller at det å ha andre begrunnelser gjorde valgt grunn mer aktverdig.

Blix (2004: 266) tilføyer at selv med sterk bekymring i verden og spesielt i USA, for spredning av masseødeleggelsesvåpen, ville det ha vært svært vanskelig å utvikle en politikk som omfattet en sannsynlighet for krig mot Irak hadde det ikke vært for terrorangrepene mot USA 11/9-01.

5.3 Iraks antatte, eller reelle(?), motiver i konflikten

Irakiske motiver i konflikten antas å ha vært regimeoverlevelse. Regimets president skulle også etter konflikten være Saddam. Hver dag han overlevde med makten i behold, kunne han betrakte som en seier. Trusselen fra interne og eksterne regimemotstandere var antakelig så stor at regimet (inkludert de som tjente på det sittende regimet) hadde nok med ikke å provosere frem en ustabil situasjon.⁶⁸

Målsetningene kan ha vært å vente ut de økonomiske sanksjonene og byrdene med flyforbudssonene ved å ikke fremstå som et synlig mål, og kanskje viktigst ikke provosere frem kriser – gi andre påskudd for å rette søkelyset på Irak som en trussel. Ved å holde ut med en lav internasjonal profil, kunne Saddam håpe på at USA ville trøtne med hensyn til å opprettholde oppdemmingen, og at sanksjonsregimet ville

⁶⁸ I 2002 dukket det opp rapporter som hevdet at president Bush hadde utstedt en hemmelig kjennelse som autoriserte CIA for å starte operasjoner i det skjulte for å styrte regimet i Bagdad (Ripley 2002).

bryte sammen. Deretter ville Irak åpent kunne nytte sin oljerikdom.

Dersom Saddam hadde blitt gitt tillatelse til å nytte oljen fritt, ble det antatt at han ville gjenoppbygge sine militære styrker, både de konvensjonelle og ikke-konvensjonelle. Deretter ville han gjenoppta ambisjonene om lederskap i den arabiske verden (Ripley 2002).

5.4 Betingelsen *relevant* trussel

Betingelsen relevant innebærer at (1) trusselen kan påvirke utfallet. (2) Den som trues må ha handlefrihet til å opptre ønsket. (3) I tillegg må den som trues ha et incentiv til å opptre uønsket.

Til første ledd av betingelsen; trussel om bruk av militære maktmidler kunne, som vi har vist, påvirke utfallet. Antakelig var det nettopp en ekstern trussel Saddam fryktet, og antakelig var en slik trussel det eneste som kunne fremtvinge en endring av status quo. Men en trussel om bruk av militære maktmidler gjaldt spesielt i tilfelle hvor regimets overlevelse ble truet. Å bli rammet av militære maktmidler i mindre skala var ikke farlig så lenge egne sikkerhetsstyrker kunne parere forsøk på attentat og revolt.

Hvorvidt tredje ledd i betingelsen kan hevdes å være oppfylt i dette tilfelle, kan synes noe omstridt. Dersom incentivet for å opptre uønsket var opphørt, kunne man anta at det heller ikke var behov for en trussel for å få Irak til å endre atferd. Siden 1991 hadde verden hatt en forståelse av at Irak hadde incentiv til å opptre uønsket, men incentivet trengte ikke å vare evig. Det var derfor ikke sikkert at Irak hadde et ønske om å opptre i strid med utsteder av trusselen i denne saken. Få kilder gir et innblikk i om Irak fremdeles hadde et slikt incentiv, men fra Woods, Lacey og Murray (2006: 5 - 6) har vi følgende observasjon ”*when it came to weapons of mass destruction (WMD), Saddam attempted to convince one audience that they were gone while simultaneously convincing another that Iraq still had them. [...]... during a meeting with the Revolutionary Command Council [2002?] he replied that Iraq did not have*

WMD but flatly rejected a suggestion that the regime remove all doubts to the contrary, going on to describe that such a declaration might encourage the Israelis to attack. [...] ... by late 2002 Saddam was insistent that Iraq would give full access to UN inspectors in order not to give President Bush any excuses to start a war”.

Dersom Irak skulle få effekt av at incentivet for å opptre uønsket var falt bort, burde således dette gjøres åpent kjent så snart beslutningen var fattet. Dermed kunne Sikkerhetsrådet fortsette avvæpningsprosessen i visshet om at incentivet var frafalt. Irak nyttet ikke sjansene til å gjøre det åpent kjent at landet ikke lenger ønsket å opptre uønsket. Da S/RES/1441 ble vedtatt, responderte Irak bare delvis i henhold til kravene. Kravene ble ikke oppfylt.

Til andre ledd i betingelsen kan knyttes to forhold, nemlig om det var interne hindringer i mållandet som truet handlefriheten til å opptre ønsket, og om det var eksterne forhold som kunne treffe tiltak for å hindre mållandet det samme.

Det synes klart at det ikke var interne hindringer i Irak som skulle hindre staten i å opptre ønsket. Staten var kommandopreget, og en ordre gitt fra toppen av kommandokjeden ville bli adlydt. Det som er mer problematisk, er om Irak ble utsatt for eksterne hindringer. Fra Blix (2004: 89) har vi at selv om kravene hadde blitt moderert i forhold til forslagene fra USA(/UK), var S/RES/1441 fremdeles en meget streng resolusjon. Den hadde ikke blitt akseptert av noen stat som ikke var under en direkte trussel av et væpnet angrep. En trussel om angrep er ikke det avgjørende her, men det faktum at S/RES/1441 kunne vise seg umulig å oppfylle. Det som gjorde den streng, var de operasjonaliserte krav og tidsfrister. Det er hevdet at USA gjennom det strenge deklarasjonskravet i S/RES/1441 stilte større krav til Irak enn landet kunne klare å møte innen gitt tidsfrist. Og at dette ble gjort nettopp for å legge ut en snubletråd (ibid: 101). Nå vet vi at Irak aksepterte S/RES/1441, og Blix (2004: 101) fremhever at dersom USA hadde til intensjon å tvinge frem et brudd på resolusjonen, lyktes de ikke.

Et annet forsøk som USA iverksatte som hindring for å oppnå brudd, kan være at representanter fra UNMOVIC ble rådet av Washington om å søke etter informasjon i

de irakiske departementene. Blix forteller at han mistenkte at amerikanernes hensikt var å provosere irakerne til å nekte slik inspeksjon, og dermed oppnå brudd på resolusjonen. Det kunne [i USAs øyne] legitimere en militær operasjon (ibid: 91).

Kort oppsummert kan vi oppfatte betingelsen relevant som oppfylt. Trusselen kunne åpenbart påvirke utfallet. Irak hadde ikke gjort åpent kjent at landet ikke ønsket å opptre uønsket, og USAs anstrengelser for å legge hindringer i veien for mållandets handlefrihet hadde ikke lyktes.

5.5 Betingelsen *fullstendig* trussel

Trusselen ansees som fullstendig dersom den eksplisitt eller implisitt inneholder et løfte om at tiltakene den omfatter ikke blir iverksatt dersom den truede parten oppfyller utsteders krav. Hvis ikke, er det ingen grunn til oppfyllelse av kravene.

Betingelsen inneholder to forhold; sanksjoner og trussel om angrep. Når det gjelder sanksjonene kan man sikkert med rette hevde at dersom de ikke var innført, ville Irak ikke ha vist noen imøtekommenhet overfor S/RES/687. På den annen side kan Irak ha mistet incentivet om oppfyllelse på grunn av sanksjonsfellen, siden USA(/UK) i tillegg til kravene i Resolusjonen la til betingelsen om at Saddam skulle fratse før sanksjonene ville bli fjernet. USA(/UK) ville ikke bare fjerne den irakiske ikke-konvensjonelle våpenkapasiteten, men også viljen til å opprettholde eller eventuelt fornye denne kapasiteten.⁶⁹

Med hensyn til trusselen om angrep er det hevdet at den endelige beslutningen om å gå til krig mot Irak ble tatt i juli 2002. På det tidspunktet fikk direktøren for politisk planlegging i det amerikanske utenriksdepartementet, Richard Haas, dette bekreftet av Condoleezza Rice. Han fikk vite at beslutningen på det nærmeste var fattet, og at direktøren ikke burde kaste bort krefter på spørsmålet *om* USA skulle gå til krig eller

⁶⁹ Siden sommeren 2002 hadde president Bush gjentatte ganger offentlig meddelt at hans politikk (overfor Irak) var å fjerne Saddam (Meyer 2005: 251). Men dette var ikke nyheter fra amerikansk hold – spørsmålet var med hvilket virkemiddel.

ikke. Spørsmålet var heller *når* (Thune 2003b: 34). Men selv om beslutningen var fattet i USA, var den ikke åpent kjent. Irak måtte således gå ut fra at en oppfyllelse av S/RES/1441 ikke ville utløse trusselen. USA måtte i alle fall opptre som om en oppfyllelse av resolusjonen ville forhindre krig, men beslutningen kan forklare den senere opptreden fra USAs side, som vi har alt vært inne på.

Den britiske ambassadøren til USA i dette tidsrommet, Sir Christopher Meyer, har gjort kjent han opplevde at beslutningen om krig ikke var forhåndsbestemt. Meyer var av den oppfatning ”at Bush og Blair var oppriktige når de sa at krig kunne unngås ved irakisk føyelighet, men at de samtidig var klar over – gitt Saddams historie – at krig var det mest sannsynlige utfall (Meyer 2005: 238).

Andre var ikke like diplomatiske på vegne av de endelige beslutningstakerne. Thune (2003b: 51) hevder at ”*det ikke finnes belegg for å antyde at Bush II i løpet av høsten 2002 oppga sin egen regimeendringsspolitikk overfor Irak og i stedet erstattet denne med en ny politikk for å normalisere forholdet til Irak. Dermed finnes det lite som skulle tilsa at Saddam kunne ha unngått krig om han aldri så mye hadde samarbeidet, uansett om hva man måtte mene om krigsforberedelsene*”.

Dersom man antar at virkelighetsoppfatningen til Saddam var at S/RES/1441 implisitt hadde et løfte om at trusselen ikke ville bli utløst ved en oppfyllelse og legger det til grunn for vurderingen, kan man bedømme betingelsen som oppfylt. Et spørsmål som likevel melder seg er om Saddam åpenbart burde ha hatt en annen oppfatning. Til dette kan man, som vi har sett, hevde at det var forhold som talte for og i mot et implisitt løfte, slik at forholdet med sannsynlighetsovervekt ble avgjørende. Mot dette igjen kan innvendes at argumentene *for* ble farget fordi Saddam ville ha en fordel av at tingene forholdt seg slik. Det kunne med andre ord ha svekket hans evne til å oppfatte hvordan tingene virkelig var, altså ønsketenkning (Malnes 1997: 47).⁷⁰

⁷⁰ Se også Malnes (1997: 45); Rasjonelle oppfatninger.

Om ikke det var av vesentlig betydning i dette tilfellet, kan en slik meningsdannelse ha gjort større skade under bedømmingen om hvorvidt USA ville gjennomføre en fullskala invasjon eller ikke. Dersom dette alternativet (3) ikke hadde

Uansett var imøtekommelse det beste han kunne gjøre. Han hadde ikke våpen å tape som følge av å oppfylle resolusjonen, kun usikkerheten som hersket omkring våpnene, og den usikkerheten ville han oppgi.

Kort oppsummert; betingelsen anses oppfylt.

5.6 Betingelsen *klar* trussel

Betingelsen innebærer at mottaker av trusselen (1) forstår hva som forlanges oppfylt. Dersom meldingen ikke når frem, kan ikke trusselen være årsak til eventuelt ønsket atferd. I tillegg er det et krav at (2) den truede forstår hva som blir konsekvensen av ikke å opptre ønsket. På den ene siden (2.1); dersom konsekvensen av en utløst trussel er undervurdert, kan resultatet bli at den truede ignorerer en trussel som er troverdig og tilstrekkelig alvorlig. På den andre siden (2.2); dersom konsekvensen av en utløst trussel er overvurdert, kan den truede oppfylle ønsket atferd selv om trusselen ikke er tilstrekkelig alvorlig. Det foreslås derfor at dersom de nevnte tilfeller inntreffer, er det urimelig å kalle trusselen for effektiv siden den truedes atferd skyldes en misoppfatning, ikke at det er trusselen som sådan som forårsaker at den truede gir etter for den truedes krav (Hovi 1998: 16).

Betingelsens første ledd kan det ikke være tvil om var oppfylt. Irak aksepterte Resolusjonen og responderte på både tidskrav og krav om innhold.

Når det gjelder betingelsens annet ledd (2.1) fortøner saken seg annerledes. Betingelsene om trusselens tilstrekkelige alvorlighet og troverdighet ble begge vurdert ved sannsynlighet. Vi vet fra kapittel 4 at Saddam ikke vurderte en fullskala invasjon fra USAs side som sannsynlig nok til at denne muligheten ble med i videre vurdering av situasjonen. Dermed reduserte Saddam et viktig alternativ i vurderingen om trusselens tilstrekkelige alvorlighet. Irak vurderte sannsynligheten for betingelsen

blitt forkastet, kunne det ha medført en annen og mer medgjørlig reaksjon fra Irak sin side tidligere i prosessen som igjen ville ha gjort det vanskeligere for USA å forsvare et militært angrep. Det er åpent kjent at Saddam sterkt mislikte råd oppfatning som stred mot hans egen bedømming av situasjonen, se f. eks Woods, Lacey og Murray (2006).

om tilstrekkelig alvorlighet som mindre enn kritisk grense.

Med hensyn til trusselens troverdighet kan det hende at Saddam til en viss grad ble lurt i sine vurderinger av stemmegivningen til Frankrike, Russland og Kina i Sikkerhetsrådet. Disse statene ville ikke åpne for bruk av væpnet makt, i alle fall ikke i første omgang. Dermed stod og falt alt på om USA ville trosse Sikkerhetsrådet og dermed FN. Det regnet nok ikke Saddam med at USA ville gjøre. Dersom det hadde vært åpent kjent at USA ville gjennomføre en invasjon av Irak dersom Irak ikke oppfylte resolusjonens krav, kunne man anta at Saddam hadde bestrebet seg i større grad for å oppfylle kravene. Til dette hører også at USA, i alle fall innledningsvis, ikke forsøkte å styrke trusselens troverdighet. Selvbindinger ble gjennomført retorisk i skrift og tale, men synlige bekreftelser som kunne styrke opp om retorikken ble så lenge som mulig hold hemmelig. Det tenkes da spesielt på styrkeoppbyggingen.

Betingelsen om klarhet er ikke oppfylt. Saddam undervurderte trusselen. Men i den grad Irak undervurderte trusselen, ble den allikevel reagert på, men ikke tilstrekkelig. Trusselen fra USA var altså ikke effektiv.

5.7 Grunn til anger?

I etterpåklokskapens lys kan det være grunn å spørre om det ikke kunne være grunn for partene å angre beslutningen som ledet til Gulfkrig III. Dette fordi Irak etter at krigen ble erklært vunnet av president Bush jr., har vært preget av nærmest lovløse tilstander. Verken Irak selv eller USA har lykket med å etablere et trygt samfunn for irakerne selv fire år etter at Saddams regime falt. I tillegg kan man hevde at Irak ikke utgjorde noen trussel nettopp fordi de ikke- konvensjonelle våpnene som var begrunnelsen for krigen viste seg å ikke eksistere.

5.7.1 Saddam Hussein

Umiddelbart kunne man anta at Saddam Hussein, den dagen regimet falt, hadde god grunn til å angre sine valg om ikke å bøye av. Målsetningen var nettopp å beholde

makten selv etter at konflikten relatert til S/RES/1441 var avsluttet. I utgangspunktet skulle Saddam kun avsløre at landet var i overensstemmelse med S/RES/1441 før resolusjonen ble vedtatt.

For å vurdere grunn til anger i dette tilfelle, må man gå tilbake til situasjonen før krigen startet. Vi vet fra kapittel 3 at Saddam kunne ha grunn til å stille spørsmål ved trusselens troverdighet. Med en gitt sannsynlighet var trusselen troverdig, og med en gitt sannsynlighet så var trusselen ikke troverdig. Med USAs preferanser i spill nr 5. var trusselen troverdig i venstre del av spillet, men ikke i høyre del. Vi fant ved å analysere spillet at det ville være rasjonelt for Irak å "stå fast" for verdier av $p < 45/100$. Dersom informasjonen Saddam hadde på beslutningstidspunktet skulle indikere at trusselens troverdighet var lavere enn kritisk grense, ville det være rasjonelt å "stå fast". Skulle Saddam ha grunn til å angre beslutningen om å "stå fast", måtte det være for at det forelå informasjon som åpenbart hadde medført en annen vurdering av verdien til (p), nemlig at (p) var over kritisk grense for når det ville være rasjonelt å "stå fast". Selv om USA lyktes med å så tvil om trusselens troverdighet – gitt at det var USAs intensjon – så endrer ikke dette på at valget som ble foretatt, ble gjort ut fra den antakelsen om at det var riktig, gitt Saddams målsetning. Igjen, dersom Saddam bevisst unnlot å ta til inntekt informasjon som ville endre hans vurdering av (p) fordi han ikke ønsket at situasjonen skulle være slik den faktisk var, kan det være grunn til å hevde grunn til anger.

Tilsvarende resonnement gjelder for betingelsen om trusselens alvorlighet.

5.7.2 George Bush jr.

Hvorvidt USA har grunn til å angre sitt valg om å gå til krig eller ikke, synes noe mer komplisert enn hva tilfellet var for Irak. Irak hadde i hovedsak to faktorer eller variabler å vurdere. Disse var trusselens betingelser om alvorlighet og troverdighet. Dersom disse var oppfylt, ville det være rasjonelt å bøye av, ellers ikke. For USA kunne forventningsverdien ved et angrep være representert ved krigslykken, hvor (p) er suksess og (1-p) er ikke-suksess. Forventningsverdien av angrep sammenlignes

med verdien av ikke å gå til krig. Forventningsverdien av angrep vil kunne anta ulike verdier avhengig av f. eks ressursene disponible for å gjennomføre en krig, samt motstanderens styrke. Spørsmålet blir da under hvilken betingelse USA vil velge å angripe. Gitt at USA vektlegger forventningsverdier på lik måte som nytteverdier (indifferent mellom disse), kan et slikt spill finne løsning ved at forventningsverdien av å angripe må være større enn nytten av å ikke angripe. Kritisk verdi for (p) avgjør dette.

For USA vil enkleste tilfelle være en vurdering av om krigen kan vinnes militært sett. Dersom forventningsverdien av å angripe er større enn nytten av å ikke angripe, vil angrepet bli gjennomført. Vinnes krigen vil S/RES/1441 bli oppfylt samtidig som USA vil oppfylle mål nr. 1 i henhold til mållisten presentert tidligere. Dersom USA visste at Saddam ikke hadde masseødeleggelsesvåpen, vil nytten av krigen kun være at Saddams regime ble fjernet. Eventuelle kostnader forbundet med et regimeskifte må vurderes mot ulempen ved at det bestod.

Man kan hevde at USA har fått oppfylt alle fem målene på listen, kanskje med unntak av mål nr. 3 og 4. Mot dette er kostnader i form av f. eks tapte menneskeliv både amerikanere og irakere. Poenget er; USA har ingen grunn til å angre, dersom USA handlet med bakgrunn foreliggende beslutningsrelevant informasjon (virkelighetsoppfatning).

President Bush jr. har på spørsmål i ettertid hevdet at han ikke angre på krigen (Fyhn: 2004).

5.8 Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett at USA hevdet at Irak utgjorde en trussel grunnet beholdning av ikke-konvensjonelle våpen. I tillegg ble det redegjort for at USA hadde målsetninger som kun kunne oppfylles med en krig mot Irak. Fra kapittel 3 har vi at USA hadde varslet en alenegang i en eventuell krig mot Irak, dersom Sikkerhetsrådet ikke legitimerte bruk av militærmakt. Det kunne derfor tenkes at USA

ville nytte muligheten til å forhindre at Irak ville klare å oppfylle kravene. Dermed kunne USA med det som begrunnelse gå til krig.

I vurderingen av om USAs målsetninger hadde betydning for oppfyllelsen av de øvrige betingelser nødvendige for en effektiv trussel, fant vi at betingelsen om *relevans* kunne karakteriseres som oppfylt. Selv om det kan hevdes at USA forsøkte å legge hindringer i veien for mållandets handlefrihet til å opptre ønsket, lyktes ikke USA i dette. Vi fastslo at betingelsen om *fullstendighet* kunne betraktes som oppfylt. Betingelsen om klarhet ikke kunne betraktes som oppfylt. Dette skyldes at Saddam undervurderte betingelsene om trusselens tilstrekkelige alvorlighet og troverdighet. I den grad USA lyktes å påvirke at Irak skulle havne i brudd med S/RES/1441, kan det hevdes at det var ved å være tilbakeholdne med synlige tiltak for å styrke trusselens troverdighet. Dette ville også få konsekvenser for den truedes vurdering av trusselens alvorlighet. Trusselen fra USA var ikke effektiv.

Hvorvidt partene skulle ha grunn til anger, reduseres det til hva partene visste om gevinster og kostnader (eventuelt gitt ved sannsynlighetsvurdering) på beslutningstidspunktet. Et grunnlag for anger kan være at man bevisst valgte å se bort fra beslutningsrelevant informasjon før man valgte.

6. Avslutning/ konklusjon

Formålet med dette kapitlet er todelt. For det første oppsummeres oppgaven. For det andre diskuterer jeg kort hvilke mulige konklusjoner som kan trekkes av analysene som er gjennomført med bakgrunn i problemstillingen.

6.1 Oppsummering

Oppgaven har forsøkt å gi et svar på hvorfor Irak ikke bøyde av for en trussel om bruk av militærmakt fremmet av USA og koalisjonen av villige stater. Trusselen hadde til hensikt å sikre irakisk oppfyllelse av Sikkerhetsrådets resolusjon 1441. Implisitt var spørsmålet om trusselen tilfredsstilte de nødvendige betingelser for at den skulle være effektiv. Et svar på dette ville også besvare hvorfor Irak ikke bøyde av for trusselen.

Irak kunne ha unngått S/RES/1441 dersom landet tidligere hadde oppfylt forpliktelsene i S/RES/687. Oppgaven hadde også til hensikt å gi et svar på mulig forklaring hvorfor det ikke hadde skjedd.

For å skape en forståelse for situasjonen som dannet bakgrunn for konflikten i perioden 2001 – 2003 ble det vist til sentrale hendelser i så måte. Konflikten startet i 1990.

En mulig forklaring på at Irak var i brudd med S/RES/687 var at landet fryktet en ekstern trussel. Landet hadde militært sett kun kapasitet til å takle én trussel, nemlig den interne. Et substitutt for manglende konvensjonell militær kapasitet, var å la det herske usikkerhet om den ikke- konvensjonelle militære kapasiteten. En slik usikkerhet skulle fraråde eksterne å materialisere en trussel.

Vi har tatt opp forhold som gjorde seg gjeldende hos begge parter i interaksjonen. For USA gjaldt det landets målsetninger overfor Irak. I tillegg er det redegjort for hvilke tiltak USA iverksatte for å endre status quo. Tiltakene knyttet seg til trusselen. Vi har

således belyst hva USA gjorde, eventuelt ikke gjorde, for at trusselen skulle bli effektiv. Spesielt i den sammenheng var betingelsen om tilstrekkelig troverdighet hvor det ble redegjort for ulike typer tiltak som kan iverksettes, og hva som faktiske ble gjort. I tillegg har vi belyst hva USA gjorde for å begrunne grunnlaget for utstedelse av trusselen. Dette gjorde USA i håp om å få internasjonal godkjenning for å legitimere et væpnet angrep på et Irak i brudd med S/RES. Endelig har vi vist at USA gjorde forsøk på å hindre irakisk handlefrihet til å opptre ønsket, uten at USA lyktes i dette.

Med hensyn til Irak ble det lagt spesielt vekt på hvilken fordel Irak kunne ha av å opptre i uoverensstemmelse med S/RES/687/1441. Mot dette ble det redegjort for hvilke kostnader landet selv antok det kunne bli påført ved å ikke bøye av for trusselen. Det ble vist ved hjelp av spillmodeller hvilke overveielser landet måtte gjennomføre som følge av at det hersket usikkerhet om to av betingelsene for en effektiv trussel var oppfylt eller ikke. Disse betingelser var om tilstrekkelig alvorlighet og troverdighet.

6.2 Konklusjon

Konklusjonene refererer seg til hovedproblemstillingen.

Med hensyn til betingelsene nødvendige for å oppnå en effektiv trussel er konklusjonene som følger;

- Betingelsene om fullstendighet og relevans var oppfylt.
- Betingelsene om tilstrekkelig alvorlighet og troverdighet måtte vurderes etter sannsynlighet da det ikke var sikkerhet om disse.
- Betingelsen om klarhet var ikke oppfylt. Dette skyldes at Saddam undervurderte betingelsene om trusselens tilstrekkelige alvorlighet og troverdighet.

Særlig to forhold synes å gjelde med hensyn til hvorfor Irak ikke bøyde av for trusselen. Begge henger sammen, da man ikke får det ene uten det andre.

1. USA oppga som begrunnelse for sin trussel mot Irak at Irak utgjorde en regional og internasjonal trussel fordi landet var i brudd med S/RES/687/1441. Irak utgjorde en internasjonal trussel fordi Irak kan hende kunne tenkes å samarbeide med terrororganisasjoner.

Med en effektiv trussel fra USA sin side, ville Irak som rasjonell aktør bøye av for kravene om avvæpning gitt i S/RES/1441. Da hadde Irak som trussel vært borte. En endring av status quo ville funnet sted.

2. USA hadde som vist også andre målsetninger med og i Irak. Disse målsetningene kunne USA først oppnå etter en krig mot Irak, forutsatt at Saddam ikke gikk av frivillig. Begrunnelsen for krigen ville være at Irak ikke oppfylte S/RES/1441. Irak ville således pr. definisjon fortsatt utgjøre en regional og internasjonal trussel.

For å oppnå en begrunnelse for å gå til krig, var det derfor nødvendig at trusselen ikke var effektiv. Dersom trusselen ikke var effektiv, hadde Irak ingen incentiv til å bøye av for S/RES/1441.

Vi har vist at trusselen ikke var effektiv. Det skyldes tiltak som i stedet for å styrke trusselens troverdighet ble forsøkt hemmeligholdt. Dermed kan det ha hatt effekt for hvordan betingelsen om tilstrekkelig alvorlighet ble vurdert. Til sammen førte dette til en undervurdering av disse betingelser.

USA overvurderte trusselen Irak utgjorde, med hensikt. Irak undervurderte trusselen fra USA.

Dersom partene ikke så bort fra relevant informasjon på beslutningstidspunktet, er det ingen grunn til anger.

Konklusjonene som er trukket har ikke gyldighet ut over hva som er gitt av avgrensninger, forutsetninger og empiri. Det gjøres oppmerksom på at de konklusjoner som er gitt i oppgaven med hensyn til USAs og Iraks atferd i konflikten,

således bare er én mulig av mange mulige forklaringer. Allikevel er det å tro at oppgaven har gitt økt forståelse for hvorfor partene opptrådte som de gjorde før krigen brøt ut.

7. Vedlegg

De viktige resolusjoner for denne oppgaven er:

- Resolusjonen 661 (1990). Resolusjonen etablerte det økonomiske sanksjonsregimet mot Irak som regulerte forbud mot salg av varer til Irak med unntak av varer for humanitær nytte samt forbud mot irakisk eksport av alle typer varer. S/RES/661 ble vedtatt som tiltak for å tvinge Irak ut av Kuwait, tiltaket virket ikke, men ble opprettholdt som virkemiddel for Resolusjon 687. Grunnet en etter hvert uholdbar humanitær situasjon for den irakiske sivil befolkningen ble en rekke tilleggsresolusjoner knyttet til S/RES/661 for å bedre denne situasjonen hvor det mest omfattende tiltaket var det såkalte olje– for– mat programmet med S/RES/986 (1995). Dette programmet gikk i ti faser hvor summen til salg/kjøp varierte til det endte i 2003. Irak var anerkjente først ikke tiltaket, men aksepterte det noe senere.

- S/RES/687 (1991). Resolusjonen stilte krav om at Irak betingelsesløst aksepterte ødeleggelse, fjerning og/eller gjøre harmløs; alle kjemiske og biologiske våpen og alle relaterte systemer og komponenter samt all forskning, utvikling, støtte og produksjonssteder – det samme gjaldt for missiler med rekkevidde lenger enn 150 km samt tilhørende reparasjons– og produksjonssteder. Tilsvarende gjaldt for atomvåpen; verken produksjon eller forskning med hensikt å konstruere atomvåpen skulle skje. I tillegg skulle alle stater fortsette å forhindre våpensalg, våpenteknologioverføring til Irak. Denne resolusjonen ble fulgt opp av resolusjoner som bekreftet at Irak ikke hadde oppfylt kravene, ikke hadde samarbeidet verifikasjonsinstitusjonene og med henstilling om oppfyllelse.

- S/RES/699 (1991); opprettelsen av UNSCOM (United Nations Special Commission) med oppdrag om å verifisere S/RES/687. I tillegg oppdrag til atomenergibyrådet (IAEA) relatert til samme resolusjon.

- S/RES/1194 (1998): Irak annonserte avbrytelsen med UNSCOM og IAEA.

- S/RES/1284 (1999): Opprettelsen av UNMOVIC (UN Monitoring, Verification and Inspection Commission). UNMOVIC overtok oppdraget til UNSCOM.

- S/RES/1441 (2002): Siste resolusjon før ”koalisjonen av de villige” iverksatte krig mot Irak. Resolusjonen legitimerte ikke en avvæpning av Irak med væpnet makt ala ”to use all necessary means” som gjaldt da FN legitimerte frigjøringen av Kuwait i 1990.

Kildeliste

- Aaronowitch D. (2006). The Great War of Words. *The Times* 18. mars 2006. Aaronowitch siterer fra boken *The Assassins`gate* av Packer G. London: Faber and Faber.
- Andreassen T. A. (2004). Irak – våpen fantes bare på papiret. *Aftenposten* 8. januar.
- Blix Hans (2004). *Disarming Iraq*. The search for weapons of mass destruction. London: Bloomsbury Publishing.
- Clarke Richard. A. (2004). *Against All Enemies*. Inside America`s War on Terror. New York: Free Press.
- Dahl Ottar (1973). *Grunntrekk i historieforskningens metodelære*. 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Forden G. (2004). Intention to deceive: Iraqi misdirection of UN inspectors I: *Jane`s intelligence review*. 16 (3).
- Franks Tommy (2004). *American soldier*. New York: HarperCollins Publishers Inc.
- Fyhn Morten (2004). Bush angrer ikke. *Aftenposten* 11. juli.
- Gjelsvik N. (1928). *Freden, fedrelandet og forsvaret I*: Norsk Soldatbok. Oslo: Emil Mostue A/S.
- Gjerde Ingrid. M. (2005). *Ønsker offiserer krig?* En analyse av amerikanske offiserers holdninger til Irak– krigen. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for statsvitenskap. Hovedoppgave
- Goldsworthy A. (2006). *Cæsar*. Oslo: Gyldendal (norsk utgave).
- Gordon Michael & Trainor Bernad 2006. Haste, politics and squabbling generals – fatal blunders on road to Baghdad. *The Guardian* 13 mars.
- Hegge Per E. (2004). Presidenten og hans tjener i CIA. *Aftenposten* 20. april.
- Hovi Jon. (2001). Hvorfor økonomiske sanksjoner virker – tross alt I: *Internasjonal politikk*. 59 (4). Norsk utenrikspolitisk institutt.
- Hovi Jon (1998). *Games, Threats and Treaties*. London and Washington: Pinter.
- Hovi Jon og Rasch Bjørn. E. (1996). *Samfunnsvitenskapelige analyseprinsipper*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hovi Jon og Rasch Bjørn E. (1993). *Strategisk handling*. Innføring i rasjonalitetsmodeller og spillteori. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hultgren J. (2004). Saddam trodde ikke det ville bli krig. *Aftenposten* 13. februar.

-
- Jones David P. (1990). *The closed circle*. An interpretation of the Arabs. London: Paladin Books.
- Long Jerry M. (2004). *Saddam`s War of Words*. Austin: University of Texas Press
- Machiavelli Niccolo (1532). *Fyrsten*. Norsk utgave av Bingen Jon (1994: 91). Oslo: Grøndahl og Dreyers forlag A/S.
- Malnes Raino (1997). *Filosofi for statsvitere*. Tano Aschehoug
- Meyer Christopher (2005). *DC Confidential*. The Controversial Memoirs of Britain`s Ambassador to the US at the Time of 9/11 and the Iraq War. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Morrow James D. (1994). *Game theory for political scientists*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Mærli Morten B. (2003). The Real Weapon of Mass Destruction. *Sikkerhetspolitisk bibliotek*, hefte 1– 2003. Den norske Atlanterhavskomiteé.
- Nelson F. (2006). Saddam “tried to bribe French politicians”. *The Business* No 415 19/ 20 mars 2006.
- Nicholson Michael (1992). *Rationality and the Analysis of International Conflict*. Cambridge: University Press.
- NRK– P2 2007. P-2– akademiet. *Hvorfor vil noen ha atomvåpen?* 19. april 2007. Foreleser: Målfrid Braut– Hegghammer.
- Orban Franck (2003). Frankrike og Irak– krigen; bare i prinsippenes navn? *Sikkerhetspolitisk bibliotek*, hefte 6– 2003. Den norske Atlanterhavskomiteé.
- Rasch Bjørn E. (2003). Et demokratisk Irak? Om okkupasjon som strategi for demokratisering I: Rasch Bjørn E., Matlary Janne H., Per K. Mydske (red). *Spillet om Irak*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Ripley T. (2002). Strategies for Iraqi regime change I: *Jane`s intelligence review*. 14 (9).
- Schelling Thomas C. (2002). *The Strategy of Conflict*. Eighteenth printing. Cambridge Massachusetts London, England: Harward University
- Stabshåndbok for Hæren, Planleggings– og beslutningsprosessen. FR 3-1, HÆREN
- Thune Henrik (2003a). Den tredje golfkrigen? *Hvor hender det?* NUPI, 10. februar 2003.
- Thune Henrik (2003b). *Krigsdansen*. Historien om Saddams fall. Oslo: Cappelen.
- Thune Henrik, Eide Espen B. og Ulfstein Geir (2003). Krig mot Irak. Foreligger det et FN–mandat for bruk av militærmakt? I: *Internasjonal politikk*. 61 (1). Norsk utenrikspolitisk institutt.

Woods K, Lacey J. & Murray W. 2006. Saddam`s Delusions: The View From the Inside. I: *Foreign Affairs*. 85 (3).

Forelesingsnotater 1998. Kurs STV– 917. *Rasjonalistiske perspektiver i studiet av internasjonale konflikter*. Universitetet i Oslo. Kursleder: Jon Hovi.

Web1. <http://www.iraqiwatch.org/profiles/missile.html>

Web2. Talene/dokumentene det refereres finnes på hjemmesiden til Det hvite hus; <http://www.whitehouse.gov>.

Web3. <http://www.guardian.co.uk>,
<http://www.guardian.co.uk/flash/page/0,,1730817,00.html>

Navigasjonskart, klikk: Major Speeches, klikk: Adress to the Nation, klikk på ønsket tale pr respektiv dato under News by date.

Web4. Strategidokumentet fra Clinton– administrasjonen (desember 2000)
<http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-0012.htm>

Web5. Iraq`s arsenal only on paper (January 2004)
<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A60340-2004Jan6.html>